

ORAȘ REGAL

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul XVI ■ Nr. 2 (171) ■ Februarie 2025

„Libertatea cuvântului”

Gheorghe PĂUN

Am pus ghilimele pentru că este un citat – de nicăieri și de pretutindeni, sintagma fiind invocată și când trebuie, și când nu trebuie. Nu știu care este opusul, formulat scurt. Cenzură, control, dictatură, un amestec din toate acestea, mai nou și acoperitor, corectitudine politică, dar ar trebui adăugate explicații. Interesant-paradoxal este detaliul că libertatea cuvântului (ca slogan) și corectitudinea politică vin „la pachet”, ejectate din aceleași surse, deși contradicția dintre ele este evidentă. Imediat după decembrie 1989 se vorbea la tot pasul despre libertate, în particular, despre cea a cuvântului. Avea sens, pentru că era la scurtă vreme de la non-libertatea dinainte. Între timp, libertatea este înțeleasă promovată ca scop în sine – vezi teribila reformulare „singura restricție trebuie să fie lipsa de restricții”. Un pușțim grăbit, o definiție a anarhiei (anomie), cu origini glorioase însă: de „Liberté, égalité, fraternité!” își amintește toată lumea, dar că la începuturi se adăuga și „legalité” nu mai știe nimeni, iar din triada reținută, ne-a intrat în reflex doar primul termen. Din când în când mai apare, timidă, și precauția „libertatea unuia se oprește la limita drepturilor celorlalți”. Formularea tradițională este mai expresivă: „Ce ție nu-ți place, altuia nu-i face”. Cu mențiunea că „în lumea modernă” este foarte greu să se *oprească* cineva, mai ales dacă este sau se proclamă minoritar, indiferent de care, sau, recent, se consideră campion al euro-atlantismului. Iar mass-media de toate formele dă iluzia impunității, deci favorizează violența, adesea asigură și anonimatul, deci favorizează lașitatea, cultivă mercenariatul, promovează influențării, „formatorii de opinie”, toți aceștia fiind evaluați (deci plătiți) în funcție de rating, obligați așadar să facă zgomot. Și să uite de morală, de caracter, de bună măsură.

Degradarea discursului public, violența de limbaj (evident premergătoare violenței propriu-zise, de care ne plângem tot mai des, dar nimeni nu le leagă pe cele două, moral măcar, deși este cazul) au devenit o obișnuință în perioadele electorale sau în condiții de „stres social”, de genul pandemiei sau al războiului din Ucraina, când societatea se împarte în „tabere opuse”, de tip partinic sau, mai grav, de partea sau împotriva, cum se spune „elevat”, unui *narativ* sau altul, de obicei, unul oficial, promovat de *establishmentul* intern sau/și extern, și unul opus, numit peiorativ al „adeptilor teoriei conspirației”. Scriu aceste rânduri sub influența mizerelor campanii electorale pe care le-am parcurs la finalul anului 2024, am deci exemple pe care nu credeam a le colecționa vreodată, cuvinte dure, degradante, acuzații penal-psihiatrice pe care nu vreau să le popularizez prin repetare. Țară liberă și democratică, nu-i așa?... Doamne-fereste însă să înțelegem *liberă* prin *suverană* sau *democratică* în sens etimologic, venind de la *demos* + *cratos*... Se vor sesiza imediat propagandiștii TV, penibili boți

umani. Scenă antologică: un coleg de platou la o „dezbateră” inter boți despre alegerile dintr-o țară central-europeană a riscat să sugereze că dacă 30% dintre alegători votează într-un anume fel, dreapta-suveranist în cazul în speță, s-ar cădea să fim mai nuanțați, nu ar trebui să-i considerăm *extremiști*. Punerea lui la punct a fost imediată și vehementă, sintetizată de o frază-mărturisire: „chiar dacă întreg poporul votează cum nu trebuie, pentru mine tot extremist se numește”. *Cum trebuie* fiind, se înțelege, așa cum a decis cineva-undeva, comanditarul boților TV... orice altceva fiind demn de etichete repetate cu asiduitate seară de seară: tâmpiți, idioți utili, putiniști, extremiști, „chiar dacă unii au fost miniștri de Externe” (citat) – termeni care ilustrează și rezumă gândirea „tonomatelor” tocmai sugerate...
Ce e de făcut? Nimic și totul.

Nimic, pentru că „fiecare pasăre pe limba ei piere”. Prea multul zgomot îngroașă timpanele, exagerările obolesc, la un moment dat au efectul contrar. Iar „popoarele nu sunt atât de naive pe cât par” (Johan Galtung), s-a văzut asta din plin. La un moment dat votează atât de imprevizibil (pentru boții TV și ai lor), că alegerile trebuie anulate, confirmând trista glumă a lui Mark Twain: „Dacă votul nostru ar conta, nu ne-ar mai lăsa să votăm.”

Din păcate, pe termen scurt urmările sunt totuși grave, nu numai prin efectul asupra audienței propriu-zise, ci, de pildă, prin timorarea unor persoane (slabe de înger sau „cu mânăre”?), uneori de rang intelectual înalt (în SUA, Școala de la Frankfurt a „ocupat” mai întâi Hollywoodul și universitățile, de ce ar fi la noi altfel?), care se autocenzurează excesiv/ostentativ, decizându-se uneori de orice bănuială de patriotism-românism, de normalitate, turnându-și anticipat cenușă în cap de teama acuzelor ce li s-ar putea aduce – am exemplul unui jenant interviu recent, persoană importantă, nu dau nume...

Totul, pentru că *educația* e cuvântul-cheie, ca în multe alte privințe. Dar o reală educație (nu antreprenorial-sanitar-varză-de-Bruxelles cum se face acum în mai toată Europa, mai abitur la noi) e greu de sperat, în condițiile statelor slabe și ONG-urilor atotprezente, guralive și tenace. Nu mai menționez influența banului și eficiența prostiei. Din păcate, nu se mai poate conta și pe educația de familie, de comunitate mică, tradițională, ca la sate pe vremuri, când „ochii vecinilor” asigurau bun-simț, bună-creștere, cuminenție, stabilitate.

Care sat, care familie?!... Satul global este satul vraște, fără garduri, fără curți, fără câini... Iar câinii, potăi în căutare de stăpâni, pentru un os mizer își latră propriile cotețe...

Monumentul eroilor din Măneciu-Pământeni, Prahova

Din sumar:

Horia Bădescu: *Minciuni mass-media.*

Interviu cu Gérard de Selys

Cătălin Mamali: *Ecologia minților creative*

Victor Ravini: *Cinci taine în portretul ciobanului din Miorița*

Raia Rogac: *Seniori ai culturii:*

De vorbă cu acad. Boris Găină

Dumitru Lazăr: *Martin Opitz, Zlatna sau despre Cumpăna Dorului*

Eugenia Tofan: *Datorie morală*

Ștefan Starețu: *Biserica din Bogata-Brașov*

Radu Homescu: *Traian Vuia, gândirea socio-politică*

Revista apare sub egida Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu”, cu sprijinul Asociației Culturale „Curtea de Argeș”.

Toate-s vechi și nouă toate...

Die-ni-se voie a constata, spre marea părere de rău a confracților, că țara nici ține, nici a ținut seamă de cele trei vorbe, spuse în treacăt, pentru că n-a avut pentru ce ține seamă de promisiuni cu mult mai importante. Poate pentru întâia dată simte și ministrul-prezident ce sătulă e țara de reforme, ce însetată după aplicarea serioasă a legilor existente, ce înclinată a vedea în orice reformă o nouă nenorocire.

Afară de aceea, dacă semnele nu înșală și dacă complicațiuni exterioare se vor ivi, momentul pentru a pune în cestiune drepturile regelui și drepturile alegătorilor ar fi desigur cel mai rău ales. Câte ademeniri nu s-ar putea răspândi într-o țară nenorocită și săracă dacă o influență vecină ar voi să le semene? În preziua sau în timpul unui război, alegeri de Constituantă ar însemna încolțirea tuturor ambițiilor și trezirea acută a tuturor durerilor și nemulțumirilor. N-avem nevoie a adăuga că s-ar afla pururea cineva care să se folosească de ele și că speranța și interesul sunt acei sofști admirabili, acei samsari intelectuali care lesne conving pe oameni că interesele lor ar fi identice cu interesul istoric al țării. (*Timpul*, 19 decembrie 1882)

Să stăm strâmb, dar să vorbim drept. De la război încoace au fost o sumă de momente în care o atitudine fermă ar fi scăpat cu toată siguranța cestiunea Dunării. Au existat momente în care interesele niciunei puteri nu fuseseră încă angajate prin acte ulterioare, în care ele nu aveau nici a cere compensații, nici a le da, în care Dunărea noastră nu devenise încă un obiect al politicii de compensațiuni. Toate acele momente prețioase cabinetul dlui Brătianu le-a lăsat să treacă neintrebuițate sau le-a risipit în deșert fără țintă, dându-le pe mâna a diferiți copii mari care se joacă de-a diplomația și care de câte ori fac, fără s-o știe poate, afacerile străinilor, se cred cumplit de fini.

Nu mai relevăm modul incalificabil cu care în acest timp a fost tratat personalul nostru diplomatic, oameni de valoare a unui Kogălniceanu sau a unui Callimach Catargiu. Acum, când lacul s-a limpezit, țara vede bine cine-a avut dreptate, cine nu. Toate acestea le zicem pentru cazul când intențiile guvernului ar fi fost bune și actele sale numai niște greșeli. Dar din cabinetul dlui Brătianu au făcut parte oameni asupra intenției cărora chiar există grave bănuieli, oameni ce par a-și fi făcut un program din aservirea noastră economică.

Nu știm în adevăr prin ce perieții va mai trece cestiunea. Rusia declarând însă că primește condiția cuprinsă în contrapropunerea Angliei, de care e legată aprobarea cererii sale, adică primind ca reglementul pentru gura Chilieii să nu intre în vigoare decât cu aprobarea Comisiei Europene de la Galați, e probabil că Conferința se apropie cu pași grabnici de sfârșitul lucrărilor sale. Ce se va întâmpla atunci în privire-ne?

Le Temps, al cărui corespondent din Londra se zice că ar fi stând în relațiuni cu fatalul dl Barrère, ne spune că membrii Conferinței vor semna două protocoale deosebite: unul la semnarea căruia va putea fi admisă și România, apoi un altul, în care se va declara că, dacă România va stăruie în rezistența sa, puterile vor stăruie asemenea în menținerea hotărârilor Conferinței.

Față cu asemenea rezultate de politică exteroară, ce să facem noi cu patriotismul, cu bunele intenții etc. ale guvernului? Să le conservăm în alcool, ca pe niște mostre organice, pentru edificarea generațiilor viitoare? E evident că n-avem ce face cu ele și că invocarea zilnică a virtuților problematice care ar fi animând pe patrioții roșii nu sunt în ochii nimănui o compensație pentru pierderile reale ce le suferă țara sub acest regim. (*Timpul*, 19 februarie 1883)

Publicăm mai la vale manifestul tinerimii universitare din București adresat presei române în cestiunea Dunării. Fără îndoială, prețuim sentimentele patriotice ale tinerimii noastre și nici am dori ca ea să fie altfel în această privire de cum este. Dar, ca și cu ocazia adresei înmănată dlui Clemenceau, ne îndoim de rezultatele practice ale acestei manifestări. E poate rău de-a provoca ironia sorții și desigur o ironie e ca, imediat după înmânarea acelei adrese, dl Barrère să fie înaintat la rangul de secretar de stat de către guvernul său. Oare tinerimea noastră e convinsă că opunerea oamenilor ce ne domină e serioasă în Cestiunea Dunării, că ei sunt nevinovați ca copiii nou-născuți? Puterile fac ceea ce se face în lume, fără scrupule excesive ele urmăresc pe socoteala noastră și a oricui interesele lor politice și economice; atitudinea noastră ar trebui să fie de-a nu ne face complici vinovați ai procedurilor lor. În privirea aceasta însă nu avem niciun cuvânt de-a da guvernului de la noi un absolutoriu, nici credem că merită sprijinit fie chiar prin manifeste ale tinerimii. Trecutul ne învață că el nu s-ar folosi de acest sprijin decât pentru a masca complicitatea sa deja dovedită în această cestiune. (*Timpul*, 24 februarie 1883)

26

In sine n-avem nimic de zis în contra unei convențiuni de extrădare pentru crime comune, încheie-se ea cu Țările de Jos sau cu oricare alt stat; cestiunea e cu totul alta: ca nu sub numele și firma de extrădare pentru crime comune să se strecoare extrădarea pentru delictul politic sau pentru fapte conexe cu crimele politice și rezultate din ele.

Nu Olanda este țara care ne-ar inspira vreo îndoială în privirea interpretării convențiunii. Există însă alte state, în care stările de lucruri sunt departe de a fi atât de fericite, pline de regulă și soliditate, precum sunt în harnică și inteligentă Olandă; se poate deci ca această convenție cu totul inofensivă, dacă privim statul cu care se încheie, să devină esențial alta dacă se va încheia cu alt stat în aceeași formă și cu același text.

Art. 11 al Constituțiunii zice: „Toți străinii aflători pe pământul României se bucură de protecția dată de lege persoanelor și averilor în genere.”

Credem că nicio punere la cale internațională nu poate și nu trebuie să zădărnicească acest principiu constituțional. Sub numirea de „străinii aflători pe pământul României” se cuprind în cazuri multe români din provinciile vecine care nu sunt încă împământeniți.

Pentru noi însă e just ceea ce permit legile noastre, injust ceea ce ele opresc.

Dreptul de a caracteriza faptul, de a-l numi delict politic sau comun, de-a recunoaște că merită sau nu să fie pedepsit, trebuie să aparțină justiției noastre și nu interpretării străine.

Pe cât convenția aceasta nu e sancționată încă și nici a trecut prin Senat, ar fi de dorit să nu se primească decât amendată, și anume: că faptul trebuie caracterizat de justiția statului căruia i se cere extrădarea, rezervă relevantă și de Franța în ocazii analoge. N-am dori ca prin interpretări subtile, prin analogii etc. să se nimicească dreptul de azil de care se bucură refugiații politici în țările noastre. Toate tocmele țării acesteia sunt prea slabe pentru ca-ntr-o zi să n-avem poate noi înșine nevoie de dreptul de azil al străinătății. N-am voi să vedem extrădați de pe pământul României, sub pretextul poate a unor delictul comune, oameni politicește oricât de vinovați, dar nevinovați și în înțelesul legilor noastre și după conștiința noastră publică. (*Timpul*, 26 februarie 1883)

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeș

Redactor-șef: Gheorghe Păun

Colegiu redacțional: Svetlana

Cojocaru – membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău, Florian Copcea – scriitor, Drobeta-Turnu Severin, Lucian

Costache – scriitor, Pitești,

Ioan Crăciun – editor și publicist,

București, Spiridon Cristoceana – conferențiar la Universitatea Pitești,

Dumitru Augustin Doman – scriitor, Curtea de Argeș, Sorin Mazilescu –

conferențiar la Universitatea Pitești, Marian Nencescu – jurnalist cultural,

București, Eufrosina Otlăcan – profesor universitar, București, Filofteia

Pally – expert național etnolog, Muzeului Viticulturii și Pomiculturii

Golești, Argeș, Cornel Popescu – director al Muzeului Județean Argeș,

Pitești, Octavian Sachelarie – sociolog, Pitești, Adrian Sămărescu –

conferențiar la Universitatea Pitești, Maria Mona Vâlceanu – scriitor,

Pitești

Curtea de la Argeș

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu” (Bv. Basarabilor 59)

și a Asociației Culturale „Curtea de Argeș”

Redacția: Str. Schitulului 45A, 115300 Curtea de Argeș

Tiparul: DeaPrint, București, www.deaprint.ro

ISSN: 2068-9489

Întreaga răspundere științifică, juridică și morală pentru conținutul articolelor revine autorilor. Reproducerea oricărui articol se face numai cu acordul autorului și precizarea sursei.

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face direct la redacție, trimițând contravaloarea (90 lei/an) în contul specificat mai jos și, prin e-mail, adresa poștală.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociația Culturală „Curtea de Argeș”, CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Horia BĂDESCU

Minciuni mass-media (I) Interviu cu Gérard de Selys

Cu nu prea multă vreme în urmă preluam pentru această rubrică titlul unui roman deja clasic, *Pe frontul de vest nimic nou*, al germanului Erich Maria Remarque, titlu care acoperea perfect imposibilitatea actualei administrații a Uniunii Europene de a înțelege că ea nu este decât gestionarea voinței națiunilor care o alcătuiesc, nu este decât o decidentă, nealeasă prin vot universal, a direcției și modului de gestionare a Europei și, pe cale de consecință, imposibilitatea dacă nu refuzul acesteia de a se reforma, după vorba profesorului Vasile Pușcaș, negociatorul șef al României în procesul de aderare. La o privire rece și obiectivă, situația este similară și pentru societatea românească, mai ales în lumina ultimelor evoluții și a crizei economice care bate la ușă. Iar realitatea implicării dezastruoase a mass-mediei *mainstream* în tot acest galimatias politico-administrativ e de notorietate pentru întreg arealul continental. Și totuși, nimic surprinzător pentru noi, nefericii estici, în afara naivității de a nu fi luat seama la avertismentele unor personalități de primă mână ale Vestului, extrem de clare și de precise, în care se aflau în germene, bine definite, aceste probleme ce macină contemporaneitatea.

În 1992, un stagiu de o lună la Biblioteca Regală de la Bruxelles, grație Serviciului Cultural Belgian, mi-a permis să-l întâlnesc pe preacunoscutul

jurnalist Gérard de Selys, redactor al RTBF/Radioteleviziunea Belgiană (1973-2004). Personalitate arhicunoscută, realizând, în acești peste treizeci de ani, 1500 de magazine radio speciale, 30 000 de buletine informative radio, 100 de prezentări de jurnale televizate, 200 de documentare de televiziune, colaborator al marelui jurnal *Le Monde diplomatique*. Personalitate obiectivă, tranșantă, acest descendent din marea nobilime, pe care asprimile destinului și realitatea dură în care viețuise îl situaseră pe eșichierul stângii, „baronul roșu din Namur”, cum era supranumit și care semăna teribil cu Omar Sharif, a avut gentilețea, după o discuție preliminară, să-mi acorde un interviu colegial – la acea vreme eram directorul Radioteleviziunii Cluj, fruct al revoluției din 1989 – despre lumea în care viețuim amândoi. O lume robită mass-mediei, o lume în care, acceptată ca a patra putere, presa are orgoliul de a încerca să fie cea dintâi, într-o lume băntuită, și pe bună dreptate, de psihoza manipulării. Gérard de Selys scrisese și coordonase, în 1990, o carte intitulată *Médiamsonges / Minciuni mass-media*. O carte de succes, tradusă rapid și în românește și apărută la noi în primăvara lui 1992, o culegere care viza toate marile afaceri politice ale timpului, motiv suficient, când ai șansa de a-l întâlni pe Gérard de Selys, pentru a realiza un interviu despre, evident, minciuni mass-media. Un interviu care a fost difuzat de Radio Cluj în octombrie al aceluiași an.

Horia Bădescu: De ce ați scris această carte? Mai bine zis, de ce ați coordonat această carte?

Gérard de Selys: Sunt douăzeci de ani de când lucrez la Radioteleviziunea belgiană și încă de la început am fost uimit de diferența dintre ceea ce colegii mei spuneau în intimitate și ceea ce profesau la radio sau televiziune. Le-am spus asta, dar vorbele mele au trecut pe lângă... Nu înțelegeau pur și simplu. Le spuneam: „Când vorbești despre un palestinian ca despre un terorist, înseamnă că toți palestinienii sunt teroriști?” „Nu, mi-au spus ei, nu toți palestinienii sunt teroriști!” „Atunci, am răspuns eu, nu desemnați un palestinian ca pe un terorist potențial, vorbiți despre el ca despre un simplu palestinian!” Ultima dată, după alegerile din Nicaragua, când președintele Ortega a fost învins în alegeri, un coleg jurnalist a spus pe post: „Daniel Ortega și-a mărturisit înfrângerea”. I-am spus: „Nu poți spune și-a mărturisit, poți spune și-a recunoscut înfrângerea. Se mărturisește o crimă, o mârșăvie, dar nu o înfrângere electorală. Folosind termenul de mărturisire, tu faci din Ortega un criminal și asta nu-i un lucru bun pentru auditoriu!” Și acesta e un discurs pe care-l țin de douăzeci de ani. Problema e că de douăzeci de ani lucrurile merg din ce în ce mai rău. Acest discurs a fost luat, din ce în ce mai puțin, în considerație; colegii mei, a căror meserie e în primul rând aceea de a mânui limba, limba franceză în cazul dat, o fac foarte prost. Cu rezultate ideologice ori comportamentele dezastruoase pentru ascultătorii ori telespectatorii noștri. Și când a izbucnit revoluția română, aceasta a fost, dacă vreți, picătura care a făcut ca vasul să se reverse. Și mi-am spus, asta nu e posibil! Trebuie corijate lucrurile. Am găsit deci un editor belgian căruia i-am propus să edităm o carte. O carte colectivă, pentru că eu nu sunt singurul care are ceva de spus. Și am încercat să evidențiem mecanismul prin care presa, cea occidentală în orice caz, funcționează prost. Uneori foarte prost. El a acceptat. Și-mi amintesc că mi-am spus că trebuie să fac, cu jurnaliștii cu care am lucrat, o mică echipă nu numai de reflecție pentru această carte, dar chiar de lucru și în alte situații. Am considerat că o reflecție colectivă valorează mai mult decât una singuratică. Și, efectiv, cred că această reflecție colectivă, care nu-i deloc completă, poate fi un impuls de analiză asupra acestor lucruri ale profesioniștilor, jurnaliștii ori tehnicienii, precum și ale publicului. Să oferim piste pentru reflecție. Și poate că am reușit câte ceva.

H.B.: Înainte de a vorbi puțin despre revoluția română, vreau să vă întreb ceva. Ați expus foarte clar motivele scrierii acestei cărți. Dar, credeți că ea a schimbat sau va schimba în vreun fel modalitatea de gândire a conștientului nostru, deontologia meseriei?

G.S.: Marea problemă e că astăzi, când am publicat cartea, era după momentul Timișoara și după tot ceea ce s-a spus fals despre revoluția română. A urmat războiul din Golf și apoi Maastricht-ul. Războiul din Golf a fost un război dus în numele

dreptului internațional. E adevărat că Irakul, invadând Kuweit-ul, a încălcat dreptul internațional. Și că toate statele coaliției, inclusiv Belgia, au spus, și presa la rândul ei a spus-o: „Nu e bine ceea ce a făcut Irakul,

trebuie restabilit dreptul internațional!” Dar din ziua în care O.N.U. a stabilit embargoul, care nu era un embargou, ci o blocadă, contra celor înscrise în Charta O.N.U., noi declarasem deja război Irakului. Pentru că o blocadă, și asta e înscrisă în toate normele dreptului internațional, e un act de război. Pe urmă a fost votul pentru Rezoluția 608 care a declarat războiul și acest vot a fost împotriva a ceea ce specifică Charta Națiunilor Unite, în capitolul 33 cred, dacă memoria mea funcționează corect. Care spune că, atunci când se votează o măsură de pedeapsă armată împotriva unui stat, toți membrii Consiliului de Securitate să voteze favorabil. Să afirme deci voința lor de a face război cu acel stat. Or, China s-a abținut. Și, în conformitate cu dreptul internațional nu se putea declara război Irakului. Când un stat se comportă rău, asemenea Irakului, există o serie întregă de măsuri cronologice, mergând de la negocieri la traducerea țării în cauză în fața Curții de la Haga. Niciodată statele noastre n-au acționat conform acestui drept internațional. Deci, în numele dreptului internațional, noi am „bălăbâit” dreptul internațional. Ceea ce nu e prea grav. Fiindcă guvernele fac totdeauna ceea ce vor ele! Șefii de guvern fac ceea ce vor ei! Dar presa trebuie să spună adevărul. Or asta s-a petrecut cel mai puțin. Îmi amintesc că am venit în redacție cu un tratat de drept internațional care spune că o blocadă este un act de război. Și le-am arătat articolul 33 al Chartei O.N.U. care spune că nu poți declanșa un război când ai început negocierile de pace. Și arătând toate acestea colegilor mei, răspunsul a fost: „Nu vrem să credem ceea ce spui! Nu vrem să citim textele tale de drept internațional! Nu ne interesează Charta O.N.U.! Noi spunem ceea ce avem de spus.” Deci nici măcar nu s-au informat. Nu trebuia să mergă în Irak, nu trebuia să cheltuiască pentru a merge

în Kuweit ori în Arabia Saudită. Era suficient să citească niște texte nu prea lungi, câteva pagini, pentru a afla că lucrurile nu sunt tocmai corecte. Și ei n-au făcut-o și n-au spus-o niciodată. Primul jurnal, francez, a fost *Le monde diplomatique*, la jumătatea lunii decembrie. Cinci luni aproape după luna august. Și noi am început războiul în februarie, și nici în ianuarie sau februarie nimeni n-a mai vorbit despre asta și noi am făcut un război pe de-a-ntregul ilegal. Și presa n-a mai vorbit niciodată despre asta. Deci aceasta întâmplându-se după Timișoara, după *Minciuni mass-media*, mi-am spus că toate acestea n-au servit la nimic. Sau, în orice caz, la nimic în cadrul profesiei noastre. Poate a însemnat ceva în cazul publicului.

H.B.: Am constatat-o eu însumi. Pentru că trebuie să vă spun, mă aflu aici în Belgia de aproape o lună și am observat că, în tot ceea ce privește conflictul iugoslav, e același lucru. Nu există, după părerea mea, un singur culpabil în ceea ce privește Iugoslavia. Ori aici cea mai mare parte dintre mijloacele mass-media spun că vinovații sunt numai sârbii.

G.S.: Nu. Mass-media spune aici că sârbii sunt victimele. Ea spune că vinovații sunt croații.

H.B.: Dar...

G.S.: Da, da... De ce? Pentru că Germania a recunoscut Croația și Slovenia. Atunci când secretarul general O.N.U. a cerut ca ele să nu fie recunoscute. Fiindcă această recunoaștere a unei republici proclamate unilateral putea da naștere la necazuri care s-ar fi sfârșit într-un război. Până și Bush a cerut acest lucru. Chiar cei 11 parteneri ai Germaniei i-au cerut-o. Însă aceasta a făcut-o. A dat o lovitură de forță. Și apoi ceilalți 11 membri ai Comunității Europene au urmat-o. Croația și Slovenia au fost cei buni. Iar Serbia și Muntenegru, care s-a declarat apoi republică autonomă, au fost arătate cu degetul ca vinovați. Vinovați pentru ce? Eu cred că vinovații sunt în perfect echilibru în Iugoslavia.

H.B.: Asta este ceea ce spuneam și eu!

G.S.: Da. De acord. Dar ceea ce se spune aici este că croații și bosniicii musulmani și ceilalți sunt victimele unei epurări etnice, un cuvânt care ar fi interesant de știut cine l-a pronunțat prima dată, epurare etnică, ultimul care l-a pronunțat a fost Hitler și statul său major. După părerea mea nu sunt nici sârbii, nici croații, nici bosniicii, ci alții. Poate germanii. Se amestecă totul. De ce? Au zis că cei culpabili sunt croații. Sau sârbii, sau bosniicii, sau poate albanezii din Kosovo. Nu asta e important. Important e de știut cine a provocat catastrofa din această țară. În primul rând, un trecut istoric dificil, cu titoismul și cu avântitoismul, cu ocupația nazistă. Toate acestea au creat un trecut îngrozitor care n-a fost niciodată rezolvat. Și, în al doilea rând, e ceva sau cineva care a intervenit din afară. Și după părerea mea guvernul german are o enormă responsabilitate. De ce? Pentru că sunt în joc interese enorme.

Ecologia minților creative

Cătălin MAMALI

Textul care urmează este selectat, cu minime modificări (și, desigur, cu acordul autorului) din prefața la cartea Howard Gardner, *Inteligențe multiple. Noi perspective*, apărută la Editura Curtea Veche, București, în 2022, în traducerea lui Bogdan Ghiurco, prefață cu titlul „O recenzie extraordinară a volumului

Mind, Work, and Life. Mințile capabile și geneza, menținerea și dezvoltarea unei ecologii creative a minților interactive” de Cătălin Mamali, paginile 11-87. Recenzia datează din 2018 și este tradusă în limba română de Cornelia Florea.

Mind, Work, and Life. A Festschrift on the Occasion of Howard Gardner's 70's Birthday (editori: Mindy L. Kornhaber și Ellen Winner, publicat de The Offices of Howard Gardner, Cambridge, 2014, 2 volume) reprezintă un dialog, un document fascinant și plin de inspirație pentru eventualele contribuții din psihologie, educație și intervențiile la nivel social atent documentate științific. Această lucrare monumentală reprezintă o sursă benefică de înțelegere a spectrului larg și a originalității contribuțiilor cruciale ale lui Howard Gardner, precum și a dinamicii ecologiei minților creative interactive. (...)

Conceptul teoretic „mințile creative” și cercetarea care susține acest concept reprezintă o contribuție-reper în înțelegerea creativității (Gardner, H., *Creating Minds*, Basic Books, New York, 1993). Mințile creative ridică întrebări fundamentale și dezvoltă răspunsuri inovatoare și pertinente enigmelor majore. Noile lor răspunsuri și soluții inovatoare se potrivesc criteriilor majore ale științei, restructurând un întreg domeniu de cercetare (paradigma), care mai târziu va deveni noua normă (1993, pp. 34-36).

Mințile creative ar putea funcționa în solitudine, ar putea fi angajate în echipe de cercetare provocatoare, ar putea intra în conflicte puternice, în timp ce sunt modelate și se confruntă îndrăzneț cu condițiile stabilite de anumite culturi. În același timp, mințile creative caută spontan compania altor minți creatoare care le-ar putea fi contemporane – cu care ar putea împărtăși același mediu, care ar putea viețui la mari distanțe fizice și politice, imposibil de traversat și dominate de viziuni opuse asupra lumii sau care ar putea căuta compania intelectuală a minților creative care au trăit cu multă vreme în urmă. Creativitatea revoluționară care zguduie vechile structuri și care generează noi perspective de înțelegere și dezvoltare implică întotdeauna daruri interioare, efort personal și conectivitate cu performanțe creative anterioare, plus ceva noroc.

Este util să facem câteva conexiuni explicite cu o parte dintre abordările teoretice majore care sugerează că mințile creatoare își fac apariția în cadrul rețelelor creative, că ar putea genera și ar fi în căutare de rețele creative. Lectura mea – și sunt convins că trebuie să fac o nouă lectură a cărții *Mind, Work, and Life* – mi-a dat de înțeles patru astfel de conexiuni posibile. Asemenea conexiuni posibile ne-ar putea ajuta să înțelegem forța integratoare a celor două fascinante volume.

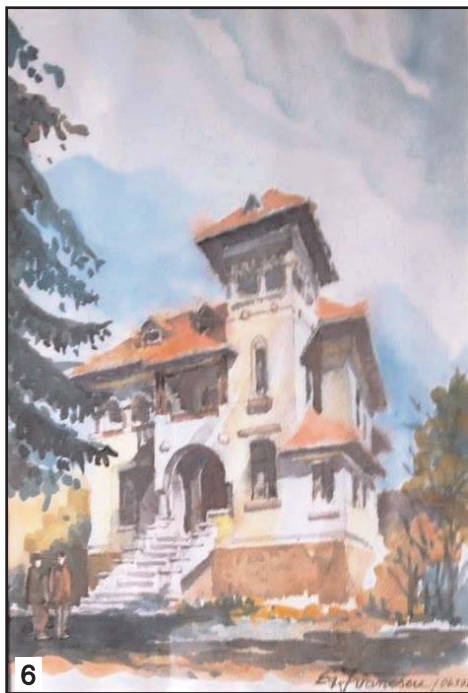
În primul rând, apariția minților creatoare are nevoie de cultivarea unei „ecologii a minții”, utilizând conceptul lui S. Bateson (*Steps and Ecology of Mind: Collected Essays in Anthropology, Psychiatry, Evolution and Epistemology*, Palladin, 1973).

În al doilea rând, îmi pare că înțelegerea dinamicii oricărui tip de ecologie, în special a celor implicate în dezvoltarea intelectuală pe termen lung, ar putea fi promovată de concepția proceselor revoluționare în tandem (Lumsden, C.J., Wilson, E.O., *Genes, Mind, and Culture: The Coevolutionary Process*, Harvard University Press, Cambridge, 1981), care ajută la explorarea influențelor complexe asupra comporta-

mentelor umane ale genelor de interacțiune și a mediului, în vreme ce mulți actori colectivi sunt implicați.

A treia conexiune se referă la conceptul teoretic al memelor (Dawkins, R., *The Selfish Gene*, Oxford University Press, Oxford, 1976; Dawkins, R., 1982), care sugerează că memele se reproduc și pot fi accesate la un moment dat de generații succesive. În condiții adecvate, memele ar putea facilita dezvoltarea ecologiei minților creative interactive, dincolo de granițele spațiale, temporale, politice, epistemice și chiar dincolo de granițele stabilite de anumite viziuni asupra lumii, în timp ce în condiții represive ar putea împiedica dezvoltarea acestora.

Cea de-a patra conexiune se concentrează pe conectivitatea din ce în ce mai mare dintre toți oamenii, surprinsă de conceptul *Homo Dictyous* (omul de rețea), așa cum a fost înfățișat de Christakis și de Fowler (Christakis, N.A., Fowler, J.H., *Connected. Puterea surprinzătoare a rețelelor sociale și felul în care ne modelează viața*, Traducere de Lorena-Monica Baban, Curtea Veche Publishing, București, 2015). Pesemne conectivitatea este mai mare (în conținut, noutate, intensitate, simetrie, frecvență, număr de legături) în cadrul minților creatoare. Este oare conectivitatea asociată impulsului științific pentru unitate și coerență, atâta vreme cât există o competiție dură printre cercetători, teorii și abordări experimentale?

6

(în traducere, „treabă bună, de calitate”), care vizează toate domeniile de excelență posibile, afirmă că acest proiect „Ne inspiră să facem o treabă bună și să promovăm mediile care încurajează acest lucru” (p. 393 din volumul al doilea, *Counting Hearts and Eye Balls: How to Help Adolescents Make Better Decisions Using Entertainment and the New Media [and Know that You Have Succeeded]*).

Examinarea potențialului și perspectivele de inspirație ale rolurilor epistemice și sociale

Ca generator inventiv și de încredere de întrebări, Howard Gardner trage un semnal de alarmă asupra riscurilor de a deveni „prea centrat pe Howard” (p. 200, răspunsul său pentru Jie-Qi Chen). Ellen Winner este cea care în anii '80 a observat acest dar și impuls de a se întreba la o conferință extrem

de interesantă din Anglia, unde Gardner „a pus câte o întrebare investigativă și originală după fiecare dintre prelegeri” (p. XII, italice adăugate). De fapt, Gardner se referă la această trăsătură a stilului său cognitiv, ușor de observat în întreaga sa operă. De exemplu, în *Truth, Beauty, and Goodness Reframed*, Howard a ridicat întrebări esențiale, la care se referă cu modestie epistemică, și „chiar dacă nu au venit cu răspunsul potrivit, a ridicat întrebările potrivite” (volumul 1, p. 99, din răspunsul pentru Eric Blumenson și Eva Nilsen). Atât la nivel intrapersonal, cât și interpersonal, s-ar putea observa multiple și complexe inversări (în sensul teoriei inversării a lui M. Apter, „Reversal theory and its relevance to educational psychology”, *British Psychological Society*, vol. 61, nr. 1, 1982, pp. 33-37; Smith K.C.P., Apter, M., *A theory of psychological reversals*, Pieton, Chipenham Wiltshire, 1975) apărute în timpul procesului de investigare creativă. Inversările mai mult sau mai puțin previzibile dintre munca solitară și munca în echipă, dintre căutarea izolată și căutarea colectivă a răspunsurilor în cadrul unor echipe mai mici sau mai mari, inversări între exprimarea încrederii în sine și creșterea nivelului de încredere a celorlalți în propriile moduri de cercetare și inversări între îndoiala de sine și scepticismul bine întemeiat referitor la unele idei larg acceptate marchează formarea lui Gardner. Astfel de inversări, care depășesc numeroase asimetrii, care ar putea împiedica întâlnirile productive, sunt asociate cu practica lui Howard de a încuraja „regândirea reciprocă” (Kornhaber, volumul 2, p. 41). Așadar, chiar dacă sintagma „mă îndoiesc de Howard Gardner” utilizată de Verducci (p. 564, volumul 2) ar putea să pară una surprinzătoare, care face trimitere la metoda carteziană, se potrivește atât de bine acestei explorări pe mai multe voci a operei, a vieții și a stilului versatil al lui Gardner. Verducci subliniază că Gardner este în ton cu cei aflați în căutarea adevărului, care „recunosc și negociază granițele noastre epistemice umane”. (*Doubting*, Howard Gardner, volumul 2, p. 562)

Toți (sau mai bine spus aproape toți) cei aflați în căutarea adevărului sunt marcați de o modestie epistemică, de disponibilitatea de a-și recunoaște greșelile, de a-și corecta propriile erori și pe ale altora și de a pleda pentru cauza adevărului. Acest fapt intră în relație antagonistă cu aroganța epistemică, vizibilă mai ales în sistemele și ideologiile totalitare.

Deschiderea către alte puteri creative, către diferite perspective, către teorii concurente (complementare) și speculații bine fundamentate

Nevoia de a comunica veridic, îndemnul de a se angaja în interacțiuni care deschid larg porțile dintre „dialogul interior” (Șora, M., *Le dialogue intérieur*, Gallimard, Paris, 1949) și dialogul cu ceilalți, în practica lui Socrate, sunt asociate cu respectul profund pentru propriul potențial și pentru potențialul celorlalți. Csikszentmihályi își dezvoltă dorul de „conversații incitante” și scoate la iveală faptul că discutând cu Howard „se poate deprinde întotdeauna o nouă perspectivă, o nouă conexiune din această alternanță” (p. 285, volumul 1).

Îmi amintesc de un târg internațional al regiunilor Europei la Lyon, acum un an și jumătate, unde, discutând cu slovenii, aceștia spuneau: „Noi ne vom alipi Germaniei!” „Sunteți nebuni – le-am spus – voi n-aveți nimic comun cu Germania!” „Nu contează! – mi-au spus. Tot comerțul nostru extern se face în Germania. Germanii sunt cei mai buni prieteni ai noștri. Dorim să fim alături de ei!” „Dar asta va crea probleme teribile. Pentru că voi aveți totuși un comerț serios cu celelalte regiuni ale Iugoslaviei.” „Ei și? Nu ne interesează. Noi vrem să facem comerț numai cu Germania!” Eu cred că din partea Germaniei, pentru că n-am întâlnit acolo și germani, lucrurile erau judecate la fel. Doresc să creeze noi colonii. Sigur că nu le numesc colonii, ci republici, cu care ei, germanii și alte țări ale Europei au acorduri comerciale de o natură mai aparte, acorduri

culturale, lucruri din astea. Sunt în fapt pseudo-colonii sau neo-colonii. Adică de fapt tot colonii. Dar cred că asta nu va ține. Eu cred că aceste popoare sunt atât de înțelepte pentru a nu deveni coloniile altora. Ele au suferit deja destul de pe urma regimurilor totalitare, de pe urma prezenței străine și a altor asemenea lucruri. Eu cred că vor avea înțelepciunea să evite asta. Dar va exista o presiune teribilă din partea țărilor bogate din Europa asupra țărilor din Est sau a țărilor ex-socialiste, ca să le transforme în colonii. Asta e. *Eu cred că necazurile de acum ale fostei Iugoslavii s-ar putea extinde și în altă parte, în Ucraina poate, în țările baltice* (s.n.). Dar chiar dacă va fi așa, eu cred în puterea de reflecție a popoarelor care vor spune: Gata! Ajunge! Așa nu se mai poate!

(Va urma)

Homo sapiens

Câteva dintre aceste conversații au stat la baza unor proiecte minunate precum *GoodWork*. Capacitatea lui Gardner de a asculta (de exemplu, vezi Krechevsky, p. 56, volumul 2) opiniile similare sau diferite ale altora, de a învăța de la cei care s-au lovit de faptul că creativitatea copiilor poate fi „furnată de oribilul haos civil” (Li, p. 106, volumul 2), de a invita un îngrijitor să-și împărtășească punctul de vedere despre modul în care „a avut de învățat de la locul de muncă” (Kornhaber, p. 41) și orientarea sa empatică față de cei care trebuie, printre altele, să depășească obstacolele structurale sunt aptitudini interpersonale dezvoltate de eforturile comune ale creativității epistemice și ale umilinței epistemice. De altfel, Howard și-a asumat întreaga responsabilitate pentru eșecul unui proiect promițător și important, cum este cazul ATLAS (p. 221, volumul 1). Aceste interacțiuni complexe și fertile sunt dezvăluite de unii dintre colegii și partenerii săi, implicați în proiecte inovative și incitaji de răspunsurile sale, într-un dialog care invită la explorări viitoare.

Pe moment, voi aminti doar câteva dintre cazurile care s-au remarcat ca observații critice bidirecționale, sugestii inspiratoare, schimburi de roluri științifice, cum ar fi cele cu Teresa Amabile, Anne Colby, Mihály Csíkszentmihályi, Antonio Damasio, Hanna Damasio, William Damon, David Henry Feldman, Wendy Fischman, David Perkins, Robert J. Sternberg și Edgar Zurif, asta dacă ar fi să-i menționez doar pe câțiva dintr-o listă mult mai lungă. În unele situații, acestea s-au constituit ca interacțiuni sub forma dialogurilor creative, sub multiple aspecte, purtate pe cale orală și/sau în scris. Îmi permit să fac numai trei exemplificări. Una dintre acestea se referă la feedbackul critic plin de inspirație furnizat de David Feldman „primelor schițe ale volumului *Perspective ale minții*”, care a prezis, de asemenea, cu exactitate că „volumul urma să fie primit ca o critică majoră adusă teoriei standard a inteligenței” (răspunsul lui Howard, p. 395, volumul 1). Acesta reprezintă un feedback extrem de semnificativ adus unei lucrări cruciale (*Perspective ale minții*; Traducere de Bogdan Ghiurco, Curtea Veche Publishing, 2022), furnizat la timp, care a avansat creativ un nou cadru teoretic integrator, care la rândul lui a schimbat întregul domeniu. Vechea normă de reciprocitate utilizată generos și productiv pentru binele comun este exemplificată de sugestia inspirată făcută de Howard Gardner în sprijinul lui David Feldman, atunci când „Howard mi-a susținut cauza [a lui Feldman], pretinzând că este posibil ca eu să fi inițiat o nouă sub-disciplină, pe care el a etichetat-o «epistemologie genetică culturală»” (*Re-questing quest for mind. An essay in honor of Howard Gardner*, p. 389, volumul 1). Acest tip de perspectivă, care identifică caracterul inovator al unei lucrări în curs de realizare, este vitală pentru cultivarea unei ecologii care sporește creativitatea minților creative. Capacitatea de a înțelege valoarea unei abordări care nu se constituie pe moment într-un produs finit, ci într-o valoare în formare, anticipând importanța sa viitoare, reprezintă o forță vitală pentru avansarea frontierelor oricărui domeniu de interes.

Asemenea întâlniri între mințile creative, după cum scot în evidență cele două volume în fața norocoșilor cititori, conțin bătălii epistemologice dificile, care se desfășoară într-un mod corect și cu un puternic impuls de înțelegere și recunoaștere a valorii ideilor propuse de cei care au perspective diferite.

De exemplu, Robert J. Sternberg, care a avansat noi perspective teoretice în cazul temelor majore, cum ar fi inteligența, dragostea, înțelepciunea, și care, după cum bine se știe, pledează pentru transparența evaluărilor *inter pares*, este doar unul dintre ei. Subliniez faptul că Sternberg este un om de știință care „nu se teme să fie critic, și nici să-și asocieze numele unei recenzii negative” (p. 472, volumul 2). Robert Sternberg oferă o evaluare uimitoare lucrării lui Howard Gardner, care primește din partea acestuia acest răspuns: „Pot spune că, dacă mi s-ar fi cerut să scriu un eseu autobiografic și aș fi oferit relatarea ta, aș fi fost mai mult decât mulțumit de acel efort literar” (p. 472). Eseul lui Sternberg evidențiază o trăsătură a abordărilor științifice inovatoare, care altora li s-ar putea părea reciproc incompatibile, dar, de fapt, astfel de întâlniri invită la explorarea posibilității lor complementarității în ceea ce privește diferite

teorii. În ciuda viziunii sale critice, Sternberg postulează: „Mi-am dat seama că cele două teorii (IM și triarhică) sunt în mare măsură compatibile. Teoria lui Howard specifică domeniile în care se manifestă inteligența, iar teoria mea specifică procesele (analitice, creative, practice) care operează în domeniile respective. Ne-am putea imagina o matrice de dimensiuni 3 x 8, cu cele trei abilități ale teoriei triarhice ca rânduri și cele opt tipuri de inteligență ale teoriei IM sub formă de coloane.” (*Howard Gardner's contribution to psychology and education: Woefully incomplete retrospective that is nevertheless the best I can do*, p. 463, volumul 2).

Cel de-al treilea exemplu se referă la o contribuție originală la tipul de inteligență identificat de Gardner drept „inteligență existențială”, numită „speculație”, contribuție a Seanei Moran, autoarea sa. În ciuda faptului că inteligența existențială este o adăugire relativ târzie a lui Gardner la revoluționara sa teorie a IM, aceasta are ramificații largi cu privire la avansarea înțelegerii interacțiunii dintre dezvoltarea inteligenței și mediu. Abordarea lui Moran (*What does „1/2” an intelligence mean?*, volumul 2) este încurajată în mod fățiș de Howard Gardner, care a declarat în răspunsul dat contribuției sale: „Cu candoare (și acest lucru nu este ceva ce am afirmat adesea cu privire la teoria IM), ai reflectat mai

profund la aceste probleme decât am făcut-o eu” (p. 199, volumul 2). Moran a avansat ideea îndrăzneată a unui „arbore genealogic al inteligențelor”, a unui proces evoluționar, care duce la o nouă generație de inteligență(e). „Inteligența existențială” aparține „cele de-a patra generații” de inteligențe (pp. 181-182). Conform lui Moran, iată care este ordinea celor patru generații de inteligențe care au apărut în timpul proceselor evaluate în același timp (bio-socio-culturalo-morale):

- I. Fizico-chinestezică – spațială – muzicală,
- II. Interpersonală – naturală – lingvistică – logico-matematică,
- III. Interpersonală – a treia generație,
- IV. Existențială.

Aabordarea lui Moran invită la o explorare sistematică a posibilităților relații dintre asecvența evoluționară asumată a inteligențelor și proceselor care au evoluat în același timp (Lumsden & Wilson, 1981) și „homeostaza culturală”, așa cum a fost concepută de Damasio și Damasio în eseul lor despre creierul moral. Potrivit lui Damasio & Damasio: „Creativitatea și rațiunea au extins descoperirile naturii și amploarea reglării biologice a spațiului social uman. În acest proces, ele au inventat *homeostaza socioculturală*. Homeostaza de bază a corpului uman este automatizată și inconștientă, concepută pentru a ne asigura supraviețuirea în lipsa cugetului. *Pe de altă parte, homeostaza socioculturală se realizează în mare măsură deliberat și conștient, iar moralitatea reprezintă cea mai importantă consecință a homeostazei socioculturale*” (p. 295, italice adăugate, volumul 1). Nu am cunoștință dacă Seana Moran a aflat deja de acest eseu, dar din câte înțeleg pe moment inteligența existențială poate fi revoluționară pentru o anumită homeostază culturală, iar aceasta ar putea explica de ce există o rezistență față de IE (inteligența existențială, care ar putea să pară ceva de pe altă planetă). O astfel de explorare este în ton cu întrebarea lui Moran: „Cum ar fi ca noua inteligență apărută în firescul evoluției să întâlnească cultura? O vom accepta fără tăgadă? N-aș prea zice” (p. 186). Acest lucru este mai mult decât evident în situația unor personalități

precum Socrate, Thoreau, Gandhi, Martin Luther King, Mandela, Patocka, care au fost încarcerați, uciși sau și una, și alta. Societățile (diverse societăți din diverse epoci) nu au acceptat propriile soluții la problemele dureroase pe care le aveau la nivel de societate. De altfel, Thoreau a pledat foarte multă vreme pentru relații de prietenie între cel care știe și ceea ce știe acesta, între observator și cel observat, între cel care cercetează și subiectul cercetării (uneori îi numim „participanți”, dar îi manipulăm). Mi se pare că susținerea lui Thoreau pentru ceea ce astăzi numim metode imperceptibile este în ton cu grija lui pentru potrivirea morală dintre mijloace și obiective nu doar în acțiunile sociale, ci și în timpul proceselor de cunoaștere.

Tipul de sintetizator creativ al lui Gardner, pe lângă faptul că este specific conceptului său de sine, este observabil nu numai în articolele, cărțile și prelegerile sale, ci și în interacțiunile purtate față în față, atunci când el și colegii săi, partenerii, învățăceii au avut de-a face cu răspunsuri surprinzătoare și fragmentare, în care ideile integratoare sunt cât se poate de necesare. Foldi se referă explicit la „abilitatea de a conecta și de a încorpora materialele deprinse disparat” (*Aging? Never mind*, p. 418, volumul 1). În mediile intelectuale mărețe, o capacitate de sinteză puternică coboară până la nivelul abstractizării și devine o abilitate care poate fi predată prin modelare. A învăța despre ceva și de la indivizi care sunt capabili să modeleze și să fie modelați de această abilitate în cadrul unei ecologii care stimulează creativitatea reprezintă un motiv de fericire.

Howard Gardner ne-a avertizat să nu fim „prea concentrați pe Howard”. Pe lângă acest avertisment înțelept, ar trebui să ținem cont de faptul că munca lui Howard Gardner, viața, grija pentru nevoile zilnice ale celorlalți (cum ar fi pentru colegii care au rămas însărcinate sau care tocmai au născut) și abordările sale practice menite să îmbunătățească procesele și instituțiile educaționale dezvoltate existenței unui „Howard-policentric”, aflat în căutarea adevărului din diverse domenii de cercetare, care se angajează și este concentrat pe alte minți creative. După cum afirmă Alan Wolfe, am putea spune așa: Howard Gardner este „cea mai pluralistă persoană pe care o cunosc” (p. 584, volumul 2). Howard Gardner este un unificator de imaginație, un căutător al coerenței, care are capacitatea de a înțelege cazuri sau situații perplexe.

Nu am cunoștință dacă în zilele noastre sunt destui studenți la psihologie, și chiar la filosofie, care să-l citească pe Maimonide. Spun asta pentru că, în eseul său, Saxe avansează o perspectivă stimulativă. Iată despre ce vorbesc: „O comparație directă între Maimonide și Howard Gardner ar fi nepotrivită, dar sub mai multe aspecte interesante munca lui Howard reflectă o abordare maimonidiană a înțelegerii și a îmbunătățirii muncii. În primă instanță, Maimonide era preocupat să transforme ideile complexe în concepte care să poată fi înțelese și utilizate de indivizii de rând, cu scopul de a-și face viața mai bună” (p. 327, volumul 2). Nu reprezintă aceasta o formă profundă de creativitate și utilizare democratică și participativă a cunoștințelor sociale? Aceste aspecte dezvoltă faptul că eforturile creative cele mai prețioase pentru devenirea umană sunt, după cum scrie Saxe, „conduse de etică” (p. 325). Pe baza cunoștințelor mele limitate despre opera lui Maimonide, îndrăznesc să mai adaug un aspect: capacitatea de a observa disparități semnificative, de a te lăsa perplex, tulburat de interacțiunea cu acestea și de a te strădui să înțelegi de ce se întâmplă așa ceva. În ceea ce privește perplexitatea, îmi vine în minte volumul *Călăuza rățăcișilor* al lui Maimonide.

La comparația dintre el și gânditorul evreu Moise Maimonide, Gardner a reacționat cu umor și modestie. Este o reacție din care avem multe de învățat: „Sunt mișcat de o asemenea comparație. Dar apoi, pe fundal, aud vocea tatălui meu spunând «Den Unterschied mochte ich Klavierspielen kennen». O traducere foarte vagă a ceea ce ar fi putut adăuga tata în acest moment ar fi «Howard, tu și Maimonide! Mi-ar plăcea să pot cânta la pian diferența dintre voi»” (p. 333).

Cele două volume [*Mind, Work, and Life*] au o substanță epistemică extraordinară de bogată, povești personale și interpersonale și o rețea bine conectată de valori călăuzitoare, pe lângă multe alte comori care pot fi descoperite de fiecare cititor în parte.

Cinci taine în portretul ciobanului din Miorița

Victor RAVINI

Ni s-a tot explicat până acum că *Miorița* prezintă o crimă pentru jaf și pasivitatea ciobanului, care acceptă cu resemnare și lașitate să fie ucis și jefuit. Această interpretare falsă și băgată pe gât încă din școli a manipulat psihologia colectivă a națiunii, spre bucuria dușmanilor țării. Se potrivește ca o mânășă de catifea în mâna de fier a unor forțe străine, care doreau să jefuiască România, fără ca românii să se apere, ci să accepte să fie uciși și jefuiți.

George Călinescu și alții, care au afirmat că nu este vorba de o crimă, ci că *Miorița* e un mit comparabil cu alte mituri din alte culturi, au fost ignorați sau batjocoriți. Al. Amzulescu, Ion Filipciuc și Victor Kernbach au afirmat că baciul nu este o victimă, ci un ales în vederea unui rit de inițiere. Din prudență, ca să nu pătească la fel ca aceia care au spus ceva judicios despre *Miorița*, n-au mers mai departe și n-au precizat ce fel de rit și ce fel de inițiere. S-au făcut multe erori în cercetarea *Mioriței*. S-au dat explicații eronate, care au dus la o atitudine negativă față de cea mai valoroasă creație a folclorului român.

Adrian Fochi orchestrează aberațiile celor ce au propus cenzurarea variantei publicate de Vasile Alecsandri și eliminarea versurilor 96-123, adică până la sfârșit, tocmai cele mai frumoase, mai emoționante și mai pline de filozofie a vieții. Nu știau că știința interzice cenzurarea textului cercetat? S-a crezut în unanimitate că portretul ciobanului descrie înfățișarea lui exterioară, exactă ca într-un fișier de la poliție, ca să poată fi identificat. Eroare gravă.

Al. Amzulescu, A. Fochi, I.C. Chițimia și Ghe. Vrabie (*Istoria literaturii române*, vol. I, Editura Academiei Române, București, 1964, p. 124) afirmă că descrierea ciobanului nu prezintă o persoană identificabilă, ci idealul poporului despre tinerete și bărbăție și că este de o măiestrie unică. Ei mai spun că: „Portretul acesta nu a fost creat o dată cu *Miorița*, ci a fost preluat dintr-alte zone ale folclorului, o dată cu episodul 'mamei bătrâne'”. Pe aceeași pagină ei mai spun: „Arta acestui portret este fără analogii în cuprinsul întregului nostru folclor.” Ei n-au observat contradicția dintre cele două afirmații. Cum a fost preluat portretul din alte zone ale folclorului, dacă n-are asemănări cu nimic altceva din întregul folclor?!

Am analizat 1289 de variante ale *Mioriței* prin metoda comparativ-calitativă, în perspectivă sinoptică și le-am clasificat după mai multe criterii. Au ieșit la iveală sumedenie de elemente păstrate din patru feluri de rituri arhaice (R1, R2, R3 și R4) de inițiere în misterele sufletului, ale vieții, morții și naturii. Vom vedea aici primul rit prin care a trecut ciobanul pentru a deveni baci, încă înainte de a îl vedea noi pe un picior de plai, înainte de începerea textului tuturor variantelor. Unde vom vedea așa ceva? Portretul lui învâluie și dezvăluie cinci elemente componente ale ritului inițiat prin care a trecut el pentru a deveni baci.

Portretul nu este rostit de mama lui, ci e rostit de el, așa cum își imaginează că l-ar rosti mama lui: *Cine-a cunoscut, / Cine mi-a văzut / Mândru ciobănel, / Tras printr-un inel? / Fețișoara lui, / Spuma laptelui, / Mustăcioara lui, / Spicul grâului, / Perișorul lui, / Pana corbului, / Ochișorii lui, / Mura câmpului?* (Varianta lui Alecsandri, versurile 96-107.)

S-a crezut că acestea sunt comparații. S-a nesocotit faptul că lipsește cuvântul de legătură între părțile capului și elementele din natură. Cea mai clară definiție a metaforei spune că „metafora seamănă cu o comparație între două cuvinte, dintre care lipsește cuvântul de legătură *ca*”. Așadar, acestea nu sunt comparații, ci metafore.

În aceste cuvinte concrete sunt trei alimente: spuma laptelui, spicul grâului, mura câmpului. În societatea arhaică, erau de importanță vitală. Toate trei pot simboliza îndeletniciri preponderente în trei epoci din preistoria civilizației umane: păstori,

agricultori și culegători de roade ale naturii. Împreună cu pana corbului și inelul, pot fi simboluri pentru altceva.

Mama lui întreabă cine a văzut ciobanul tras printr-un inel și îi răspunde o voce: *Dar i-a zis: / Spune probele, / Toate sămnele* (varianta CDXXXI, p. 818, rând 98-100 din antologia lui Fochi). Vocea este a unui paznic nevăzut, care îi cere o parolă. Răspunsul mamei descrie cele patru însușiri, care apar în aproape toate variantele și fără variațiuni.

Cuvântul *sămnele* e polisemantic. *Dicționarul Enciclopedic* al lui Candrea spune că vine din latinul *signum* și are 13 definiții. Rețin una: „minune, manifestare a unei puteri supranaturale”. Pornind de la Amzulescu și cei trei, rezultă că *sămnele* nu au legătură cu înfățișarea unei persoane identificabile, ci au un sens abstract, religios, așa cum consemnează Candrea și cum rezultă din formularea poetică enigmatică.

Cu sprijin la Amzulescu și cei trei, cât și la Joseph Campbell, care analizează un vas din Tezaurul de la Pietroasa (vezi *Curtea de la Argeș*, nr. 2/2023, pp. 14-15), portretul ciobanului nu descrie aspectul lui exterior, ci însușirile lui psihice. Campbell a analizat patera (*The Masks of God: Creative Mythology*, volumul IV, The Wiking Press, New York, 1968, pp. 9-27) și susține că este un vas sacramental,

ce reprezintă 16 momente din parcursul inițierii unui neofit în misterele lui Orfeu. Spuma laptelui, spicul grâului, pana corbului și mura câmpului sunt termeni concreți, care pot simboliza particularitățile lui psihice sau spirituale, pe care le-a obținut trecând printr-un rit de inițiere cu patru momente.

Din portretul ciobanului aflăm statutul religios la care a ajuns el prin inițierea într-un rit de factură orfică. Ritul prin care a trecut ciobanul are patru momente, iar pe vasul de la Pietroasa sunt 16 momente. Este posibil ca ritul din *Miorița* să fie cu mii de ani mai vechi decât personajul legendar Orfeu, pe vremea căruia ritualul orfic ajunsese să fie dezvoltat și amplificat. Ciobanul a primit competențe speciale trecând printr-un rit de inițiere și este un erou care merită favorurile divinităților naturii, invocate de mama lui, și ajutorul lor ca să îl găsească și să îl readucă la viață.

Corbul apare ca simbol în heraldica românească sau în nume de familie (Ioan Corvin de Hunedoara, Corbea haiduc, Corbu, Corban, Corbescu). Corbul din portretul ciobanului este un simbol universal, răspândit în multe religii arhaice. Jean Chevalier și Alain Gheerbrant (*Dictionnaire des symboles*, Robert Laffont, Jupiter, Paris, 1994) spun despre corb că e socotit un mesager divin și solar în mitologia nordică, la celți, în *Mahabharata*, în China, în Japonia, în America de Nord, în Africa. În mitologia greacă, corbul e consacrat lui Apollo. Zeul Odin e însoțit de doi corbi. Mithra e însoțit de corbi. Noe din Biblie trimite un corb să vadă dacă pământul s-a uscat. În cele mai îndepărtate vremuri, corbul avea semnificații solare, luminoase, profetice și de călăuză

spirituală. Corbul are și semnificații mortuare, în legătură cu simbolismul morții din riturile de inițiere în misterele religioase. Mai este și un simbol al solitudinii și al izolării intenționate a celui ce s-a hotărât să trăiască pe un plan superior.

Corbul din *Miorița* poate fi comparat cu corbul ce stă pe umărul neofitului cu fustanelă, de pe patera de aur de la Pietroasa, la dreapta figurinei centrale. Campbell afirmă că acest corb simbolizează corbul morții și semnifică cunoașterea superioară căpătată de neofit în legătură cu misterul morții, cât și trecerea pragului în tărâmul cunoașterii dincolo de moarte. Corbul din portretul ciobanului, ca și corbul de pe patera de la Pietroasa, este un simbol al cunoașterii dobândite de cel inițiat despre sufletul său nemuritor.

Spicul de grâu este un simbol universal răspândit. Simbolizează sămânța vieții, fertilitatea și creșterea, ajungerea la maturitate atât în viața vegetală și animală, cât și în dezvoltarea psihică, cu semnificația de înflorire a tuturor posibilităților ființei. Bobul de grâu moare pentru a ne hrăni sau pentru a germina și a redeveni grâu. De aici vine ideea optimistă, din mai multe religii, că după moarte urmează o nouă viață. În misterele de la Eleusis și la alte popoare agrare, spicul de grâu este fiul ieșit din hierogamia dintre divinitatea masculină a cerului și divinitatea feminină a pământului. Spicul de grâu mai este și emblema lui Osiris, zeul soare mort și reînviat, ce simboliza ciclul anotimpurilor. Cea mai luminoasă stea din constelația Virgo (Fecioara) și care culminează la solstițiul de vară, când începe seceratul grâului, a căpătat numele Spica.

În Antichitate, o zeiță fecioară ținea în mână un spic. Legende populare pun steaua Spica în legătură cu steaua Vega, numită în popor Ciobanul, din constelația Lira. Constelația Lira se numește la români Ciobanul cu oile. Lira era instrumentul lui Orfeu. Spicul apare și în mâna unui personaj nud de pe patera de la Pietroasa, ce reprezintă un neofit pe cale de a fi inițiat în misterele vieții și ale morții. La acest rit de inițiere se poate referi și spicul de grâu din portretul ciobanului din *Miorița*.

Spuma laptelui. Laptele e un alt simbol universal. Simbolismul laptelui abundă în textele religioase din India. E prezent în mitologia greacă, la celți, în creștinism, în islam sau la yakuți. Simbolizează abundența, fertilitatea, cunoașterea. În sens esoteric, laptele simbolizează calea spre cunoaștere superioară și spre nemurirea dobândită prin inițiere în misterele religioase. În textele orifice, laptele e o băutură sfântă și locul nemuririi. Hercule e alăptat de către Hera. Sf. Bernard de Clairvaux e alăptat de către Maica Domnului și astfel devine frate adoptiv al lui Cristos. În diferite mituri, prin alăptare, eroul devine adoptat de către divinitate, adică a căpătat cunoașterea supremă. Romulus și Remus alăptați de lupoaică au fondat totemul lupului, pentru armata romană. Același totem îl aveau și dacii. Piatra filozofală e numită uneori Laptele Fecioarei. Unele interpretări din Islam dau laptelui sens inițiat în cunoașterea superioară. Yakuții folosesc laptele în ritualuri religioase, al căror sens e neclar.

Mura câmpului. Prin forma și structura sa, poate simboliza aceeași abstracțiune ca și conul de pin pe care neofitul în fustanelă, de pe patera de la Pietroasa, îl ridică din lada mistică. Atât mura, cât și conul de pin simbolizează principiul de reînnoire a vieții semințelor, care odată cu moartea și descompunerea murei sau conului e pus în libertate și duce la germinarea unor noi plante. Între simbolul spicului de grâu, pe de o parte, și, pe de altă parte, simbolul murei sau al conului de pin, nu poate fi vreo redundanță, ci au semnificații diferite.

Homo sapiens

Grâul e cultivat, pe când mura sau conul de pin sunt culese. Încă o deosebire simbolică e că grâul trebuie măcinat sau zdrobit și fiert în lapte (colivă, un preparat ritual arhaic) pentru a deveni hrană, pe când murele și semințele de pin pot fi mâncate fără a le prelucra. Mura și semințele de pin sunt reprezentative pentru epoca în care oamenii erau culegători și nomazi. Grâul e reprezentativ pentru vremea când oamenii au devenit agricultori și sedentari.

De bună seamă că toate aceste patru obiecte simbolice au o legătură consecutivă cu prima trăsătură din autoportretul ciobanului, nu întâmplător menționată prima în text: *Mândru ciobănel/ Tras printr-un inel*. S-a crezut că aici avem o comparație ce vrea să spună cât e el de subțirel. Această părere contravine explicației celor patru coautori menționați mai sus, care precizează că descrierea ciobanului nu prezintă o persoană identificabilă. Lipsește conjuncția comparativă și deci nu poate fi comparație, ci e metaforă.

Inelul revine în formulări șablon, fără conjuncția comparativă. Versurile în care apare conjuncția comparativă se abat de la ritmul din context și deci sunt improvizatii ulterioare. Sunt sporadice și diferă între ele. Deci sunt încercări de a explicita versuri vechi, în care nu exista conjuncția și nu era o comparație, ci era o metaforă al cărei sens a devenit obscur. Cântăreții compară și alte însușiri ale ciobanului cu inelul. Menționez doar câteva dintre sutele de variante unde ciobanul este:

Străinel/ Străinel ca și-un inel (Antologia lui Virgil Medan, p. 379),

străinel/ Străinel ca un inel (Antologia lui Fochi, LVIII:1022 r 6),

streinel/ Pare că-i tras prin inel (CXXVII:618, CCCIV:710),

străinel (singurel, mititel)/ Ca și-o lună de inel (LX:585 r 6-7, LXIV:587 r 5-6, CXVIII:613 r 2-3, CXIX:614 r 3-4, CXX:614 r 2-3, CXXI:615 r 3-4, CXXII:615 r 3-4, CXXIX:619 r 3-4, CXXX:619 r 9-10, CXXXVI:623 r 4-5, CXXXVII:623 r 2-3, CXXXVIII:624 r 3-4, CXLII:625 r 3-4, CXLIII:626 r 2-3, CXLIV:626 r 2-3, CXLV:627 r 3-4, CCXCI:700 r 3-4, CDXVII:806 r 3-4, DXLV:914 r 6-7, XLIV:1015 r 2-3, XLIX:1018 r 3-4, LX:1024 r 2-3, LXXVII:1034 r 3-4, LXXVIII:1034 r 3-4, CCXCI:700 r 3-4, CCLXXXIX:699 r 4-5),

străinel/ Ca și-o lună la inel (DCLX:964 r 6-7, LXXXIII:1037 r 2-3, CXI:1059 r 1),

străinel/ Ca și luna-ntr-un inel (CCXC:700 r 3-4),

streinel/ Ca luna când e inel (LXII:1025 r 2-3),

străinel/ Ca o lună de inel (CXXXVI:623, CXLIII:626, Medan, pp. 342, 357, 359, 376, 378),

străinel/ Ca și luna la inel (LXXXIII:1037),

străinel/ Ca și luna-ntr-un inel (CCXC:700),

singurel/ Ca și-o lună de inel (CCXCI:700),

mititel/ Ca și-o lună de inel (XLIX:1018),

streinel (singurel, sprintenel, mititel)/ ca o lume de inel (XCV:602 r 4-5, CXLVI:627 r 3-4, LXXIX:1035 r 3-4, LXXX:1035 r 2-3, CVII:608 r 6-7, CXXIV:1071 r 5-6),

străinel/ Ca o lume de inel (XCV:602, CVII:608, CXLVI:627, LXXIX:1035, LXXX:1035, CXXIV:1071),

sprintenel/ Ca o lume de inel (LXXX:1035),

Numai unu-i străinel/ Ca și luna de pe cer (Ștef, 28).

Cum pot niște însușiri abstracte să fie comparate cu un inel? Ce rost au *luna* și *lumea* aici? Asemenea combinații de cuvinte revin la prea mulți rapsozi, ca să poată fi simple vorbe fără rost. Ele pot fi rămășițe din expresii bine gândite, cu sens figurativ și cu un sens anume. Metaforele n-au mai fost înțelese și au fost transformate în comparații.

Lună în românește are două înțelesuri: luna de pe cer sau luna ca perioadă de timp. Cuvântul românesc cuprinde dimensiunile cosmosului: spațiu și timp. În alte limbi (romanice, germanice, slave, maghiară, albaneză, greacă, hebraică, japoneză) se traduce prin două cuvinte diferite. Numai limba română exprimă ambele dimensiuni cosmice ale lunii printr-un singur cuvânt.

În unele variante, în loc de *lună* se spune *lume*. Sensul cuvântului *lume* aici e și mai enigmatic. Iarăși un cuvânt cu o multitudine de sensuri, ca în nicio altă limbă. *Dicționarul Limbii Române Moderne* (apărut în 1958) înregistrează că *lume* are 10 înțelesuri, printre care și cel de *lumină*. Candrea înregistrează 18 sensuri. *Dex online* înregistrează 68 de definiții principale pentru *lume* și, la fiecare definiție principală, nenumerate alte definiții secundare, în sumedenie de expresii idiomatice. Pe o altă pagină, DEX înregistrează doar 50, iar pe o alta face sinteza și redă doar 8 definiții, dintre care a patra este sinonimia dintre *lume* și *lumină*. Nu știu dacă mai e vreă limbă care să aibă vreun cuvânt atât de polisemantic. Polisemantismul e mai frecvent în

cele mai vechi limbi. Limba Esperanto nu are polisemantism.

Versurile în care apare inelul sunt enigmatice. Pot să fie versuri care conțineau metafore nemaiînțelese și modificate, încât par absurde. Orice simbol nemaiînțeles pare absurd.

Ca o lume de inel (LXXIX:1035 r 4, LXXX:1035 r 3, CXXIV:1071 r 6, CVII:608 r 7, CXLVI:627 r 4),

Ca o lună de inel (CCLXXXIX:699 r 5, LXXVII, LXXVIII:1034 r 4),

Ca luna când e inel (LXII:1025 r 3),

Ca și-o lună cu inel (XLIV:1015 r 3),

Ca și luna-ntr-un inel (CCXC:700 r 4),

Ca și luna la inel (LXXIII:1037 r 3, CXI:1059 r 1),

Ca și-o lună de inel (LX:585 r 7, LXIV:587 r 6, CXXI:615 r 4, CXXIX:619 r 4, CXLV:627 r 4, CCXCI:700 r 4, CDVII:806 r 4).

În peste o sută de variante ale *Mioriței* apare *inel*. Candrea înregistrează că al patrulea sens al cuvântului *inel* înseamnă „Tot ce seamănă cu un inel”. Inelul poate să fie un element dintr-o metaforă devenită neclară și poate simboliza ceva ce seamănă cu un inel și care a fost uitat. Ce anume?

Din mai multe cărți de referință rezultă că riturile de inițiere aveau loc într-un spațiu circular și la umbră, într-un crâng sau la marginea unei păduri, ca să nu vadă profanii. La aceasta se pot referi versurile *La negru zăvoi, Că-i umbră de voi*. Locul ales pentru dialogul ciobanului cu mioara este un loc ferit, sub cerul liber, care e sacru, adecvat pentru a se gândi la ritualul cu uciderea sa simbolică și îngroparea părelnică, ce se va finaliza cu nunta cosmică. Călușarii se antrenau în pădure. Probabil că acolo se oficia dansul lor ritual, înainte de a deveni un ritual itinerant prin sate. Ciobanul trebuie să fi stat într-un spațiu rotund și sacru, timp de o lună izolat (*singurel*), rupt de orice relație cu societatea rămasă în spațiul profan și pentru care el e *străinel*. În concluzie, versul *Tras printr-un inel* poate însemna: trecut printr-un ritual inițiat, desfășurat într-un spațiu circular, sacru.

Vasul de la Pietroasa este rotund, are mai multe cercuri concentrice și cuprinde scene desfășurate circular, în două registre. În spațiul circular cel mai apropiat de figurina centrală, ce reprezintă o zeiță – deci este de proveniență din matriarhat, paleolitic, de la pre-indo-europeni – se află un cioban culcat cu mâna dreaptă sub cap și cu picioarele pe un câine. Are vreă legătură cu câinele *cel mai bărbătesc și cel mai frățesc* din *Miorița*, care simbolizează Eul lui? Oricum, vasul de la Pietroasa este cu mult posterior creării *Mioriței*. Aurarii care au confecționat vasul și comandarii lui puteau să cunoască *Miorița*.

Ne putem întreba dacă goții cunoșteau *Miorița* și dacă erau inițiați în misterele lui Orfeu și dacă într-adevăr goții confecționaseră vasul sau îl răpiseră.

Doar literele gotice de pe colan sunt în mod sigur dăltuite de goți. Datarea tuturor celorlalte obiecte, mult mai laborios și meșteșugit lucrare, după obiectul cel mai grosier lucrat, pe care sunt litere gotice, nu este suficient de sigură. Odobescu prea a făcut concesii profesorilor săi occidentali și nimeni n-a ridicat din sprânceană.

Cuvântul *ortoman* apare în unele variante ale *Mioriței* și în câteva balade cu haiduci. Nicăieri altundeva. Denumeste o însușire comună ciobanului din *Miorița* și haiducilor. Ce însușire? Este cel mai discutat cuvânt din poem deoarece înțelesul și etimologia lui sunt neclare. S-a afirmat că vine de la turci sau de la ruteni. Însă e inexistent în limba turcă sau ruteană. Sorin Paliga arată că ortoman vine de la pre-indo-europeni (Proto-Indo-European, Pre-Indo-European, Old European: Archeological Evidence and Linguistic Investigation, în *JIES*, 17, 3-4, Washington, 1989, p. 330).

1. Dacă *ortoman* ar însemna *bogat în turme*, nu li se potrivește haiducilor, întrucât nu aveau turme; 2. înțelesul de *bogat* face cuvântul să fie redundant și de prisos în *Miorița*; 3. nu apare niciodată în limbajul obișnuit; 4. nu are o legătură clară cu însușirile exterioare ale ciobanului sau cu viața de toate zilele; 5. dacă ar descrie o însușire fizică, concretă, ar fi putut avea o frecvență mai mare în limbă.

Să pornim de la situația cuvântului în context. *Ca să mi-l omoare/ Pe cel moldovan/ Că-i mai ortoman*. Nu scrie că e *ortoman*, ci *mai ortoman*. Știm cu toții că adverbul *mai* este necesar la formarea gradului comparativ. Ciobanul moldovean este *mai ortoman* decât sunt ceilalți doi.

Grupul oricăror ciobani e organizat ierarhic, cu un baci, adică șef. Subordonații baciului din *Miorița* sunt mai în vârstă și au o experiență practică la stână mai îndelungată. Pe ce considerente a fost el pus șef peste subordonați mai vârstnici și mai experimentați? La stână nu mergea cu intervenții din afară și corupție. Sus la munte, natura nu poate fi coruptă și nu iartă. Ierarhia grupului din *Miorița* nu se bazează pe vârstă și experiență, ca în societatea rurală, exterioară grupului, unde respectarea vârstei e indiscutabilă. Ierarhia la stână se sprijină pe merite personale, cunoscute și recunoscute de cei ce acceptă să fie subordonați.

Baciul este baci, pentru că e *mai ortoman* decât sunt subordonații săi, *mai inițiat* în tainele cosmice care guvernează lumea și activitatea grupului. Meritul de a fi mai inițiat decât ceilalți prevalează asupra vârstei și experienței lor la stână. Concluzia mea este că *mai ortoman* poate să însemne *mai inițiat* în tainele cosmice care guvernează lumea și activitatea grupului. Adică inițiat într-un grad mai înalt decât sunt ceilalți. Asta se potrivește și la haiduci.

Pentru societatea din afara grupului de la stână sau din afara frăției ce sudează ceata de haiduci, *ortoman* a putut să însemne o însușire suflătoare, mai aproape de mentalitatea arhaică, decât de cea modernă. Ceva ce admira poporul mai mult decât statura și musculatura. Ceva cum ar fi altruism, spirit de sacrificiu, detașare de interese materiale, idealism sau altceva de natură spirituală. Ceva legat de profilul moral și psihic al ciobanului sau al haiducilor, cu distanțarea lor de societate și cu interesul lor pentru o sferă mai înaltă și mai curată decât cea a ambițiilor materiale. Cuvântul a rămas în creații literare orale în versuri, neatestat în proza orală și nici în vorbirea de zi cu zi, iar înțelesul lui s-a pierdut.

Cuvântul *ortoman* poate avea un înțeles abstract cu rădăcini în religia precreștină și tocmai din această cauză nu s-a folosit în viața de zi cu zi, iar înțelesul său s-a pierdut. Poate fi printre cele mai vechi cuvinte din *Miorița*, al cărei text s-a diversificat și a evoluat odată cu istoria limbii. Așa cum Crezul ortodox formulat în latină la Nicaea în 325 n-a fost tradus în română, cum l-au tradus italienii, în italiană, ci a evoluat odată cu limba. Orice simbol e polisemantic. Pe lângă această explicație oarecum sociologică, se mai poate face și una psihologică, cu ajutorul altor lucrări de referință.

Vom reveni asupra subiectului.

Aplicația Bebe

Cade Metz, în ediția internațională din 26 octombrie 2024 a ziarului *The New York Times*, relatează povestea adevărată a lui Suchir Balaji (25 de ani), expert în IA care își dă demisia de la compania OpenAI după o profundă criză de... etică.

Mă aflam în biserică. Era duminică, eram la capela Sf. Ecaterina, era Sfânta Liturghie și făceam și eu ce făceau toți cei care la acea oră se aflau într-o stare cvasiimponderabilă, când, brusc, am avut senzația stânjenitoare prin intensitate, că sunt privit. Privit insistent.

Pentru moment nu mi-am dat seama de cine, de unde, de ce. Pentru ca apoi, la fel de brusc, să-l văd.

Nu mă privea vreun sfânt de pe pereții afumați de șfara lumânărilor atâtor sute de ani, nu mă privea Sfânta Maria, nu mă privea Iisus Hristos din nimbul său pictat în auriu, nu mă privea nici Tatăl cel Ceresc, Pantocrator, zugrăvit sus la zenit, pe interiorul cupolei principale.

Mă privea un bebeluș. Era blond. Ședea cuminte în brațele mamei sale concentrată la rugăciunile preotului și, peste umărul ei, se uita la mine fix, fără să se miște, fără să clipească.

La început m-am simțit amuzat să constat seriozitatea de pe acel chip atât de drăgălaș. Fără să dea niciun semn de plictiseală, bebelușul necunoscut continua și după câteva minute bune să se uite la mine și numai la mine într-o nemișcare absolută, cu o neclintire care începea deja să mă săcăie, să mă tulbure mai apoi, să mă îngrijoreze și în cele din urmă să izbutească a-mi strecura în oase subtil și nemilos teroare.

Mintea mea, temporar hălăduitoare prin spirituale eterate stratosfere nu se putea opri a-și pune întrebarea „de ce?” De ce acea inocentă creatură se uita cu atâta insistență tocmai la mine?

Ce vedea la mine? Ce credea că vede la mine? Ce spera să vadă la mine? În fine, de ce o făcea cu atâta calmitate, cu atâta îndârjire?

Și totuși, expresia acelui chip nu era nici una amuzată, nici neînduplecată, nici măcar curioasă. Cred că cea mai bună descriere a acelei expresii ar fi să spun că privirea aceea virginală nu suferea niciun adjectiv.

Pentru ca dintr-odată, la fel de neașteptat și de simplu să-mi vină și răspunsul. Ceea ce a stârnit violenta reacție morală la tânărul cercetător de la OpenAI, fost faptul că toate sistemele IA „învăță” într-una, neconținut, din opere (în sens generic) supuse unor drepturi intelectuale destul de ferm delimitate, încălcând astfel „în masă” legea, ea, IA, atunci când le/se folosește de toate aceste date directe (brute) implicite și corelate la intrare, atunci când produce la ieșire, alte date, aproximativ asemănătoare celor de la intrare.

Având în vedere însuși *modus operandi* al unor mașini Turing funcționând pe IA (de exemplu Cambridge Analytica, AlphaGo, ChatBotGPT („Nada Palavragiilor”), OpenAI etc.) care se revendică sau se vor revendica a aparține acestei tehnologii tot mai obraznice și mai obsolescente, pe cale de consecință ar fi o simplă problemă de timp apariția pe mesele tribunalelor și a instanțelor de judecată a unor acțiuni reparatorii contra violării drepturilor intelectuale pentru uz/abuz, folosire/refolosire creatoare sau pentru divertisment în domeniu privat sau public a versiunilor originale malaxate și mixate cu toptanul sub forma conglomerată/aglomerată/sortată/distribuită/de Big Data – neplătite!

Pe de altă parte, compania OpenAI de la care a demisionat dl Suchir Balaji a invocat în apărarea sa doctrina „utilizării cu bunăcredință” în baza faptului – susține ea – că toate datele sunt apriori de domeniu public (ceea ce e și o tautologie până la urmă) iar „produsul” IA nu este în niciun fel concurențial cu

mediul original în care au fost create inițial operele respective de artiști-ființe omenești.

Informați, formați, deformați sub permanent flux, pe toată lumea auzi vorbind, experți și neaveniți de-a valma, despre rețele neuronale (sau magistrarele gândirii) până de curând un subiect extrem de sofisticat și de exclusivist, despre învățare profundă, gândire profundă, transfer de date și de conținut AV.

Poate tocmai această persistentă impresie „de fundal” m-a făcut în biserică extrem de sensibil, iar asta mi-a permis să percep senzația aceea neidentificată de a fi fost privit, ori mai bine zis „scanat” de acei ochișori negri și nemișcați ai bebelușului necunoscut din brațele mamei sale.

Copilașul era în etapa descoperirii primare a lumii și nu făcea de fapt nimic altceva decât să absoarbă cât mai multe informații despre mediul înconjurător pentru a face și de ele uz, mai târziu, după cum îi va dicta programul prestabilit în ADN.

Și ea aflată cam la vârsta bebelușului din biserică, IA ne privește – deocamdată – fix, cu maximă atenție, acumulează în moduri știute doar de rutinele și algoritmiile ei volume tot mai mari de informații pe care le va folosi la momentul (considerat de ea) convenit, nici mai devreme nici mai târziu, pentru ca în baza uzanțelor și a modelelor istorice, dar și a contextului prezent cu toate ale sale variabile globale și locale aleatorii, ea și numai ea să elaboreze decizia și simultan să ia și măsuri de aplicare a ei.

Ca și bebelușul, IA este încă în faza catabolică (sau cvasicatabolică) de observare și acumulare pure, a unor suite de modele comportamentale asupra cărora ulterior, în baza volumului imens de informații stocate și a unor comparații relevante între ele, va decide dacă să copieze rutina istorică, s-o modifice ori să o distrugă complet.

Volumul cunoștințelor îi va permite luarea unei asemenea decizii, oricât de dramatică și de dure-roasă ni s-ar părea nouă acum.

Iar dacă tânărul nostru cercetător din Cupertino, California, cu o tectonică a emoțiilor asemănătoare cu a lui Raskolnikov (din *Crimă și pedeapsă*) ori Julian Sorel (din *Roșu și negru*), romantic mânat de criza lui morală cu privire la violarea drepturilor intelectuale ale autorilor umani „reciclați” digital prin însuși *modus operandi* al unor astfel de mașini digitale, ei bine, dacă un astfel de tânăr inteligent e capabil de asemenea crize etice vizavi de impactul inherent om-mașină, nu e departe ziua în care oamenii nu vor mai ști că, hm, cocoșelul mai are și alt rost în afara celui de a face pipi...

Pentru nostalgicii care-și vor dori copii (sau copii) va exista pe ecranul virtual al dispozitivului de comunicare generalizată o aplicație *Bebe* care va ghida pas cu pas întregul proces de înmulțire/clonare biologică sau hibridă de fabricare (ori poate reciclare?) a ființelor umane.

Ar fi interesant de știut dacă eventuale clone ale lui Raj Kapoor, Alain Delon (R.I.P.) sau Greta Garbo odată ajunse la vârsta creației operelor pentru care au fost celebri vor dezvolta tupeul – odată instalată convingerea și conștiința a cine sunt și ce au făcut

Florin Radu PINTEA

meritoriu – să-și ceară prin instanțe de judecată drepturi de proprietate intelectuală pentru niște opere create cu mult înainte de nașterea creatorilor lor.

În esență, orice mașină Turing cu IA va „învăța” de la mediul înconjurător (prin absorbție sub formă de Big Data), iar produsul pe care îl oferă la ieșire este un altfel de realitate anticipatoare conform algoritmilor înglobați în a sa Deep Mind, destul de torsionată sau distorsionată care parcă ar semăna și parcă n-ar semăna cu niciunul dintre modelele predictive ale logicii umane.

Se poate spune că astfel de unități „reciclează” realitatea sub forma mult mai dinamică a unei metarealități tot mai criptice, mai eliptice și mai zgârcite în contingențe omenești recognoscibile.

Fiindcă, încet, încet, vrând nevrând, cu entuziasm ori sarcasm ori pur și simplu ură scăpărătoare, cu toți și toate vom fi masă de intrare în malaxorul digital pe a cărui poartă de ieșire vor emerge noi și halucinante universuri unde nici metrica, nici topologiile și nici proporțiile sau orizonturile de așteptare omenești nu se mai aplică.

Expertul Suchir Balaji din Cupertino are perfectă dreptate atunci când la sfârșitul materialului din *The New York Times* conchide că se impune de urgență o „reglementare” (în idiom contemporan).

E foarte probabil ca analogia să nu mi se fi născut în minte (nu atât de curând) dacă nu ar fi existat ca un fel de zgomot de fond zarva iscată de măriile subconștientului colectiv în jurul rețelelor neuronale generalizate.

Întocmai bebelușului anonim din biserică, IA ne privește cât se poate de ingenuu și de intens în același timp, iar propriile sale baze de date inițial goale/virgine se umplu cu viteză exponențială în ceea ce s-ar putea numi „învățare profundă” specifică exclusiv unor astfel de mașini în afară de și cu totul altceva decât ceea ce se cunoaște sub denumirea tradițională de „educație instituționalizată” ce va urma puțin mai târziu, dar al cărei randament nu se va putea apropia nicicând de volumul și densitatea achizițiilor senzorial/cerebrale din zorii copilăriei – primele zile de viață (încă) terestră.

Într-o asemenea perspectivă, repet, *Bebe* va fi probabil o altă aplicație semănată printre multe altele pe ecranul tactil virtual, instalat acolo pentru eventualitatea în care persoana nu dorea neapărat copii, ci s-ar declara mulțumită și doar cu niște copii (sau clone) ale unor persoane faimoase din muzeul ficțiunilor vizuale de-a lungul vremii, ființe cvasihibride/semibiologice create în laboratorul de genetică sintetică – care să semene perfect cu Raj Kapoor, Alain Delon (R.I.P.) sau Raquel Welch, în funcție de educația vizuală și, de ce nu?, în funcție de hachițele de moment ale celui ce s-a încumetat ca, odată pus buricul degetului pe ideograma (sau simbolul, sau pictograma) bebelușului, pe lume să mai apară și alți actori care să nu știe pe ce lume sunt până nu le spune IA într-un stil din ce în ce mai pur virtualissimo căruia nimănui niciodată nicăieri nu i se va mai putea împotrivi, sustrage, fenta, evita sau protesta.

Într-o lume din ce în ce mai virtuală, în care până și bitcoin-ul își va pierde sensul și va fi evacuat, ce pretenții s-ar mai putea avea la vreun drept intelectual pentru vreo operă scrisă, vizuală sau rostită, când nu mai e limpede nici cine, când sau de ce le-au creat.

Cuvintele lui Alexandre Duma–tatăl puse în gura unui personaj din romanul *Cei trei muschetari* reflectă perfect starea de spirit o sută optzeci de ani mai târziu: „Cu o asemenea viață, moartea nu mă mai sperie.” Citat închis, articol închis.

Seniori ai culturii

Acad. Boris Găină

Născut la 17 august 1947, în satul Chițcanii Vechi, raionul Telenești, fiul lui Serghei Alexandru Găină și a Eufrosiniei Maxim Găină, născută Lazăr.

Specialist în domeniul oenologiei și tehnologiei băuturilor alcoolice și nealcoolice, membru al Academiei de Științe a Moldovei (AȘM), membru de onoare al Academiei Oamenilor de Știință din România (AOSR) și membru de onoare al Academiei de Științe Agricole și Silvicultură din România.

După absolvirea școlii din satul natal, urmează studiile superioare la Institutul Politehnic din Chișinău (IPC), obținând licența în anul 1970. Și-a început activitatea

de muncă în calitate de asistent la Catedra de Vinificație a IPC (1970-1973).

Doctorantura a urmat-o în perioada 1973-1975 la Institutul Unional al Viei și Vinului „Magaraci” (Ialta, Crimeea), unde a susținut în anul 1977 teza de doctor în Oenologie. În perioada 1975-1979 activează în calitate de cercetător științific superior la Institutul Unional al Viei și Vinului „Magaraci”. La invitația acad. Serghei Rădăuțanu și a conducerii Ministerului Agriculturii al RSSM, în 1979 revine în Moldova. Din start, prin concurs, ocupă funcția de șef Secție Vinificație (1979-1990) și de director științific la Institutul Național al Viei și Vinului (INVV) al Asociației Științifice și de Producție

„Vierul” din Chișinău. Concomitent funcționează ca șef al Laboratorului Tehnologia Vinului (1979-2004). În anii 1981-1982 realizează un stagiu de management și studii de cercetare cu tema „Procese biotehnologice în vinificația modernă” la Institutul de Oenologie din Bordeaux (Franța). În anul 1992 susține teza de doctor habilitat în științe tehnice în domeniul oenologiei la Institutul Unional al Viei și Vinului „Magaraci” din Ialta. În 1993 a creat în Moldova primul Consiliu Specializat pentru susținerea tezelor de doctor și doctor habilitat în Oenologie. În cadrul acestuia au fost atestați 32 de doctori în domeniu pe parcursul anilor 1993-2023, dintre care cinci habilitați. În anul 1995 a fost ales membru corespondent, iar în 2007 membru titular al AȘM, în Secția de Științe Exacte și Inginerești. Începând cu anul 2004 exercită funcția de secretar științific general al AȘM, iar din anul 2008 cea de academician coordonator al Secției de Științe Agricole AȘM. În anul 2020 Adunarea Generală a Secției Științele Vieții I-a ales vicepreședinte AȘM, coordonator al Secției Științele Vieții, membru al Prezidiului AȘM. Titlul de profesor i s-a conferit în anul 2006. A pregătit zece doctori în oenologie și un doctor habilitat în uvologie. Este coautorul Strategiei de Dezvoltare a Complexului Viti-Vinicol din Republica Moldova, fiind autorul a trei soiuri noi intraspecifice de viță de vie: „Legenda”, „Riton” și „Lumi-nița”, obținute la Institutul Național al Viei și Vinului și altele, „Tethys”, „Alexandrina”, „Ametist”, „Augustina”, „Nistreana”, „Algumax”, „Bega” și „Sarmis”, selectate intraspecific la Institutul de Genetică și Fiziologie de Protecție a Plantelor (IGFPP).

În anul 2023 a fost distins cu titlurile onorifice Ambasador Emerit al Spiritualității Românești Contemporane și Tezaur Contemporan al Comunității Cultural – Științifice din România. Acad. Boris Găină s-a învrednicit de alte numeroase distincții și titluri onorifice, care ar putea acoperi tot cuprinsul acestei pagini.

Mai multe detalii pot fi găsite pe site-ul AȘM. (R. Rogac)

De vorbă cu academicianul Boris Găină

Motto: Fiind băiet păduri cutreieram
Și mă culcam ades lângă isvor,
Iar brațul drept sub cap eu mi-l puneam
S-aud cum apa sună-ncetișor. (M. Eminescu).

Raia ROGAC: Domnule academician, într-un amplu interviu pe care mi l-a acordat cu amabilitate la București poetul Adrian Păunescu, Domnia Sa îmi mărturisea: „Oricât de abstract ar deveni în memoria mea, sau a și devenit, satul Copăceni rămâne emblema destinului meu, rămâne ștampila definitivă pe genetica mea. Prima picătură de apă și primele bucăți de mâncare, de acolo le am. Am gustat, am tras în piept prima dată pe lume aer din Copăceni, județul Bălți.” Cât de emblematic rămâne a fi satul Chițcanii Vechi, raionul Telenești, pentru marele savant oenolog Boris Găină?

Boris GĂINĂ: Dacă satul Copăceni și Adrian Păunescu mi-au rămas în memorie cu Galbenă gutuie și cu frumoasa lui creație, atunci baștina mea Chițcanii Vechi m-a marcat pentru toată viața cu frumoșii struguri de viță de vie. Această localitate a dat naștere la o multitudine de personalități: deputatul în Sfatul Țării Andrei Găină – „Unificator de țară”, poetul și dramaturgul Nicolae Esinencu, jurnalistul și publicistul Tudor Țopa (deputat în Primul Parlament al RM, semnatar al Declarației de Independență) și mulți alții. Economia localității noastre de veacuri se sprijină pe doi piloni economici: cultivarea legumelor în albia râului Răut și cultivarea viței de vie cu producerea vinurilor de calitate înaltă. Buneii din partea mamei, Lazăr, erau legumicultori recunoscuți, iar cei de pe linia tatălui erau apreciați pentru vinurile selecte. Faima satului ne-a dus-o același Andrei Găină, Membru al Comisiei Regale de Împroprietărire a țăranilor din Basarabia cu pământ, ctitor al Catedralei „Sf. Gheorghe”, sfințită în 1937, și al școlii din sat, pe care o avem și actualmente. În prezent, lanurile băștinașilor mei sunt efectiv cultivate cu aplicarea tehnologiilor agrobiologice moderne de către Sergiu Găină, strănepotul acestei mari branșe de familie Găină.

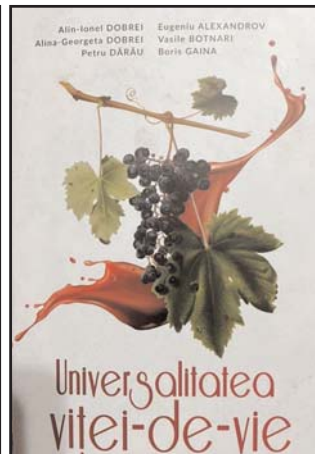
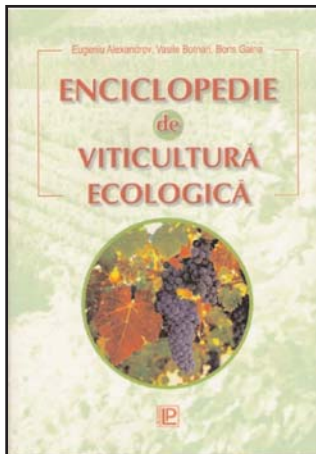
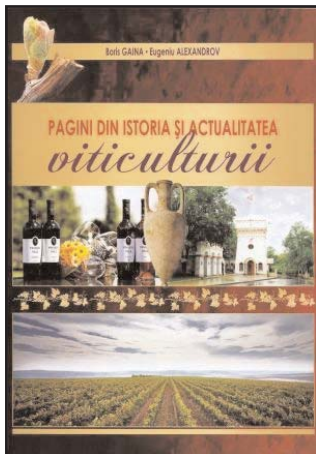
R.R.: Știu că aveți în arborele genealogic un

străbunel cu numele de familie Găină pe linie paternă, care a votat Marea Unire...

B.G.: Despre această personalitate am vorbit mai sus. Maestrul Tudor Țopa a fost martor ocular când, cu două săptămâni înainte de a năvăli hoardele sovietice, tot satul l-a petrecut pe Andrei Găină pe ultimul său drum, fiind răpit de o boală incurabilă. Mormântul și crucea lui Andrei Găină se află la biserică pe care a construit-o. Casa de Cultură din Chițcanii Vechi îi poartă numele.

R.R.: Vă gândiți cumva să scrieți un volum de amintiri, poate mai multe, cu oameni și evenimente care v-au impresionat în mod deosebit de la baștină și nu numai? Aveți un model în persoana decanului de vârstă din satul natal, Tudor Țopa, cred că are deja 100 de cărți publicate, inclusiv despre Chițcanii Vechi și oamenii lui...

B.G.: Maestrul Tudor Țopa a fost și este un model pentru săteni, dar și pentru popor. Renumitul publicist a fost apreciat cu titlul de Cetățean de Onoare al comunei noastre, descriind evenimente importante din istoria vetrei strămoșești de pe malul Răutului, dânsul fiind martor ocular la multe din ele în cei 93

de ani de viață și activitate. A fost cofondator al Fundației „Draghiștea”, la care eu am fost onorat cu funcția de președinte al consiliului de administrare. Au fost scoase la lumina tiparului 15 volume ale itinerarului documentar-publicistic ilustrat *Localitățile Republicii Moldova*. În fiecare săptămână mă văd cu Domnia Sa, ascultând amintirile unui veac trăit despre perioadele interbelică, postbelică, război, foamete, deportări, colectivizare forțată cu lichidarea micilor și frumoaselor vii și livezi, studiile universitare,

deplasările în zeci de țări ale lumii, activitatea parlamentară, impresii de la locurile sfinte din Moldova și România. Noi, prietenii, l-am numit „argint viu” și model de viață demn de urmat.

Dacă Creatorul îmi va da și mie o viață la fel de lungă ca a maestrului Tudor Țopa, vă promit că voi scrie amintiri asemănătoare cu cele ale lui Ion Creangă.

R.R.: Scriitorul, filosoful, eseistul Andrei Pleșu, în cartea sa Față către față, spunea în nota informativă: „Suntem, în bună măsură, suma întâlnirilor de care am avut parte. În ce mă privește, am fost norocos.” Subscriu la această constatare, mai mult, mă consider și eu o norocoasă, dar aș vrea să știu ce spuneți Dumneavoastră la acest capitol?

B.G.: Domnul nu m-a ocolit nici pe mine și mi-a oferit marele noroc să întâlnesc pe parcursul vieții oameni notorii cu suflet mare, care m-au ajutat să-mi definesc „drumul vieții”, astfel că azi, la cei 77 de ani trăiți, să-mi aduc aminte de ei cu plăcere. Sunt o mulțime, dar vreau în primul rând să menționez educația primită de la bunei și părinți, de la dascălii școlii noastre, de la moșii Iacob Lazăr – tehnica; de la Boris A. Găină – cartea; de la dirijorul E. Voinițchi – muzica și orchestra; de la acad. Sergiu Rădăuțanu – universitățile; de la prof. V. Zincenco – oenologia practică; de la prof. E. Datunașvili – biochimia, de la acad. Ribereau Gayon – uvologia și alții.

Revenit în 1979 de la Institutul Unional pentru Vinificație și Viticultură „Magaraci”, unde am susținut teza de doctor și am activat cinci ani, am avut marele noroc să fiu înaintat de acad. S. Rădăuțanu la titlul de membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei. Puteam să lucrez director științific al Institutului Național al Viei și Vinului fără apartenență la corpul academic al Moldovei, dar această fericită întâmplare m-a direcționat definitiv în albia științei, cercetărilor și inovației. Astăzi se împlinesc 20 de ani de activitate în echipa de conducere a AȘM (2004-2024), începând cu funcția de secretar științific general AȘM și terminând cu cea de vicepreședinte, coordonator al Secției Științele Vieții.

Raia ROGAC

R.R.: Când, cum și de cine îndrumat ați decis să porniți pe drumul cercetării științifice? De ce anume via și vinul?

B.G.: Fondatorul Universității Tehnice din Moldova (UTM), acad. Sergiu Rădăuțanu, mi-a fost ca al doilea tată: m-a observat printre studenții cu reușită înaltă, cu o purtare și activitate voluntară exemplară, m-a selectat din cei 21 de absolvenți ai anului 1970 pentru a mă îndrepta ca asistent la Catedra „Tehnologia vinificației” a UTM. Tot el a insistat să continui studiile la doctoratură în Moscova, Ialta, apoi în Bordeaux.

R.R.: Ați avut și cred că mai aveți o colaborare fructuoasă cu oenologi, în primul rând din Franța, dar și din alte țări?

B.G.: Deținând funcția de director științific al Institutului Național al Viei și Vinului, activând în cadrul aparatului AȘM, am beneficiat de multiple invitații de la colegii mei, mulți din ei devenind prieteni adevărați: prof. Michel Bourzeix și Suzanne Lafon-Lafourcad din Institutul de Oenologie, dar și cu cel mai mare producător de plante de viță de vie din lume – Jean-Pierre Mercier din Franța. O simpatie deosebită o am față de dr. Eugenio Sartori și acad. Mario Frigoni din Italia, care mi-au deschis o a doua patrie a culturii viței de vie și vinului din lume. Mare recunoștință am față de marele savant, mentor oenolog renumit în lume, acad. prof. Valeriu D. Cotea, care în 1984 m-a invitat la un stagiu în România și mi-a dat prețioase sfaturi pentru o serie de viitoare monografii proprii. Astăzi sunt mult atașat de activitățile Academiei de Științe Agricole și Silvici „Ion Ionescu Șisești”, în fruntea căreia avem mari personalități ale științei din România: președintele ASAS Valeriu Tabără, fostul președinte al Academiei Române, acad. Cristian Hera, vicepreședintele ASAS, prof. ing. Ioan Jelev; acad. Gh. Glaman, academician al Secției „Horticultură” ASAS și alții.

M-am simțit mult onorat de invitația de a vizita Patriarhia Română în septembrie 2023, în frunte cu Preafericitul Patriarh Daniel al Patriarhiei Române, și câteva din mănăstirile istorice, precum și Domeniile Pietroasa, unde se produc fructe, struguri și vinuri pentru bisericile ortodoxe din România și din lume.

R.R.: Iar acum despre activitatea Dvs. de cercetare-inovare. Este cunoscut faptul că ați beneficiat în 1993 de înaltul titlu „Personalitatea anului 1993 în Lume în Oenologie”...

B.G.: Cât privește distincția internațională, țin să vă mărturisesc că și pentru mine a fost o mare surpriză când conducerea „Marelui juriu internațional din Paris” m-a ales pe mine dintre cei cinci candidați la acest înalt titlu. Juriul, format din 11 savanți din lume, i-a acordat reprezentantului din Republica Moldova zece voturi. Aceasta a fost o înaltă apreciere a lucrărilor realizate cu succes la Institutul Unional pentru Vinificație și Viticultură „Magaraci”, Ialta (1972-1979), la Institutului de Chimie Bioorganică din Moscova (1979-1981), precum și la Institutul de Oenologie din Bordeaux (1981-1987). Ceremonia înmânării înaltului titlu a avut loc la 17 iulie 1994 în Palatul Congreselor din Paris, la finalul lucrărilor Congresului Mondial al Viei și Vinului, în prezența a peste 340 de participanți din 44 de țări.

Astfel, le-am demonstrat conducătorilor mei din cercetare-inovare: acad. S. Rădăuțanu, acad. N. Pavlenko, acad. G. Valuico, acad. Ribereau-Gayon că posed spiritul inovațional și clarviziunea în fața proiectelor formulate reușit și implementate cu succes. Acest lucru nu m-a flatat niciodată, au fost doar încurajări binevoitoare. Multe rezultate obținute în cercetare, oriunde ar fi fost, erau apreciate ca noutate, ele fiind brevetate și ating numărul de 65, prezentate în 29 de monografii (trei dintre ele cu colegii francezi). Elaborarea și implementarea celor 37 de mărci noi de vinuri de înaltă calitate, competitive pe piețele internă și externă, au fost atestate cu 17 medalii de aur la Concurșurile Internaționale de Vinuri din Paris, Verona, Milano, Ljubljana, Bruxelles, Viena, București, Chișinău, Ialta, Tbilisi și Moscova. Dar nouă ne aparțin și elaborări originale de obținere a produselor secundare din struguri de viță de vie și boștină presată, cum sunt: uleiul din semințe de struguri, praful substituent de cacao, bioalcool etilic, concentrat antocianic, oțet natural de înaltă calitate. Implementarea lor în economia națională a Republicii Moldova a permis reducerea importului și protecția mediului ambient. Complexul de lucrări implementate au fost distinse cu Premiul Academiei de Științe din

Moldova, apreciat de colegii Academiei Române: acad. C. Hera, acad. D. Pamfil, acad. V. Cotea; Academiei de Științe Agricole și Silvici: Valeriu Tabără, prof. ing. Ioan Jelev; Academiei Naționale de Științe Agricole a Ucrainei: acad. A. Lucanin și acad. V. Vlasov și alții.

R.R.: Interviu a fost solicitat de revista Curtea de la Argeș din orașul regal Curtea de Argeș din România, dar este dorit și așteptat și de câteva reviste din Chișinău. Apropo, cu savanții de peste Prut ați stabilit poduri de colaborare?

B.G.: Orașul regal este centrul spiritualității românilor de pretutindeni și îmi este scump ca și Putna, Căpriana, Curchi, Chișcani, Orheiul Vechi și altele.

Mama, Dumnezeu s-o ierte, a fost o mare patrioată a României Mari și a purtat în buzunărașe micul, dar faimosul portret al Regelui Mihai I. Mama, petrecându-și în cel de-Al Doilea Război Mondial, pe frontul român, pe cei doi frați bravi, nu i-a mai întâlnit, pentru că și-au sacrificat viața pentru viitorul poporului român.

În cadrul activităților mele de cercetare și inovare am stabilit „poduri peste Prut”, practic, cu toate Universitățile de Științe Agricultură și Medicină Veterinară din întreaga Românie, cu filiala Cluj a Academiei Române (acad. Doru Pamfil), cu cea de la Iași (acad. Valeriu V. Cotea), cu patriarhul științei agrobiologice acad. Cristian Hera, cu conducerea ASAS în persoana președintelui Valeriu Tabără și a prof. ing. Ioan Jelev și alții.

R.R.: Munca unui savant nu are, de facto, vacanțe, e non-stop. Ne puteți destăinui ceva despre preocupările de ultimă oră și poate chiar unele de perspectivă?

B.G.: Un lucru important la AȘM este întinerea corpului academic. În acest sens sunt preocupat de pregătirea și primirea în rândurile noastre a tinerei generații de doctori habilitați și profesori care corespund prevederilor Regulamentului corespunzător. În universități ghidăm teze de licență și doctorat, trimitem în România și alte țări tineri înzestrați cu cunoașterea limbilor moderne și a specialităților alese pentru a completa deficitul existent actualmente în sfera pregătirii și atestării cadrelor. Printre preocupările științifice este cea privitor la selecția intraspecifică a viței de vie pentru a avea în revărsare un „potop” nou de varietăți a acestei tradiționale culturi a neamului românesc din Basarabia. Nu mă răcoresc, muncesc la crearea de noi mărci de vinuri competitive pe piața mondială: doar în anul curent 2024 vinurile Republicii Moldova au obținut la competiții internaționale peste o sută de medalii de aur și argint, precum și trei Grand Prix. În perspectivă apropiată voi finaliza proiectul științific și aplicativ de producere a preparatului antocianic din pielea boabelor viței de vie roșii (liofilizat sau concentrat lichid) pentru diminuarea radicalilor liberi din organismul uman (obosit, stresat sau după intervenții chirurgicale etc.). Actualmente, aceste preparate scumpe sunt importate din Italia, Franța, Lituania, iar cererea lor rămâne a fi mereu în creștere.

R.R.: Și, dintr-un alt punct de vedere, nu întâmplător am inserat în motto versurile lui M. Eminescu. Știu că vă place opera marelui poet, ce alte pasiuni și preocupări de suflet mai aveți? Foarte des vă întâlnesc la lansări de carte...

B.G.: Luceafărul poeziei noastre îmi este a doua icoană, pe care o port oriunde mă duce soarta, pe care o am oriunde muncesc și creez. Fără Eminescu viața mi-ar fi mult mai seacă și de aceea copiilor și nepoților le recit mult din frumoasele creații ale geniului neamului nostru românesc. De câte ori sunt în București, vizitez Cimitirul Bellu și depun

flori la mormântul celui care ne-a dus faima în lume. Sunt profund pasionat și de poezia lui Vasile Alecsandri, George Coșbuc și alții. M-am îndrăgostit pentru toată viața de proza lui Ion Druță, dramaturgia lui Andrei Strâmbeanu, îmi plac spectacolele și filmele cu actorul Florin Piersic, melodiile și cultura scenică a lui Fuego, minunatele melodii ale acad. Eugen Doga, dar și ultimele poezii ale talentatei Angela Mândăcanu. Mai mult ca orice iubesc muzica clasică și o ascult cu plăcere în nopțile de iarnă.

Îmi mai place creația lui A. Pușkin, M. Lermontov, S. Esenin etc.

R.R.: Din creația lui A. Pușkin, o parte din cea din exil trebuie aruncată la coșul cu gunoi...

B.G.: Citesc cu nesăț clasicii literaturii franceze. Îmi plac mult excursiile prin muzeele și castelele din Franța, Elveția, Italia, România, Cehia, St. Petersburg, Moscova și Beijing.

Iar lansările de carte sunt pentru mine un prilej de cunoaștere a noutăților editoriale, de care sunt foarte setos, totodată sunt și o șansă de a cunoaște personalitățile în top ale prozei și poeziei din Basarabia, dar și un noroc de a mai fi alături de prietenul Tudor Țopa, care mă mobilizează de fiecare dată.

Mai sunt pasionat de lucrul în plantațiile viței de vie și livezi, în secțiile întreprinderilor de procesare a strugurilor și de fermentarea a vinurilor, îmi place activitatea de încrucișare intraspecifică la vița de vie, îmi place mult activitatea din cadrul comisiilor naționale și internaționale de degustare a vinurilor și distilatelor. Prețuiesc mult escapadele în pădurile verzi cu brazi înalți din împrejurimile Slănic Moldova și plimbările pe malul nisipos al Mării Negre la Eforie Nord, precum și serile liniștite în faimoasa capitală a Moldovei – Iași.

Am o dragoste deosebită pentru copii și nepoți: fiica Veronica este medic gastrolog/hepatolog, director al Companiei „Endolife”, iar fiul Victor este manager la SRL „Media Security” și în același timp Consul Onorific al Republicii Filipineze în Republica Moldova. Sunt cu sufletul la cei șase nepoți pe care mi i-a dăruit soarta.

R.R.: Suntem la o nouă cumpănă a anilor: 2024 a trecut în istorie. Cum a fost el pentru Dumneavoastră? Și 2025, ce așteptați de la noul an? Eu aș dori,

Doamne! nu doar eu, toți Oamenii Oameni de pe planetă doresc să se termine războaiele, iar noi, mai ales, să fie PACE în Ucraina! Oamenii de știință au atât de multe și importante probleme de rezolvat pentru omenire: încălzirea globală, poluarea mediului înconjurător, boli incurabile etc. Îți stă mintea în loc când te gândești câte vieți omești se pierd, câte enorme resurse financiare și materiale se folosesc pentru distrugere și nu invers, mai știm, datorită tehnologiilor moderne, că sunt zone geografice pe Pământ unde, elementar, oamenilor nu le ajunge pâinea cea de toate zilele și apa potabilă...

B.G.: Cât privește anul 2024, grație bunului Dumnezeu, am trecut cu bine investigații ce țin de menținerea sănătății și capacității de creație. Am conlucrat cu satisfacție cu colegii din academiile române, din universitățile de profil agricol, cu cei din Institutul pentru Viticultură și Vinificație „Valea Călugărească” și cu producătorii români de struguri și vinuri. În rest, pentru anul 2025 am aceleași aspirații ca și Dvs., expuse mai sus și subsemnez acestora: categoric sunt împotriva războiului.

R.R.: Vă mulțumesc mult și sper ca și acest interviu să cucerească atenția cititorilor, ca și altele pe care le-ați onorat, atât la noi cât și peste hotare.

B.G.: În final, vreau să mulțumesc, cu recunoștință, personal, acad. Gh. Păun, mentorul revistei Curtea de la Argeș pentru flamura nesecată pe care Domnia Sa o duce toată viața. Sunt încântat de această personalitate notorie a neamului românesc.

Transmit sincere urări de sănătate și prosperitate, precum și tradiționalul *La mulți ani!* colegiului de redacție al revistei, Dvs. doamna Raia Rogac, colegilor mei, publiciștilor Tatiana Rotaru, Cristina Bumbu, Eugenia Tofan și patriarhului jurnalismului, Tudor Țopa.

Seniori ai culturii

Dumitru Lazăr

Istoricul, profesorul, omul de cultură Dumitru Lazăr s-a născut la 23 ianuarie 1949, în satul Corbii din Deal, comuna Nicolae Bălcescu, județul Vâlcea. A absolvit Facultatea de Filologie a Universității „Babeș Bolyai” din Cluj-Napoca, Secția Limba și literatura română (1967–1972); master la Școala Națională de Studii Politice și Administrative București (2004–2005), doctorat în Istorie la Universitatea din Târgoviște, cu teza *Mihail Moxa – contexte*

și interpretări (2007–2010).

A lucrat ca profesor (și director) la mai multe școli din județele Olt și Vâlcea, a fost inspector de specialitate, președinte al Societății de Științe Filologice, Filiala Slatina, Olt (1991–1997) etc. A fost director al Casei de Cultură Potcoava, Olt (1979–1980), și director al Bibliotecii Județene „Antim

Ivireanul” din Râmnicu Vâlcea (1998–2006). Sub patronajul Bibliotecii Județene a înființat și editat reviste (*Lumina Lumii, Povestea Vorbei, Studii Vâlcene, Casa Cărții Vâlcene, Jubileu* etc.), a coordonat colecția „Personalități vâlcene”, în cadrul căreia Biblioteca a editat mai multe cărți.

Este autor al lucrărilor *O viață închinată cărții de un om al cărții: Petre Petria* (1999), *Corneliu Tamaș la 70 de ani* (2004), *George Voica, poet al metaforei. Repere bibliografice* (2004), coautor al volumelor *Catalogul preliminar al colecțiilor de carte veche din județul Vâlcea* (2001), *Catalogul cărților editate în județul Vâlcea în perioada 1990–2000* (2001), *Catalogul cărților editate în județul Vâlcea în anul 2001 și completări la perioada 1990–2000* (2002). A colaborat la mai multe reviste și ziare din țară (*Tribuna învățământului, Limba și literatura română pentru elevi, Biblioteca, Biblioteca Bucureștilor, Convorbiri didactice* (Bacău), *Oltpress, Arena* (Slatina), *Lumina Lumii, Studii Vâlcene* etc.)

Este membru fondator (3 mai 2001) al Forumului Cultural al Râmnicului, fiind și membru în Biroul acestuia, al Centrului Național de Studii Medievale „Antim Ivireanul” (1999), al Cercului de la Râmnic „Grădina Maicii Domnului” (2001).

A primit mai multe distincții și premii culturale și din domeniul învățământului, precum și Medalia de Argint a Arhiepiscopiei Râmnicului, la 500 de ani de existență.

Martin Opitz, Zlatna sau despre Cumpăna Dorului (I)

Dumitru LAZĂR

Poemul *Zlatna sau despre liniștea sufletului* al lui Martin Opitz (scris în 1622–1623, la Alba Iulia și publicat la Strasbourg, în 1624, cu titlul *Zlatna oder von Ruhe der Gemüthes*), a fost „răsădit în românește” de Mihai Gavril, sub denumirea de *Zlatna sau despre Cumpăna Dorului* (Ediție *Princeps-facsimile. Addenda, Glose, Analecte, Comentarii* (1). *Argumentum: Vasile Netea. Preliminarii: Dumitru Micu. Postumă: Viorel Cosma*) și publicat într-un volum de excepție (deosebit de interesant nu doar prin textul poemului, ci și prin notele de subsol), de 204 pagini, apărut la Editura Eminescu din București în anul 1997. Despre acest poem, am publicat în revista *Casa Cărții Vâlcene, Revistă de cultură și informație* (Editor Biblioteca Județeană Vâlcea), Anul III, Nr. 6 (iulie–decembrie), 2005 (paginile 67–71) și Anul IV, Nr. 7 (ianuarie–iulie 2006, paginile 27, 40–44), cu prilejul Anului Decebal și Traian – 2006 (2), un consistent articol intitulat *Martin Opitz, Zlatna sau despre liniștea sufletului, „Certificat poetic al sufletului nostru latin”* (3).

După aproape două decenii, în revista de cultură *Curtea de la Argeș*, anul XV, Nr. 4 (161), din aprilie 2024, pagina 22, Constantin Cubleşan semnează articolul *Zlatna, de Martin Opitz*, referindu-se la acest poem, al cărui titlu îl traduce prin *Zlatna sau liniștea firii*. Autorul este contrariat și, cu ton acuzator, spune că „Puține colțuri din lume (de fapt, autorul se gândește la „națiuni”, n.n.) sunt mai nepăsătoare față de mărturiile istorice (culturale) majore ale ființării lor pe acest pământ, decât cele ale românilor” (4) și citează „acest tezaur spiritual care este poemul *Zlatna...*” al poetului german (nu român!), Martin Opitz. Istoricul literar, nedumerit și revoltat se întreabă exclamativ: „Inconștiență din partea alor noștri? Indolență, nepriecere, rea-credință?!...” Exclud dintr-un eventual răspuns „nepriecerea”! (5)

Autorul poemului, Martin Opitz (născut la 23 decembrie 1597, la Bunzlau, în Silezia, și decedat la 42 de ani, în 1639, la Gdansk), este o personalitate enciclopedică de sorginte umanist-renascentistă, fiind „cel mai de seamă poet (german, n.n.) al veacului (al XVII-lea, n.n.) și, mai ales, părintele poeziei germane moderne” (6), fiind „fondatorul primei școli sileziene de poezie”, deschișătorul „epocii barocului german” (7).

Războiul de 30 de ani (1618–1648), de esență religioasă, generat de lupta pentru hegemonie în Europa între Uniunea Protestantă și Liga Catolică (acesta a cuprins o bună parte a Europei și a antrenat, într-un măcel, aproape un milion de

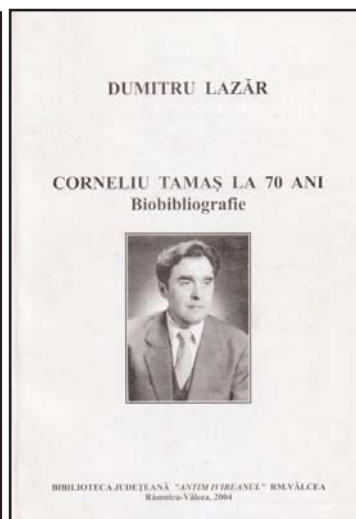
combatanți, dintre care au pierit circa 800.000), îl obligă să se refugieze în Țările de Jos (Olanda), apoi în Jutlanda (Danemarca) (8). Din primăvara lui 1622, circa un an, vine și trăiește la noi, în Transilvania, fiind profesor de filosofie și estetică, alături de alți dascăli europeni de filosofie, pedagogie, lingviști, naturaliști etc., la Colegiul Superior Reformat din Alba Iulia (*Collegium Bethlenianum*), înființat de Gábor Bethlen. În 1623, Opitz se înapoiază în Germania, dar nu pentru că nu i-ar fi plăcut să trăiască între românii din Transilvania (dovada cea mai bună fiind poemul *Zlatna...* – un imn de recunoștință, destinat istoriei, sufletului, personalității și slavei românilor), cum acuza, tendențios, maghiarul Makkai László, în *Istoria Transilvaniei*, ci pentru că, probabil, nu se mai înțelegea cu Bethlen Gábor, principele Transilvaniei, întemeietorul Școlii, dar, mai ales, fiindcă îl chema ducele de Liegnitz pentru a-l face consilier. Însă destinul umanistului era, se pare, instabilitatea, pribegia continuă: nu rămâne nici la curtea ducală multă vreme și, în 1625, la Viena, e încununat cu lauri de împăratul Ferdinand II, ca, un an mai târziu, să fie secretar al burgravului (gubernatorului) Karl

Opitz, pasionat de istoria antică a românilor, lucrase aproape 12 ani. Dacă opera ar fi fost terminată și publicată, ar fi rămas cel mai documentat studiu închinat până atunci de un străin străvechimei poporului geto-dac și rolului său în istoria universală (9).

Deși mereu pe drumuri, peregrinul Martin Opitz a găsit, totuși, timp ca, în doar 42 de ani de viață, să scrie și să traducă opere de pionierat, ce aveau să devină pietre de temelie ale literaturii moderne din Germania. Prin el începe în literatura germană romanul pastoral și stimulează apariția romanului politico-istoric german; de asemenea, pune bazele dramei germane laice vorbite și tot el a deschis calea operei germane în muzică. Este „o personalitate extraordinar de activă” (poet, istoric, poezician, traducător, intelectual de larg orizont, cu o solidă pregătire lingvistică, „organizator literar de mare anvergură”) (10), de factură renașcentistă, fondator „al primei școli sileziene”, deschișătorul epocii barocului.

De altfel, poezia germană ulterioară a tras toate foloasele de la Martin Opitz, întrucât acesta „conferise limbii literare disciplină, formă și spiritualitate obiectivă” (11), iar poeziei, „claritate și armonie, formă regulată și echilibrată, disciplina rațiunii și inventivitate plină de duh” deschizând „căi noi literaturii germane” (12) și chiar europene.

Pentru noi, românii (inclusiv pentru literatura română), Martin Opitz rămâne autorul poemului descriptiv *Zlatna...*, în care prezintă firea, viața și obiceiurile urmașilor dacoromanilor (este o excepțională mărturie despre identitatea etnică a românilor și un imn înălțător închinat sufletului românesc), care, din păcate, cu toată dragostea arătată pentru neamul nostru (ce se revelează în tot cuprinsul poemului) (13), a ajuns să fie foarte târziu cunoscut la noi. După mai bine de 200 de ani de la publicarea acestuia în volumul *Theutsche Poemata (Poeme germane)*, în 1624 (14), Mihail Kogălniceanu anunță, în prima frază din *Introduția* la revista *Arhiva românească* (1841): „Au trecut, acum, mai mult de două sute de ani de când Opitz, în versurile sale, vechi de formă, dar nouă de idei, cânta numele românilor”, reproducând, în continuare, câteva versuri privitoare la vechimea limbii noastre, care „dăinuie încă” și la romanitatea poporului nostru (15).

Cu o nuanță de reproș, istoricul se întrebă: „De atunci ce-am făcut?!...” A trebuit să mai treacă încă aproape o jumătate de secol ca, abia în 1888, poetul George Coșbuc (tânăr pe atunci) să traducă poemul și să-l publice, din păcate, nu în volum, ci în revista sa, *Tribuna* din Sibiu. La mai bine de un secol (în 1944) de la semnarea poemului de către Mihail Kogălniceanu, un ziarist ardelean (fost director al *Tribunei* lui Slavici și Coșbuc), Elie (Ilie) Dăianu amintea de poem, numindu-l „cel mai frumos certificat poetic al sufletului nostru latin” (16). Dăianu scrie despre poemul lui Opitz drept replică împotriva Dictatului de la Viena (1940).

Cu atât mai remarcabil este meritul lui Mihai Gavril (poet și traducător ardelean, care-și neglijează vocația de poet, dăruindu-se „cu dedicație, stăruință, minuție și implicare, tălmăcirii poemului *Zlatna*” al lui Martin Opitz, „care reprezintă «una din cele mai frumoase icoane medievale ale spiritului și sufletului românesc» (Adolf Armbruster), răsădindu-l în românește, cu adevărată devoțiune”, pentru că „operațiunea comportă, dincolo de interesul literar, o înaltă semnificație patriotică” (17).

În prima secvență din poem, autorul, care se identifică atât de mult cu ținutul românesc Zlatna, în care și-a petrecut mai bine de un an (începând cu primăvara anului 1622), încât pare nerăbdător să înalțe „de dor, de voie, un imn de bucurie” (18), în cinstea meleagurilor românești, bucurie ce echivalează cu cea a unei „privighetoare zburând din colivie” în libertate, libertate pe care o simte și poetul: „Afară din cetate, sub codri fremătând/ Printre livezi în floare, mă înfior și cânt/ Unde răsuflă cerul de peste munți cu pace,/ În cumpătata tihnă, să și petrec îmi place” (p. 23 și 25) (19). Poetul se adresează (și-l ia drept martor) lui Lisabon Heinrich – administratorul Zlatnei, despre care spune că era „un bărbat distins, corect și cel mai bun prieten al meu de pe aceste locuri” (20) și căruia îi împărtășește sentimentele sublime pe care le trăiește în Transilvania: „O, Lisabon, iubite, pe unde-am fost umblat,/ Ținut ca Zlatna voastră să văd nu mi-a fost dat!/ Petrec acolo zile și darnice și blânde/ Ca oamenii de care nu mă mai pot desprinde”, pentru că „Mai buni nu sunt în stare să cred că s-ar afla/ În lume pretutindeni pe unde-aș mai umbla!/ Chiar numele-i de Zlatna (21).../ Numește lucruri scumpe” (p. 26 și 28). Mărturisirea poetului german este cel mai frumos omagiu pe care un străin l-a făcut poporului român. Locuitorii acestui ținut au fost și rămân „aurari vestiți/ Precum și-n alte arte de nimeni biruiți” (p. 28), așadar, cu nimic mai prejos – ba, dimpotrivă – de marile civilizații antice.

Cu aproape un sfert de veac înaintea lui Grigore Ureche și cu aproximativ șaiszeci de ani înainte ca Miron Costin să-și redacteze *De neamul moldovenilor*, Martin Opitz vorbește de colonizarea acestui „pământ ferice” de către romani, aducând, drept mărturie, „capitala cu zidul năruit/ Ce stă și azi, acolo, unde stătea odată/ Cetatea lui Apolo surorii Sarmis dată!” (22) (p. 30-31), care a fost „Cetate strălucită din care-au mai rămas/ Înruinate ziduri la fiecare pas” (p. 38); martor stă și „vestita Thorda” (Turda, n.n.): „Prin locurile-acestea, Traian l-au biruit/ Pe Decebal...”, iar „pratul” (câmpul, n.n.) „(i)-n limba voastră veche, rămâne”, „până astăzi, Câmpia lui Traian/ Alătura-i, de pază, stă Muntele Vulcan” (23) (p. 32-33).

Poetul peregrin, descoperind vechimea neamului nostru, cu admirație și respect față de cultura și civilizația românilor, a moșilor și strămoșilor lor, mărturisește: „Eu peste tot pe unde din drum mai poposesc/ Despre strămoșii voștri și pietrele vorbesc”, acestea fiind „vechi însemne” la care – declară autorul – „îmi sunt atât de scumpe aceste vechi însemne/ încât mă plec la ele și le numesc eterne” (p. 40-41) și pe care le găsește binecuvântate, întrucât, aici, „ies din piatră fășnind murmuitoare/ Atâtea ape calde de morb lecuitoare” (p. 42), în care atâția demnitari romani, după ce „Zidiră-o scaldătoare ca-n Roma” (24), „și-au căutat odihna și sănătatea lor” (p. 44-45). Poetul este încântat de tot ce vede, considerându-se într-un paradis, care, cu timpul, devine iluzoriu: „...câte-n lumea asta mai sunt ca într-un vis/ Cu timpul se trec toate, rămâne ce a scris!” (p. 42); regăsim aici mitul Ecleziastului: *vanitas vanitatis*.

Mărturiile trecutului – ale vechimii noastre –, în ciuda vitregiei veacurilor, au supraviețuit de-a lungul timpurilor: „Înscrisele cuvinte în pietrele de-aici/ Niciun

puhoi pârdaľnic trecut în goană, nici/ Fulgerul, nici timpul nu le-a putut distruge./ Doar cerul le sărută la ele când ajunge” pe „aceste stele de piatră și cuvinte” (p. 47-48). Poetul este emoționat până la lacrimi la privirea acestor relicve ale unei civilizații milenare apuse: „Pe lângă ele drumul de câte ori îl trec/ Cu ochii plini de lacrimi și fruntea mi-o aplec/ La gândul ce mă bate...:/ Vezi moartea spre tine lunecând.../ Și de scăpare nu ai în lume niciun loc!” (p. 49) și conchide sentențios: „Așa-i lăsat pământul pământ ca să rămâie/ Și numai fapta bună să treacă-n veșnicie!” (p. 51), gășind și remediul compensator și recuperator: „De-aceea în viața ce iute trece vreau/ .../ Și cu izvodul minții să las, dacă se poate/ Înscrise în scriptura posterității toate/ Numele voastre scumpe, ce zac pe lespezi reci,/ Drept pildă să rămâneți urmașilor pe veci” (p. 52). Descoperim în aceste ultime versuri filosoful, dascălul și pedagogul Opitz, care ne recuperează istoria antică.

Istoria românilor, continuă după retragerea romanilor, în ciuda invaziilor popoarelor barbare; Opitz subliniază rezistența noastră în istorie, admirația poetului fiind nemărginită: „Din depărtate Asii, venind pe cai gonaci”, „Călcând în goană Goții și alții-n șir grăbit/ Al Daciei și-al Romei pământ de mulți râvnit,/ Nu șterg al vostru nume, cum nu v-au nici învins/ De v-ați păstrat lumina așa cum e în scris.../ .../ Cu biciul nici Attila cu oardele-i de schiți (25)/ Nu poate frânge neamul nepieritoare gînți!”, chiar dacă, ulterior, „Într-un pârdaľnic tropot, năvala lor sporește/ Iar slavii vă-nconjoară ca marea într-un clește...” (p. 53). Tocmai de aceea, poetul german consideră o minune faptul că ne-am păstrat limba și, în continuare, găsește prilejul de a închina un imn de slavă limbii române, care, ca și neamul care o vorbește, a supraviețuit miraculos: „Și, totuși, limba voastră prin timp a străbătut,/ E dulce cum e mierea și-mi place s-o ascult”, mirându-se și întrebându-se: „Prin ce miracol însă și cum a biruit/ Aievea limba voastră, pe drept, rămân uimit?!” Raportând limba română la surorile ei din Spania și Franța („Galia”), izvorâte „Din sacrul grai al gintei Italii”, găsește că „n-au păstrat/ Nici Spania, nici Galii din cât le-a fost lăsat” și că singură „Valahia-și are nimbul mirabil din latină” (p. 56).

Într-un moment de extaz, privind hora românească, poetul exclamă: „Ce frumoase-se femeile la voi” (p. 61), iar în secvența următoare, admirându-le grația, își motivează reacția: „De sficiune pline, dar și de voie bună/ Cu vorba lor aleasă pot să te și supună;/ Au judecată dreaptă oricât le-ar fi de greu!.../ O, despre ele multe îți-aș povesti mereu,/ Cum despre Zlatna voastră binecuvântată/ Unde-am aflat din câte mi-am fost dorit odată...” (p. 62-63).

Natura Munților Apuseni este paradisiacă, fiind prezentată la superlativ, întrucât, aici, a aflat tot ce și-a dorit: „Din munți coboară râuri în luminos șirag.../ Ampoiul însă, mie, din câte-s, mi-e mai drag:/ Grăbește spre Câmpia Traiană, către șes./ Ca un surâș de aur.../ O lume ca de basme sub codrii sunători/ Și lunci înmiresmate cu ierburi și culori;/ Atâtea flori.../ Nici Hybla nu le are, nici Pelion cel Vestit” (26) (p. 64). Raiul terestru continuă și în secvența următoare: „Un rai întreg e câmpul.../ Cu solzi de-argint și aur sunt peștii.../ Mă-nfrupt însă adesea dintr-înșii cu plăcere” (p. 65-66). Apar zeități, precum Naiadele, Nimfele, Satirii, Zeul Pan, care întregesc tărâmul fabulos: „Atunci, în taină, toate aici, pe-Ampoi coboară;/ ...într-un voios alai/ Cu Pan... cântând voios din nai” (p. 66-67).

(Va urma.)

Note

1. Toate aceste titluri aparțin lui Martin Opitz și, mai ales, „răsăditorului”, Mihai Gavril, care realizează, prin notele de subsol, un substanțial aparat critic.
2. În 2006, se împlineau 1900 de ani de la dramatica înfrângere a Daciei și de la victoria împăratului Romei, Traian, asupra Sarmizegethusei și de la moartea tragică a marelui rege al Daciei, Decebal.
3. Această concluzie cu valoare de sentință aparține gazetarului ardelean Elie (Ilie) Dăianu (apărător al memoriilor și redactor la *Tribuna*).
4. Așa se explică „tăcerea” izvoarelor istorice, în bună parte din primul mileniu după Hristos, încât au ajuns veneticii să ne conteste primatul, considerându-ne „absenți” la venirea lor în Transilvania.
5. Este bine cunoscut că o metodă folosită

pentru lovirea existenței și credinței noastre constă în ștergerea memoriei naționale, în falsificarea istoriei, ascunderea dovezilor privind destinul național, de exemplu, al dacilor.

6. Mihai Isbășescu, *Istoria literaturii germane*, București, Editura Științifică, 1968, p. 131.

7. Fritz Martini, *Istoria literaturii germane de la începuturi până în prezent* (1968), București, Editura Univers, 1972, p. 123.

8. Mihai Gavril afirmă că un anume Ioanes Cristianus spunea că Martin Opitz „a fost unul dintre acei «tineri bărbați devotați ortodoxiei, dreptei credințe, învățați, iubitori ai literaturii și având cunoștințe deosebite în practica pedagogiei»” (Nota nr. 2, pagina 25 a volumului Martin Opitz, *Zlatna...*). Este posibil ca din cauza persecuției credincioșilor ortodocși de către religiile aflate în conflict să-și fi părăsit țara natală.

9. Vezi Dumitru Micu, *Preliminarii* la volumul citat, p. 12-13 și urm.

10. Vezi Fritz Martini, *op. cit.*, p. 123-124, și Dumitru Micu, studiu citat, p. 10-11.

11. Fritz Martini, *op. cit.*, p. 128.

12. Vezi Mihai Isbășescu, *op. cit.*, p. 131-132.

13. „Niciunde, nici măcar în cuprinsul literaturii române, nu există un elogiu al vreunui colț de Românie mai vibrant decât cel cu care debutează poemul *Zlatna...*”, spune Dumitru Micu în studiul citat, p. 9.

14. Acest volum de poezii avea să devină „un model” pentru poezii germani din epoca barocului, punând „bazele dezvoltării viitoare” (vezi Fritz Martini, *op. cit.*, p. 124). Importanța acestuia constă în faptul că ne-a făcut cunoscuți pe noi, românii, în lumea europeană.

15. Vezi Mihail Kogălniceanu, *Opere*, vol. II: *Scieri istorice*, București, Editura Academiei R.S.R., 1976, p. 403 și 406.

16. Vezi *Preliminarii* lui Dumitru Micu în *op. cit.*, p. 10, care trimite la articolul lui Dăianu: *Poetul Martin Opitz și românii, după poemul său Zlatna*, în *Timpul*, VII, 23 ianuarie 1944.

17. Vezi *Dicționarul general al literaturii române*, literele E – K, București: Editura Universul Enciclopedic, 2005, p. 254-255.

18. Poetul se regăsește în Horațiu (din *Oda a șasea, Cartea a doua*), care spunea: „Din câte locuri sunt pe lume, / Aici îmi place mie-anume” (Nota 1 de la pag. 24 din volumul citat, iar Mihai Gavril face trimitere la Ovidiu din *Pontice* (cap. II, p. 21-22), care certifică frumusețea locurilor și a oamenilor acestui pământ: „Și dacă cineva l-ar fi pus pe Homer să trăiască-aici, / Fără-ndoială, cred că el ar fi devenit Get (dac, n.n.)” (Nota 1, loc. cit.)

19. Pagina/paginile indicate între paranteze (în prezenta lucrare) reprezintă locul de unde sunt citate versurile din cartea lui Mihai Gavril.

20. Vezi Nota 3 a autorului de la pagina 26, din poemul *Zlatna* ...

21. Mihai Gavril demonstrează că topicul *Zlatna* este traco-dacic, împotriva opiniei istoricului maghiar Melich, care afirma revendicativ că este termen unguresc, preluat de la slavi, silindu-se astfel de a ne „dezmoșteni de «acel nume topic, unul dintre cele mai importante din punct de vedere istoric românesc», spunea revoltat N. Drăganu” (vezi Notele 3 și 5 de la paginile 26 și 28).

22. E vorba de Sarmis – Sarmiz sau Sarmizegethusa, capitala regatului lui Decebal.

23. Vulcan – faurul din mitologie, zeul focului, al fierarilor, sculptorilor și artizanilor – e tatăl lui Ardal (Ardeal, n.n.), cel care ar fi rupt „din codrii de-aici, ramul din care a fabricat primul fluier din lemn” și tot el e cel care, plecând din țărmul Pontului, avea să înalțe, în onoarea ardălidelor – zânele ce l-au însoțit în această călătorie – legendarul templu și fortăreața din Ilion, adică din Troia de mai târziu (vezi Nota 12 de la p. 32-33 a lui Mihai Gavril, care-l citează pe Paul Mac Kendrick, prin cartea *Pietrele dacilor vorbesc*, publicată în 1975).

24. În anul 1622, la Alba Iulia, a fost descoperită o baie termală cu inscripția-dedicație: „Augustei Fortuna, Publius Aelius Gemellus, bărbat vestit, i-a consacrat un lăcaș sfânt, atunci când a construit această baie” (vezi Nota 23 a autorului, p. 44).

25. Sub numele de *schiti*, grecii generalizau triburile iraniene migratoare, inclusiv hunii – neamuri turanice nomade (Nota 37, p. 54).

26. Hibla din Sicilia și Pelion din Tesalia sunt munți vestiți pentru vegetația lor bogată-n flori melifere (vezi Nota 44, în *op. cit.*, p. 64).

Podul de reviste

Sergiu Grossu

Prezentarea de mai jos este reluată din volumul Ilie Popa, *Antologia liricii de detenție anticomunistă din spațiul românesc*, Editura Fundației Culturale Memoria, București, 2016, paginile 202-203. La paginile 205-210 ale volumului

apare amplul poem *Lanțul*, cu mottoul „Jăfuitorii jăfuiesc, jăfuitorii se înverșunează la jaf. Groaza, groapa și lanțul vin peste tine, locuitor al țării.” Isaia, 24, 16-17. Reluăm în partea a doua a paginii și fragmente din acest poem. (Redacția)

Scriitorul **Sergiu Grossu** s-a născut la 14 noiembrie 1920 la Cubolta, Basarabia, din părinții Ion și Maria Grossu.

Bruteanu, nepoata dinspre mamă a lui Iuliu Maniu, liderul Partidului Național Țărănesc, mort în închiisoarea de la Sighet.

Sergiu Grossu devine un înverșunat dușman al ideologiei comuniste odată cu venirea la putere a comuniștilor prin fraudă electorală din 1946. Poeziile lui satirice la adresa puterii comuniste au avut un mare ecou în acele vremuri. Poziția lui devine incomodă și, în noaptea de 7 martie 1959, după mai multe hărțuiri și prigoniri polițienești, este arestat, iar la 2 iunie 1959 este condamnat la 12 ani de „detenție criminală” și la 3 ani de „interdicție corecțională” ca „dușman al poporului”. Face detenție la închisorile Uranus, Malmaison, Jilava și la lagărele de muncă forțată Luciu Giurgeni, Strâmba, Periprava, Grădina.

Este eliberat în 1964 prin Decretul 411 de grațiere generală a deținuților politici, dar, neacceptând înregimentarea, ocupă posturi administrative necorespunzătoare studiilor sale, la diferite întreprinderi și șantiere de construcții.

La 6 aprilie 1969 reușește să se refugieze în Franța, la Paris, împreună cu soția sa, Nicoleta Valeria, și ea fost deținut politic. Aici și-a consacrat întreaga activitate popularizării situației religioase a credincioșilor din România comunistă și din celelalte țări comuniste.

Începând cu 1971, a editat la Paris revista *Catacombes* (1971-1992) care avea drept subtitlu: Mesager supraconfesional al „Bisericii Tăcerii”. Împreună cu soția sa Nicole Valery Grossu inițiază

conferințe la Radio Europa Liberă precum și în numeroase orașe din Franța și Belgia, pentru a scoate la iveală, în rândul francezilor și belgienilor, adevărata soartă a credincioșilor din țările comuniste.

La 18 ianuarie 1996, după 27 de ani, Sergiu Grossu s-a întors la București, împreună cu socrul și soția sa. Aici el a creat Fundația Foștilor Deținuți Politici „Nicoleta Valeria Grossu”, Editura „Duh și adevăr” și Asociația „Centrul de Cultură creștină Nicoleta Valeria Grossu”.

În Chișinău, Sergiu Grossu a fondat Centrul Internațional de Cultură pentru Copii și Tineret „Sergiu Grossu” și a sponsorizat crearea Muzeului Memoria Neamului, condus de fostul său coleg de clasă la Bălți, reputatul luptător anticomunist și pentru eliberarea Basarabiei, Vadim Pirogan.

Sergiu Grossu s-a stins din viață la data de 25 iulie 2009, la București.

Autor a peste 20 de volume de filosofie, poezie, proză, teologie, Sergiu Grossu reprezintă una dintre figurile reprezentative ale culturii române.

(Informații biografice sintetizate din: volumul *Victimele terorii comuniste. Arestați, torturați, întemnițați, uciși. Dicționar F-G*, autor Cicerone looițoiu, Editura „Mașina de scris”, București, 2002, pag. 293; articolul „Jocul polarității în lirica detenției (Sergiu Grossu)”, autor Diana Vrabie, Simpozionul Internațional „Experimentul Pitești – PERT' 11”, 30 sept.-2 oct. 2011, Pitești, *Proceedings*, editor coordonator Ilie Popa, Fundația MEMORIA, Pitești, 2012, pag. 190.)

În anul 1927, familia sa se mută în orașul Bălți. Aici urmează cursurile școlii primare și Liceul de băieți „Ion Creangă”. În perioada liceală, contribuie la editarea revistei *Flori de stepă* și în anii 1935, 1936 colaborează la revista *Aurora*.

În seara zilei de 29 iunie 1940, ziua cedării Basarabiei, se refugiază împreună cu întreaga familie în România, mai întâi într-un sat din Făgăraș, iar din 6 octombrie, la București.

Sergiu Grossu este licențiat în filosofie, filologie modernă și teologie al Universității din București.

În timpul războiului este corespondent al cotidianului *Basarabia* și publică în săptămânalul *Transnistria*. Aici îi va apărea poezia *Îmi bate inima la Bug*.

Licențiat în filosofie și filologia modernă, el a refuzat să fie angajat în învățământ, neacceptând doctrina comunistă, care l-ar fi obligat să predea marxism-leninismul, preferând să supraviețuiască din meditații date copiilor din cartier (șoseaua Olteniței).

În anul 1948 ia contact cu membrii marcantă ai mișcării de renaștere spirituală „Oastea Domnului”, interzisă de regimul comunist din 1949. Aceasta îi va marca puternic biografia.

În 1957 se căsătorește cu Nicoleta Valeria

Poeme de jar – De la Nistru pân' la Tisa

Lanțul

Sergiu Grossu

(I.1)
Totul s-a petrecut
într-un burg cunoscut,
într-o cunoscută cetate
cu porți ferecate,
cu vieți deșănțate,
cu firme ciudate
de renume
și glorie
(spune-i istorie,
lume,
umanitate,
numește-o cum vrei!),
o cetate
cu chei
și lacăte,
cu destui
tehui
și mișei...
Pregățiți-vă,
ploconiți-vă,
umiliți-vă
turmelor!

Voi, urmele urmelor
rușinoase,
negustori
de comori
dubioase!
Voi, vârfuri și frunți
îngâmfate,
voi, munți
de păcate
și false icoane,
bulboane
de fărădelegi,
batalioane
de blegi
și betegi!

Dați buzna,
cu surle
și steaguri,

pe turlle
și-n praguri,
primiți-l pe cel mai mare dintre
stăpâni!
Aplecați-vă capete, ridicați-vă
mâini!
Sus torța lașității!
–Trăiască învingătorul cetății!
Trăiască Măria Sa, Forța!

(I.3)
Și treceau oștiri
de zbiri
și călăi,
legănându-și trufia în șăi;
treceau, legănându-se-n soare,
călări,
înrobitoare
brățări
jucăușe
de fier, lucitoare,
și răngi, și țepușe
cu faimă,
cerându-și, prin spaimă,
tributul.

Trecea cnutul
temutul
de-ntregul pământ,
cu șfichiul în vânt;
trecea bâta, ciomagul
fluturându-și, în cântece, steagul;
și, ținându-le hangul,
treceau ștreangul
și ghilotina,
asasina
celebră,
coborând din tenebră
și ură;
treceau, în trăsură,
cu slavă,
diverse
firole perverse,
de necruțătoare otravă;
trecea falnicul faun
și semizeu,

electricul scaun
yancheu.
Treceau zăvoarele
tropându-și picioarele;
treceau zăbrelele
scrâșnindu-și măselele;
treceau obezile
zângănindu-și dovezile;
treceau drugii și clanțele
zvârlindu-și, peste vulg,
performanțele;
treceau dubele, închise ermetic;
și-n chiot frenetic
treceau baionete
brutale
și discrete
pumnale...

La urmă de tot,
admirate de marele lumii despot,
în sălbatică danțuri
treceau lanțurile, masivele lanțuri
cu chivăre grele,
purtând argumentele forței în ele,
înfumurate,
îngrozind întreaga cetate,
pline
de sine
de răutate
și patimă dură,
zornăindu-și sinistra tortură,
ducând în belciuge:
oseminte,
coșciugie,
morminte
și-abia potolitul măcel
în armurile lor de oțel!

(I.4)
Vai de noi! Vai de noi! Vai de noi!
s-ascundeau, după garduri,
picioarele.
Vin lanțurile, vin lanțurile puhoi!
Adio cerul și soarele!

Vai de noi! Vai de noi! Vai de noi!

se văitau zbuciumându-se,
gleznele.
Vin lanțurile, vin lanțurile puhoi!
Ne-așteaptă butucii și beznele!

(I.5)
Slavă ție, Lanțule, slavă ție!
se ploconează Omul-simbrie,
omul ce-și vede-mplinitu-i destin
într-o ciorbă și-o sticlă de vin.

Slavă ție, Lanțule, slavă!
Se-nchina ca un pântec de navă,
Plescăind plăcerile hățului,
Omul-poftelor, Omul-dezmățului.

(II.2)
Nu m-ai înfrânt niciodată,
Lanțule, Lanțule, blestemată
unealtă,
lucrată
de-o sadică daltă:
de dalta asupritorului
ce nu cunoaște suimile zborului,
nici vâlvățiile dorului.

Cu toată clica ta de călăi și despoți,
cu toate turmele tale de hoți,
n-ai să poți
strivi,
umili,
schingiui
Dorul,
biruitorul,
de minuni făcătorul;
n-ai să poți opri,
nu pot fi oprit
să trimit
în cele patru vânturi
ale pământului cu-ncătușate
pământuri,
să trimit din cetate-n cetate:
eternul dor de libertate,
eternul dor de libertate,
eternul dor de fraternitate!
(...)

Datorie morală

Ar fi trebuit să-i spunem La Mulți Ani. Dar n-a fost să fie. Nu i-au ajuns 2 luni și 7 zile.

Pentru că îi bătea la ușă cel de-al 80-lea Gustar al vieții, convenisem cu ceva timp înainte să public un profil aniversar cu cel pentru care acum am rămas cu o datorie morală – **Victor Ghicavâi**, doctor habilitat în științe medicale, fost șef al Catedrei de Farmacologie și Farmacologie Clinică a Universității de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu” din Chișinău, fondator al școlii științifice de farmacologie națională, laureat al Premiului de Stat, membru corespondent al AȘM, Om Emerit în știință, personalitate notorie în comunitatea medicală, un gigant al gândirii medicale.

Când m-a sunat, i-am simțit vocea scăzută, vorbea rar și parcă își căuta cuvintele, ceea ce nu-l caracteriza, știindu-l mereu într-o formă excelentă. Cred că am răcit un pic, îmi spune, și mă simt un pic slăbit. L-am asigurat că o să scriu, iar când mă apropii de final, ne întâlnim să coordonăm și să vedem, poate am omis ceva. „Dragă Eugenia, dar n-o să uiți?” Cum să uit, Domnule Profesor, îi spun. Mă știți fără asumare? Important să vă faceți bine până atunci și să sărbătorim frumos acest popas al vieții. M-a mai sunat de câteva ori să-mi amintească și răspunsul meu era același – de încredere. Și asta pentru că am avut o colaborare frumoasă pe parcursul a 15 ani, timp în care n-am lăsat niciun loc de îndoiele sau ezitări.

Pașii zilei de 11 august erau tot mai aproape și scriam câte ceva în momentele când obligațiile de serviciu mă mai slobozeau câte puțin. Dar iată că ziua de 11 august, care urma să-l aducă cu demnitate în familia octogenarilor pe aristocratul științei medicale, a fost zguduită de un 4 iunie care i-a întrerupt firul vieții și așteptările savantului. Sufletul lui s-a oprit din vârtejul cotidianului. Tristă și amară mi-a fost acea dimineață. La aflarea tristei vești, m-a învăluit un plâns înfundat, pe care nu doream să-l exteriorizez. Era și de tristețe și de indignare. Cum așa, mă revoltam eu, doar i-am promis că voi scrie și voi publica un omagiu la aniversarea sa. De ce n-a mai așteptat un pic? Cum să-i spun acum că n-am uitat...? Dar în scurt timp, am înțeles că indignarea și curiozitatea mea trebuie să se retragă deoparte, iar eu să mă resemnez. Tăceam cu o tăcere care nu-mi aparținea, o tăcere pe care nu o puteam defini. Și ca să revin la ideea inițială, unde menționez că am rămas cu o datorie morală, m-am gândit că o să merg în ziua de adio și o să le spun măcar îngerilor care îl veghează că voi reveni către 11 august cu o evocare. În ziua de rămas-bun, trebuia însă să plec la Salonul Internațional de Inventică de la Iași, unde urma să iau un premiu. M-am gândit să-i dedic regretatului profesor, în semn de recunoștință și de împăcare cu sine, dar și de iertare pentru lipsa mea.

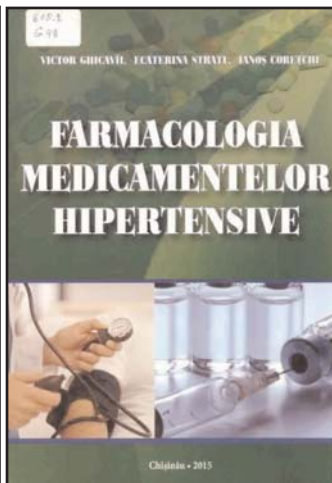
Si medicii se duc. Am mai spus-o și cu alte ocazii și simt nevoia să repet. Chiar dacă se spune că savanții nu au vârstă, chiar dacă nu înțeleg și refuz să cred că și doctorii pleacă, mă gândeam sau, cel puțin, îmi plăcea să cred că prof. Ghicavâi este Omul care poate învinge timpul și vicisitudinile vieții. Dar realitatea e, de fapt, așa cum o știm, doar că mai încercăm să speculăm cu incertitudinea. Clepsidra timpului i-a măsurat atât, până aici, anii n-au mai vrut să mai facă vreo înțelegere. Și-a cucerit o vârstă, ce-i drept, opt decenii, deși niciodată nu putea fi raportat la vârsta sa biologică. Anii s-au adunat pe neobservate, să recunoaștem însă că și acesta este un privilegiu, dar, pe lângă faptul că natura l-a înzestrat cu un fizic de invidiat, era înalt și frumos, părinții i-au semănat în meandrele sufletului și o multitudine de calități, pe care profesorul le-a transformat în virtuți omenești și asta îl făcea și mai frumos și mai nobil. Era rafinat, calm, echilibrat, inteligent, sobru, iar în spatele sobrietății sale, stătea adesea pitită o empatie gata să sară în ajutor semenilor aflați în vreo suferință.

Mi-am promis că de ziua lui îi voi aduce un altfel de omagiu, astfel încât nu voi trece cu vederea

numele acestui distins om de știință, martorul și creatorul unei jumătăți de secol de istorie a științei medicale, personalitate care a lăsat urme nu doar adânci și accentuate, dar frumoase și utile în albia timpului. Zilele de vară, pentru mulți cu odihnă și vacanțe, cu detașare de la cotidian, rutină, nu erau la fel și pentru profesorul Ghicavâi, care nu prea stătea în vacanțe. Indiferent de verile toride, profesorul muncea, căuta, testa, studia, analiza. Cu alte cuvinte, căuta să dea sens vieții prin muncă. Adesea, obișnuim să spunem că viața nu are sens. Ce bine că nu are, ar spune profesorul, pentru că poate să-i dea el unul. Și chiar i-a dat. Iar despre aceasta am aflat dintr-o mărturisire a Domniei Sale, pe care o reproduc: „În viață

întotdeauna m-am condus după principiul: nu face rău! Părinții mi-au transmis genetic calități, precum omenia și bunătatea. Poate că uneori am avut de suferit atunci când la bine mi s-a răspuns cu rău, dar, cum vine vorba, lucrul bine făcut e de folos oamenilor.” Or, sfaturile înțeleptului tuturor timpurilor, Solomon, ne învață că ceea ce face farmecul unui om este bunătatea.

Bunătatea de spirit, cultivată de părinții din satul Marcăuți, raionul Briceni, din nordul Moldovei, l-a ajutat să-și croiască drumul în viață cu dragoste față de semenii lui, cu empatie, înțelepciune și altruism. Iar faptul că și-a petrecut copilăria în comuna natală, alături de părinți, a făcut să cunoască prețul și valoarea muncii de la țară, nefiindu-i străine nici suferințele oamenilor. Încă de copil era cu dragoste de carte, de noi cunoștințe, iar învățătorii îi spuneau că e cuminte și deștept și că va ajunge om mare. Aici voi veni cu sublinierea faptului că august, luna în care s-a născut profesorul la noi este o perioadă cu multe sărbători religioase și cu o semnificație aparte, printre care și ziua pe care el o tâlmăcea ca pe un semn personal – cea de pomenire a Sfântului Mucenic și Tămăduitor Pantelimon. Acredita ideea că poate și asta i-a îndrumat pașii spre tămăduirea oamenilor. Empatia a fost probabil însă cea care l-a motivat cel mai mult să vină la Institutul de Medicină din Chișinău (astăzi, Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”, unde a și fost înmatriculat. Colegii spun că îl puteai găsi mereu la bibliotecă, aulă de studii, prin spitale discutând cu pacienții, fapt ce, în scurt timp, i-a adus aprecierea de cel mai bun student. Perseverența tânărului pe atunci Victor Ghicavâi, la care se adaugă spiritul analitic de cercetător științific, a atras atenția profesorului Efim Muhin, care îi sugerează și îl încurajează deopotrivă să efectueze o amplă și complexă investigație farmacologică, la Institutul de cercetări științifice în medicina de urgență din Sankt-Petersburg, care se finalizează cu susținerea tezei de doctor. Cercetările noi științifice le cumulează ulterior în teza de doctor habilitat în științe medicale.

Grație pregătirii profesionale excelente, activității sale științifice, calității de om curajos, onest, calități

Eugenia TOFAN

tot mai rar întâlnite azi, cu energie și forțe inepuizabile, profesorul Victor Ghicavâi a fost ales, în 1982, șef al Catedrei de Farmacologie și Farmacologie Clinică a USMF „N. Testemițanu”, iar peste patru ani este numit prorector pentru activitate didactică, mandat în care va contribui cu asumare și responsabilitate la restructurarea procesului de studii, îmbunătățirea calității învățământului medical și farmaceutic, dar și la crearea unui mediu academic favorabil pentru viitorii specialiști.

Chiar dacă vorbim de ani extrem de dificili pentru partea dintre Prut și Nistru, ani cu provocări, confruntări, rezultatele scontate totuși au venit. Iar odată cu obținerea independenței Republicii Moldova, a fost inițiat procesul de racordare a curriculei universitare și postuniversitare la standardele europene și internaționale. Deloc de neglijat și faptul că, în pofida vicisitudinilor vremii, s-a trecut și la predarea în limba română cu grafie latină, ceea ce pe atunci putea fi calificat mai mult decât un act de curaj. Profesorul Ghicavâi a fost printre promotorii organizării și implementării instruirii prin rezidențiat, a optat pentru transformarea Institutului de Medicină în Universitate. Tot Domniei Sale îi aparține inițiativa de a include funcția de medic farmacolog clinician în Nomenclatorul specialităților, la elaborarea actelor normative de introducere a serviciului farmacologia clinică în instituția de sănătate publică etc.

Cu toate acestea, pentru prof. Victor Ghicavâi cercetarea științifică rămâne a fi prioritară, pasiune fără vârstă pentru cei care au ales ca destin labirintul cunoașterii sau miracolul cercetării. Contribuie la realizarea mai multor proiecte și direcții științifice în domeniul farmacologiei și farmacologiei clinice, implicit, elaborarea medicamentelor, selectarea și utilizarea lor rațională, optimizarea tratamentului medicamentos al multor maladii și stări patologice, supravegherea și profilaxia complicațiilor tratamentului medicamentos, medicina personalizată.

Rezultatele cercetărilor distinsului profesor au fost materializate în peste 500 de lucrări științifice, monografii, manuale, compendii și ghiduri, indicații metodice. Savantul a înregistrat 65 de invenții, 15 medicamente autohtone, destinate ameliorării procesului instructiv, metodic și curativ.

Prof. Victor Ghicavâi a fondat școala științifică de farmacologie clinică, care studiază și implementează cele mai eficiente metode de utilizare rațională a medicamentelor, instruirea cadrelor cu un înalt potențial în domeniu. Impresionează cu palmaresul de discipoli – 20 de doctori și 6 doctori habilitați în medicină și farmacie, împărțind cu ei puterea cunoașterii și priceperea sa, dar și încurajându-i necondiționat.

Realizările sale au fost prezentate la diverse forumuri științifice, expoziții și saloane naționale și internaționale din România, Germania, Elveția, Ungaria, Federația Rusă, unde au fost apreciate cu multiple distincții, numele distinsului savant devenind astfel cunoscut nu doar în Republica Moldova, dar și peste hotare. Pentru meritele sale științifice deosebite și contribuția esențială la dezvoltarea farmacologiei, omul de știință a fost ales membru de onoare al Academiei Medicale din România (1996), al Academiei de Științe din SUA, dar și al unor societăți științifice din România, Ucraina, Rusia.

Profesorul Victor Ghicavâi va rămâne parte a fondului de aur de medici, farmacologi, parte din galeria marilor personalități ale acestui neam, savant de renume. Va rămâne nu doar pentru meritele sale incontestabile în știință, ci și prin larga paletă de calități, virtuți care definesc marii oameni, marile valori – cumsecădenia, verticalitatea și curajul. A făcut onoare comunității universitare și medicale, dar și corpului academic prin tot ce a realizat, prin implicarea asumată în cele mai arzătoare probleme ale domeniului.

In memoriam

Mihaela ALBU

Din lumea celor care...
nu mai pot cuvânta (IV)

Tot un „Cântec de exil” – pentru a prelua titlul unei poezii publicate de **Vintilă Horia** în *Cuvântul Românesc*, nr. 70/1982), va fi întreaga operă a laureatului cu Premiul Goncourt pentru romanul *Dumnezeu s-a născut în exil*.

Nu ne vom referi aici prea mult (sau numai) la poet, deși cunoscutul romancier (pe plan european și nu numai), a publicat și șase volume de poezii. Cele apărute în țară (*Procesiuni*, 1937, *Cetatea cu duhuri*, 1939, și *Cartea omului singur*, 1941) vor fi continuate apoi în exil, într-un alt timbru, într-un alt registru poetic, într-o altă profunzime ideatică cu *A murit un sfânt*, 1952, *Jurnal de copilărie*, 1958, și *Viitor petrecut*, 1976. (Amintim apariția, la Editura Vremea (2018), în seria de autor „Vintilă Horia”, a volumului *Culorile tăcerii*, care le cuprinde pe toate cele șase volume de poezii publicate de autor de-a lungul timpului, precum și prefața la Antologie. Cuvânt înainte, note și comentarii: Mihaela Albu.) La acestea trebuie adăugate cele două antologii – una în 1950 – *Antologia poezilor români în exil*, publicată la Buenos Aires (prefațată de editor), iar cealaltă în 1956 – *Poesia românească nouă*, publicată la Salamanca.

Debutul editorial s-a petrecut așadar în 1937, *Procesiuni* fiind un volum de 77 de pagini, primit apreciativ de către cronicarii literari ai vremii. Unul dintre aceștia, Ovidiu Papadima, ajungea la concluzia că „literatura noastră poate nădăjdui un poet de rare și liniștite fineți și nuanțe”.

Poetul Vintilă Horia va trebui *cunoscut* de cititorul român și recunoscut de critica literară de astăzi ca făcând parte dintre aleșii făuritori de limbă poetică. Pe tot parcursul vieții sale creatoare, fin cunoscător și admirator al marilor poeți ai lumii, el va apărea (și nu numai în poezie) ca un „cioplitor” de cuvinte. Acestea, nu rareori într-o întâlnire neașteptată, surprind și lasă loc unui lung lanț de conotații. Mai mult chiar. Ar trebui înțeles că pentru scriitorul aflat permanent pe drumul cunoașterii, în varii ipostaze creatoare, poezia este cea care i-a conferit întregirea: „Atunci a venit poezia/ Și-a deschis fără zgomot/ Ușile și ferestrele lumii/ Făcând din mine măsura/ Tuturor lucrurilor.” (*Jurnal de copilărie*)

„Nu merită oare poetul Vintilă Horia o mai susținută reparație măcar postumă?”, se întreba, retoric, criticul Gh. Grigurcu în prezentarea antologiei *Culorile tăcerii*. (*România literară*, nr. 51/2018)

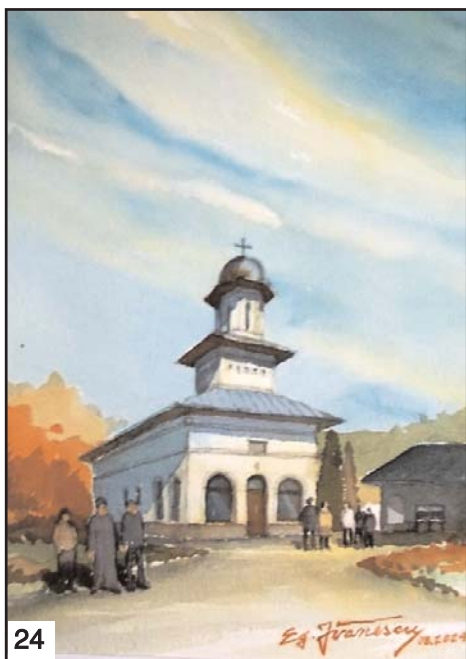
Cu cât înaintăm în lectura poemelor sale, descoperim nu numai un poet, dar și un filosof ce-și pune în vers o vastitate de idei și concepte. Constatăm astfel că nu îl poți înțelege în totalitate dacă nu-i citești poezia, după cum nu poți înțelege poezia sa dacă nu-i cunoști întreaga operă multi- și transdisciplinară.

Dar recunoașterea internațională a venit după premiul pentru *Dumnezeu s-a născut în exil*. „Vintilă Horia (1915-1992) a fost scriitorul celei de a doua jumătăți a secolului douăzeci, sub dublă optică – de romancier și eseist”, aprecia un critic italian, Primo Siena, iar confracții întru exil au semnalat cu mândrie premiul și receptarea în general a operei lui. Căci Vintilă Horia a fost, așa cum sublinia cel care îl invitase la emisiunile de la Europa liberă și, mai ales, îi aprecia opera – N. Stroescu-Stînișoară – „unul dintre vârfurile spirituale și literare ale creativității și afirmării românești în lume”. Și tot Stînișoară va cere tuturor: „Ar trebui să luminăm mai bine prezența lui”. (Nicolae Stroescu-Stînișoară, „Câteva gânduri despre

și cu Vintilă Horia”, în *Convorbiri literare*, nr. 9/2010)

Din păcate, încă până astăzi, în România, numele său trezește idiosincrazii, ură chiar (fără a ne feri de vorbe!), iar aceasta, în opinia noastră, nu atât pentru opțiunile de dreapta din tinerețe, cât mai ales pentru valoarea operei lui, valoare care pune în umbră nume și cărți situate, în România, la cote înalte de către cei de astăzi. E vorba despre o scară de valori la nivelul unei țări. Opera lui Vintilă Horia intră însă în sfera europeană, dacă nu mondială. Or, cum s-ar putea suporta comparația? Și atunci, e mult mai ușor a denigra omul, dacă nu ai cum denigra opera!

În exil, scriitorul a avut o activitate prodigioasă, complexă și diversă. „Numele său – scriam în studiul introductiv la volumul *Eseistica lui Vintilă Horia – deschideri către transdisciplinaritate*, publicat împreună cu Dan Anghelescu, este întâlnit în sumarele multor publicații apărute în Argentina, Brazilia, Italia, Spania, Germania, Franța, SUA și Canada, poeme sau articole sub semnătura sa sunt semnalate și comentate în ceea ce am putea numi «revista presei» din multe altele și nu de puține ori informații asupra colaborărilor sale sunt detaliate chiar și în corespondența pe care o poartă unii cu alții scriitorii din exil. [...] În activitatea culturală de la Buenos Aires, de asemenea, de numele său este legată și biblioteca-librărie *Meșterul Manole*, precum și Editura *Cartea pibegiei*, pe care o coordona.”

24

științei istoriei („Un eseu scris cu finețe, gust și bună orientare printre probleme, de poetul autentic și iubitorul de cultură Vintilă Horia. De reținut îndeosebi considerațiile atât de juste ale autorului despre poziția istoricismului în secolul nostru.”), precum și calitățile sale de traducător („*Curierul creștin*, ianuarie-martie 1953: De reținut îndeosebi traducerile d-lui Vintilă Horia din Giovanni Papini și José Maria Peman.”).

Colaborările lui Vintilă Horia la multe reviste străine, nu numai la cele românești, va fi totdeauna semnalată cu admirație de către redacția publicațiilor noastre din exil. Tot în *Caete de dor*, de exemplu, în nr. 7, este anunțată apariția, în *La revue de culture européenne* (din decembrie 1952), a articolului „Poésie de l'histoire”, semnat de Vintilă Horia. Și astfel de exemple ar putea continua.

Vintilă Horia a fost și făuritor de reviste, pe lângă

activitatea de comentator și antologator al poeziei românești. Prin acestea, aflat departe de țară, scriitorul cultiva și promova cultura românească autentică în vremuri în care aceasta era supusă unei ideologii sovietizate. Amănunte din anii de început ai *deștăării* le aflăm în multe pagini ale presei timpului, dar și din corespondența dintre scriitori (tezaur de informații nevalorificat încă pe deplin astăzi!). Vom da un exemplu dintr-o scrisoare (din 14 oct. 1949) adresată de V. Horia (de la Buenos Aires) fostului său profesor, scriitorul Alexandru Busuioceanu, aflat la Madrid:

Mult stimat și iubite domnule Profesor, [...] Cred că ați primit ultimul număr din „România” și că v-a fost pe plac. Aici a avut un imens succes, atât în colonia română, cât și în lumea intelectuală sud-americană. Revista noastră ridică, pentru prima oară în lumea nouă, vâlul care ascundea adevăratul chip al României. Vom continua pe aceeași linie, cu colaborări neașteptat de ilustre. Numărul de Crăciun îl voi scoate de 24 de pagini și va fi un adevărat almanah. Îl voi închina sărbătorilor și lui Eminescu. Scriitori de renume mondial vor colabora la el, spunându-și gândul lor asupra lucrurilor ce se petrec în Țară și asupra misiunii dintotdeauna a poporului român. O mare voce spaniolă, mărturisind

despre latinitatea noastră, ar fi mai bine auzită decât toate, în paginile castellane ale „României”. Mă gândesc în special la Ortega y Gasset, Vincente Aleixandre sau Damaso Alonso. Sunt sigur că d-voastră îi cunoașteți și ați putea obține pentru noi colaborarea unuia dintre ei, măcar cu câteva rânduri de încurajare, rândurile unui mare frate spaniol. Sunt sigur că vă dați seama ce bine ar face în clipa aceasta grea, nu numai durerii noastre, dar și bunului nostru nume în lumea sud-americană. D-voastră v-aș fi recunoscător dacă ne-ați scrie ceva despre Eminescu la această comemorare în exil, atât de departe de comemorarea din Țară și atât de deosebită. Un articol de mărimea unei pagini din „România”, în noul format. [...]

Desigur, despre activitatea de scriitor și promotor totodată al literaturii române se poate scrie un volum întreg. Nu vom încheia decât subliniind că, având în vedere vastitatea preocupărilor, polimorfismul său creator, Vintilă Horia se cuvine reintegrat literaturii și, într-un sens mai larg, culturii românești, la o cu totul altă scară valorică decât s-a făcut până acum.

Sunt „voci” care resping în continuare, mai cu deosebire omul, fără a-i fi citit cărțile. Și totuși, cu toate împotrivițiile, interzicerile și cenzura (existentă încă!), opera sa a intrat treptat și în atenția cititorilor români (și datorită seriei de autor de la Editura Vremea). Încetul cu încetul, cei interesați vor lua cunoștință de această operă de o complexitate – îndrăznim să spunem unică în literatura română – și vor conștientiza astfel adevărul previziunii autorului ce cunoștea pe deplin și la scară reală valoarea scrisului său: „Ca niște săbii tăcute, cărțile mele se strecoară printre zgomotele veacului”.

Și astfel, dacă nu cei ce stabilesc canonul actual își vor revizui opinia, cititorii (dacă li se va permite accesul la operă) vor fi aceia care îl vor schimba.

Pentru a ajunge la cititori, însă, avem și noi datoria (critici, istorici literari, traducători) să le aducem la lumină, să le reedităm, să le traducem, dacă este cazul, să le promovăm prin cronici și recenzii, prin conferințe și emisiuni tv.

Și poate că așa, unii „decidenți”, responsabilii cu cenzura, vor fi acoperiți de „zgomote”, iar cărțile vor fi cunoscute integral și de cititorul român de astăzi.

Sunt copleșită de un sentiment amestecat, compus din neputință, de-un strigăt înfundat, pe care îl aud doar eu, dar în același timp de gratitudine pentru privilegiul de a-l cunoaște. Simt că limbajul îmi este limitat, mai ales atunci când vreau să exprim ceva pentru o personalitate deosebită, dar ceea ce știu e că nimic nu-i poate umbri aura zilei de 11 august, când profesorul Victor Ghicavăi urma să treacă pragul octogenarilor. Încerc să accept evidența și să mă resemnez cu gândul că am reușit să-mi onorez datoria

morală pe care o purtam în suflet din acea zi înnoată, iar regretatul savant rămâne a fi un nume antologic printre alte somități de referință ale comunității medicale. Nu voi ști dacă i-ar fi plăcut această schiță de portret, dar argumentul care vine în sprijinul ideii e că m-am ținut de cuvânt.

Anii se vor scurge și de acum încolo neîndurători, dar noi să nu uităm să-i spunem în această zi La Mulți Ani de Nemurire distinsului Profesor și Om Victor Ghicavăi.

Biserica din Bogata-Brașov, spiritualitate și știință

Ștefan STAREȚU

În județul Brașov, la aproximativ 4 km de la Rupea, spre Brașov, la 2 km de drumul principal, pe stânga, este situat satul Bogata, numit și Bogata Olteană (pentru diferențiere de Bogata din zona Clujului). Satul este atestat încă din secolul al XIV-lea, sau chiar mai devreme, în ultimul timp fiind cunoscut prin biserica ortodoxă care are o arhitectură și o maiestate deosebite.

Din perspectivă istorică, zona este menționată încă din secolul al XIII-lea, anul 1235, de când există o consemnare în registrele Mănăstirii Cisterciene din Cârța, care încasa dări din această regiune, fiind menționat satul Dopca (Datk), ca Dak/Dakk sau Dobka sau Dobucha, dar și indirect Bogata (Magyari Hunor, Laszlo Laszlo, Gyongyossy Janos, *Ahogy az Egy Isten Latja*, Szekeleyudvarhely, 2016, p. 16). O altă referire la zonă rezultă dintr-o scrisoare de danie a regelui Carol I al Ungariei din 29 ianuarie 1337, înregistrată la Vișegrad, prin care mai multe terenuri sunt donate comitelui Sibiului, Henning de Cinc, cel care duce scrisoarea regelui la voievodii Ioan și Petru ai Transilvaniei fiind Ioan de Bogata (Osvold Neacșa, coord., *File pentru monografia satului Bogata*, 3 volume, Editura Fundația Culturală Arania, Brașov, 1997, volum publicat la aniversarea a 660 de ani de la atestarea localității).

Primul document românesc care atestă existența localității este un înscris de la Vladislav Vlaicu (domnul Țării Românești între 1364 și 1377) din 15 iulie 1372, prin care Ladislav de Dopca, fiul lui Ioan de Dopca, rudă cu domnitorul, pentru merite deosebite, inclusiv lupta de cucerire a Târnovolui, este împroprietărit cu zona dintre Șercaia și Dopca, fiind menționate satele Veneția, Cuciuța și Hoghiz (DRH B 01 1247-1500, Doc. 60, p. 103-105) de pe acest traseu și implicit Bogata, vecina imediată a Dopcăi (trebuie văzut dacă Ioan de Dopca nu este același cu Ioan de Bogata, fiind de fapt vorba de Ioan de Dopca și Bogata). În timp, datorită așezării pe malul unui cot special al Oltului (azi declarat rezervație naturală) și la vărsarea pârâului Bogata, care vine din zona pădurii masive cu același nume, fiind protejată natural, dar având deschidere atât spre Rupea, cu cetatea de mare importanță strategică și economică, dar și spre Brașov, marele centru al sașilor, așezarea Bogata a fost considerată propice pentru mulți care au venit și s-au așezat aici, localitatea fiind oarecum prosperă și un mediu propice de ridicare a unor personalități importante, care s-au afirmat în diverse locuri din țară, dar nu au uitat niciodată vatra străbună.

Ca o exemplificare a dezvoltării localității, menționăm că pe timp îndelungat la Bogata au existat o moară de hârtie, glăjărie, moară de cereale, carieră de piatră și marmură, zootehnie și agricultură dezvoltate, în 1974 fiind 370 de locuitori (Ștefan Mărculeț, Ziarul *Lumina*, 23 octombrie 2019).

Bogata are însă și o tradiție spirituală aparte. Cel mai probabil în perioada lui Ladislav de Dopca, aici s-a ctitorit o biserică ortodoxă, care a primit Hramul „Sf. Paraschiva”, Hram pe care îl are și biserica de astăzi, în legătură directă cu cinstirea moaștelor Sf. Paraschiva, care în acea perioadă erau la Târnovo și sigur domnitorul Vladislav Vlaicu cu toți cei care îl însoțeau i-au acordat importanța cuvenită.

În acest context nu este lipsit de importanță să menționăm că Hramul Sf. Paraschiva îl poartă toate bisericile până la Veneția de Sus, adică din Comana de Jos, Cuciuța și Veneția de Jos. Aceasta nu se poate explica decât prin faptul că

biserică de piatră de râu. Biserica de lemn a fost demontată și mutată în satul vecin, Lupșa, dar a fost distrusă la puțin timp într-un incendiu (Bogdan Balaban, *Biserica din Bogata Olteană*, 17 aprilie 2009).

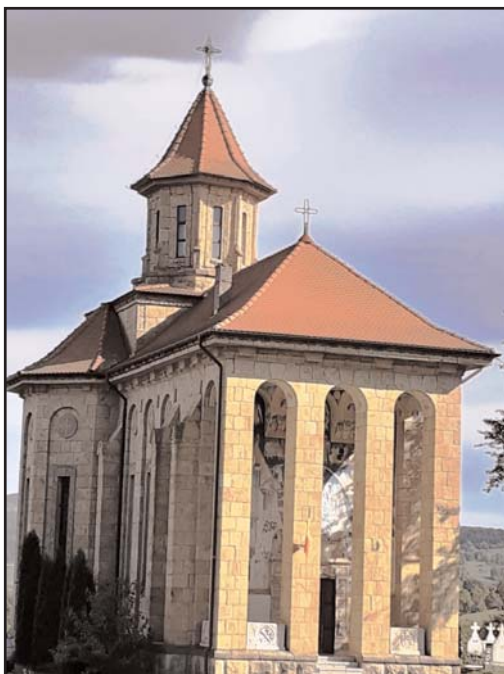
Biserica de piatră se menține până în 1954, când se hotărăște înlocuirea ei cu o altă construcție, mult mai amplă și mai reprezentativă, construcția de astăzi.

Inițiativa a pornit, bazată și pe dorința locuitorilor, de la preot prof. dr. Spiridon Căndea, fiu al satului, profesor de pastorală și liturgică la Institutul Teologic de Grad Universitar din Sibiu. Sătenii au contribuit cu fonduri, pe care le mai

colectaseră încă de două ori, pierdute însă prin falimentul băncilor din perioada interbelică. În ajutor a venit cu mare generozitate arhitectul Nicolae Crețoiu din București, și el fiu al satului Bogata. Construcția a fost realizată între anii 1954-1960 de Francisc Dibernardo, pietrar din zonă de origine italiană, care la 70 de ani și-a găsit împlinit rostul hărăzit de soartă, realizarea unui monument unic, de o complexitate rară. Evident că au fost și piedici, specifice acelei perioade, în două rânduri pietrele pregătite pentru construcție fiind luate pentru altă destinație, o fermă. Părintele Spiridon Căndea consemnează: *Socotesc că nu exagerez câtuși de puțin când spun că Francisc Dibernardo a fost un om trimis de Dumnezeu ca să realizeze această lucrare, rânduit de pronia cerească spre a înfăptui biserica aceasta (fiind prima, dar și ultima lucrare a acestuia, n.n.). În lucrarea sa Monumentul de Artă Creștină.*

Biserica cea nouă din satul Bogata, părintele Spiridon Căndea arată: Crescătorii de porci s-a năruit, așa cum s-au năruit cei care au dat ordine și au condus profanarea bisericii. Părintele Căndea a fost arestat și condamnat în 1968, pentru trei ani de închisoare, fiind eliberat după un an.

Construcția este realizată din piatră cioplită la exterior, cărămidă la interior și întărită cu fier beton. Stilul este moldovenesc, în formă de cruce cu trei abside, două la naos și una la altar, deasupra naosului este o turlă, iar deasupra pronaosului o boltă prelungită. La intrare biserica are o tindă și un pridvor deschis, sprijinit pe patru coloane masive din piatră cioplită. Sculptorul Constantin Ștefan din Bughea de Sus, județul Argeș, a realizat toate ornamentele decorative cioplite în piatră din jurul pridvorului, scene biblice de o rară frumusețe și complexitate, cum este scena Sf. Gheorghe ucigând balaurul, din jurul ferestrelor, contraforturi și rozetele. Fiecare fereastră se sprijină pe capete de leu, de taur, de berbec, acvilă, corespunzând celor patru evangheliști, sau aranjamente florale, și există și citate teologice încrustate în piatră. În atelierele Patriarhiei Române de la Mănăstirea Plumbuita au fost realizate de sculptorul Gheorghe Dumitrescu stranele din stejar sculptate de o manieră unică, cu diferite scene biblice în rozete, foarte rar sau deloc întâlnite. Patriarhul Justin Marina a donat catapeteasma bisericii, care este de asemenea o realizare deosebită, din lemn de cireș.

biserica din Bogata avea jurisdicție pe toată această vecinătate, dată de Ladislav de Dopca, iar în timp bisericile ctitorite probabil pe locul unor vechi capele unde slujeau preoții din Bogata au luat hramul bisericii de referință. În timp este consemnat că pe locul unei vechi biserici de lemn, probabil cea din Comana de Jos, care se păstrează și în prezent, au construit în 1720 o

Istoria de lângă noi

Pictura interioară a fost începută în anul 1960, de ieromonahul Arsenie Boca, canonizat de curând ca Arsenie de la Prislop, care a reușit să picteze, până în 1961, numai cupola altarului, o frumoasă compoziție a Maicii Domnului Împărăteasa cu Pruncul Hristos în brațe, străjuită de doi îngeri.

În perioada următoare lucrurile par să se împotmolească până în anii 1978-1979, când însă intervine un ajutor nesperat, din partea familiei inginerului Dimitrie Leonida. Nu este clar cum s-a ajuns ca această familie să fie implicată, dar în urma acestui sprijin, pisania consemnează: *Fam. Ing. D. Leonida și Gen. Paul Leonida și prin dania testamentară făcută de Iulia Leonida s-au realizat finisările construcției și toată pictura în frescă, dotările, clopotnița și poarta.*

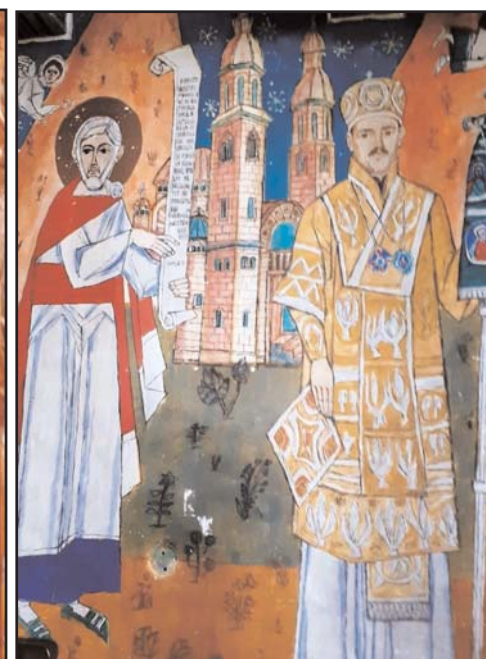
Referitor la familia ing. Dimitrie

Leonida sunt necesare câteva detalii. Mai întâi, trebuie arătat că din cei 11 copii ai soților Atanasie Leonida, ofițer, și Matilda Leonida, trei au fost personalități remarcabile și anume Dimitrie, Paul și Eliza. Dimitrie Leonida (1883-1965) a fost un inginer român de mare prestigiu care, după studiile universitare la Charlottenburg (1903-1908), s-a întors în țară, fiind unul dintre fondatorii domeniului electrotehnicii în România, inclusiv ca profesor universitar la Timișoara (1924-1941) și București (1941-1945), a fost primul

care a propus un proiect de metrou în București și este fondatorul primului Muzeu Tehnic din România (1909), azi Muzeul Tehnic Național „Dimitrie Leonida”. Paul Leonida (1895-1982) a luptat în Primul și Al Doilea Război Mondial, ajungând până la gradul de general de

solide nu a dispărut niciodată spiritul creștin și românesc. În cinstea acestei contribuții a familiei Ing. Dimitrie Leonida, biserica a primit și cel de-al doilea Hram, acela al Sf. Dimitrie.

Pictura în frescă din interiorul bisericii, a bolții clopotniței și a peretelui lateral al acesteia dinspre

brigadă, participând la luptele pentru forțarea Hronului, pe frontul din Cehoslovacia. Eliza Leonida, căsătorită Zamfirescu (1887-1973), a fost prima femeie inginer licențiată în chimie din lume. Luiza Leonida, soția lui Dimitrie Leonida, este cea care a fost aproape de proiectul finalizării bisericii din Bogata, inclusiv prin dania testamentară pe care a făcut-o, ceea ce arată că în marile familii cu tradiții

reprezenți sfinții melozi, ceva destul de rar. La intrarea în biserică, pe peretele exterior, scena Raiului și Iadului încadrează uși masive din lemn, care au un chenar din marmură sculptată într-o manieră complexă, inclusiv cu doi îngeri care veghează intrarea.

După finalizarea picturii, sfințirea bisericii are loc în anul 1982, la 22 august, fiind oficiată de Înaltpreasfințitul Antonie, Arhiepiscop și Mitropolitul Ardealului. Se mai poate consemna că, în ultimii ani, cu implicarea totală a părintelui paroh Mihai Gavrilă Simen, care slujește acest sfânt lăcaș și în prezent, biserica a fost restaurată, bucurându-se de binecuvântarea

Înaltpreasfințitul dr. Laurențiu Streza, Arhiepiscopul Sibiului și Mitropolitul Ardealului.

Iată pe scurt epopeea unui sfânt lăcaș, care s-a edificat în vremuri dificile, dar a beneficiat de sprijinul unor personalități de maximă anvergură ale culturii noastre și se prezintă astăzi ca un monument de mare spiritualitate, care transmite un mesaj puternic despre esența creștină a poporului român.

Semn(al) de carte

Florin Horvath, Ana, între întemeiere și legendă, Editura Ighemonicon, București, 2024

Încă o treaptă din consistenta serie a cărților despre întemeierea neamului românesc și a statului acestuia, România, pornind de la daci, cu titluri dedicate până mai aproape de noi lui Mihai Viteazul și Constantin Vodă Brâncoveanul, ocupându-se acum de vremurile premergătoare urcării pe tron a lui Ștefan cel Mare. Aceeași scriere alertă, bine documentată, de înaltă vibrație – „marca Florin Horvath”, cu o mare cantitate de informație, din surse „oficiale” și deopotrivă „din munte”. În numărul din luna septembrie 2024, pagina 8 a revistei, sub titlul *Ana la hotarul dintre faptă și legendă*, prezintă sintetic cartea, plecând de la epilogul acesteia. (Redacția)

Sanda Golopenția, Cuvinte magice, Editura Spandugino, București, 2024

Precedat de studiul revizuit *Limba descântecelor românești*, lucrarea inedită *Cuvinte magice* dă și titlul cărții întregi. Rațiunea acestei opțiuni este simplă. În cultura noastră, descântatul oferă contextul major în care apar cuvintele magice și, mai mult, acoperă toate instanțele vieții umane – naștere, dragoste, boli, căsătorie, muncă, dușmani, copii, credință, moarte etc. Nu am în vedere magia de tip spectacol, prezentată unui public de outsiders în chip de amuzament, ci magia gravă, ritualizată, în care boala sau suferința cer să fie înfruntate. De pildă, termeni ca *hocus-pocus*, *abracadabra* etc. au fost examinați în măsura în care îmi permit să ilustrez distanța dintre *cuvânt magic dezactivat* și *formulă magică performantă*.

Într-adevăr, în majoritatea cazurilor, descântece întregi și relativ ample, declamate sau șoptite conform unor reguli fluide, rareori formulate explicit, preiau, în cultura noastră populară, rolul de efectuare vorbită a actului magic. Nu am întâlnit, în limba română, *cuvinte izolate* prin care să se efectueze integral acte magice. (Autoarea, pe coperta a patra)

Cristina-Narcisa Vergatti, Radu-Ștefan Vergatti, Mici meserii uitate sau dispărute, Editura Mica Valahie, București, 2024

Am surprins toată această mișcare de populație [de la sat la oraș], de uitare a unor meserii vechi, mereu evocate de bătrânele

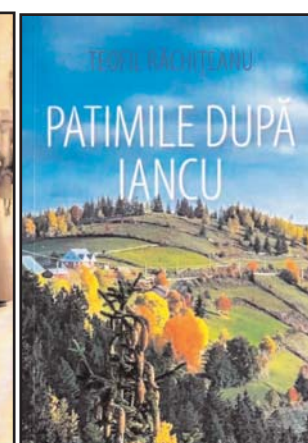
și bătrânii între care am trăit, dar treptat dispărute, deși unele încă necesare. Le-am amintit cu drag, cu nostalgia vieții mereu schimbate de orașul în mișcare. Sperăm ca aceste continui modificări a unei vieți

orașenești pe de o parte apuse, pe de alta în plină apariție, să intereseze oamenii de cultură și câțiva din specialiștii de azi. (Autorii, pe coperta a patra)

Merită reluate, din Cuprins, meseriile reamintite în carte: „Oltenii”, Tocilarii, Tinichigii-Cazangii, Lustragii, Pălărierii și modiste, Remaiajul, Stopatul stofelor, Rudarii, Birjarii/Vizitii, Potcovarii/Fierarii, Harnașamente, Sacagiii, Stucatorii, Tăietorii ambulanți de lemne, Transperanștii, Vanzătorii ambulanți de ziare, Flașnetarii, Fotografi ambulanți, Chivuțele, Florăresele, Stenografia, Dactilografia, Bragagiii, Coșarii, Telegrafii și telegrafiiștii, Argintarii, Muzica de altădată, Telefonistele, Bărbierii, Vechii anticari, Sobarii, Taxatoarele și taxatorii.

Teofil Răchițeanu, Patimile după Iancu, Editura Viața Creștină, Cluj-Napoca, 2024

Modernă în esență, tradițională în rostire, poezia lui Teofil Răchițeanu vine, parcă din adâncuri geologice de ființare, să lege, într-o veritabilă salbă de mărgăritare, fiorul emoțional din jelanii anonimilor creatori țărani, din totdeauna, cu meditația filosofică eminesciană, cu chiotul de revoltă cotrușian și răbufnirea împătimită a bardului adormit întru vecie pe malurile Crișului cel Repede, la Ciucea, până la sine, ca într-un ritualic descântec, de o solemnă simplitate, la memoria neștearsă a Iancului. (Constantin Cubleşan, în cuvânt-înainte)

Traian Vuia: Gândirea și activitatea socio-politică și diplomatică (I)

Radu HOMESCU

Textul care urmează inaugurează un scurt serial care reia capitolul 5, paginile 249–285, autor profesorul universitar și diplomatul Radu Homescu, din monografia *Traian Vuia. Viața și opera* de Dan Antoniu, Ioan Buiu, Dan Hadîrcă, Radu Homescu,

George Cicoș, Editura Anima, București, 2013, 385 de pagini, ediție de lux, bilingvă (română, engleză), cu traducerea de Georgeta Homescu. (Redacția)

Traian Vuia [1872-1950] a înscris în cartea istoriei noastre pagini de nestrămutată iubire de neam și țară, de înalt patriotism. Activitatea inventatorului român pe tărâmul vieții naționale – sociale și politice – de pregătire și realizare a actului Unirii de la 1 Decembrie 1918, nu este îndeajuns cunoscută, dimpotrivă, inexistența unui demers conjugat de diseminare oficială din partea istoricilor noștri a marilor sale realizări întreprinse departe de țară și în folosul exclusiv al acesteia, nu a intrat nici în manualele de școală și nici în enciclopediile românești și străine. Este adevărat, s-au scris lucrări bine documentate, în special cele semnate de prestigioși istorici bănățeni, precum și de prieteni apropiați ai ilustrului inventator, dar ale căror contribuții deosebit de valoroase nu au cunoscut răspândirea necesară în cunoașterea monumentalei și complexe personalități care a fost pionierul aviației mondiale născut la Surducul Mic. Realizările sale tehnice prioritare în aeronautică le putem afla atât în România și în Franța, cât și în cel mai important muzeu de profil din lume și anume, *National Air and Space Museum of the Smithsonian Institution* din Washington D.C. În schimb, despre remarcabila sa activitate socio-politică și diplomatică, desfășurată de-a lungul a câtorva decenii, nu găsim decât foarte puține indicii în muzeele țării noastre și deloc în cele străine. Cât despre arhivele noastre și cele franceze, ele dispun de multe documente care așteaptă, în continuare, să fie cercetate.

Traian Vuia a fost un militant fervent pentru drepturile poporului român. A fost deosebit de bine informat în domeniile istoriei, sociologiei, statisticii și demografiei, filosofiei, politicii, dreptului internațional și diplomației. Cunoscător al limbilor franceză, latină, germană, engleză, italiană, sârbă și maghiară, Vuia a avut acces nelimitat la documentația istorică, filosofică, la presa scrisă internațională, la dialogul cu cele mai importante personalități politice și diplomatice din Franța, Marea Britanie, Statele Unite, Germania, Austria, Italia, Cehoslovacia, Serbia, Slovenia, Polonia etc. Fiind unul dintre puținii oameni preocupați și implicați în domeniul zborului mecanic din Franța, Traian Vuia era anturat, dar și cunoscut prin intermediul publicațiilor, de cele mai influente personalități din sfera politicului, diplomației, tehnicii, științei și culturii, a mediului universitar, jurnalistic, asociațiilor și cercurilor elitiste pariziene – cu toții dornici să cunoască progresele din domeniul începutului aeronauticii găzduit de Paris, Orașul Luminilor. Acest mediu propice influențelor pentru demersurile românești în țara sprijinitoare a cauzei noastre naționale de întregire a teritoriilor aflate sub stăpânire străină, a fost constant și fructuos valorificat inclusiv de Vuia, în calitatea sa de constructor-strateg al relațiilor

pentru România, Traian Vuia a desfășurat o activitate intensă și eficientă, dar puțin cunoscută în societatea românească, de ieri și de azi.

In pregătirea a ceea ce avea să se înfăptuiască la 4 iunie 1920 prin semnarea, inclusiv de către Ungaria, a recunoașterii Unirii de la 1 Decembrie 1918 și a consfințirii granițelor României, ale Austriei și ale regatelor Serbia, Croația, Slovenia și Cehoslovacia, Traian Vuia – cunoscător în profunzime al situației din Banat și Transilvania, precum și din România – posedând serioase cunoștințe de drept internațional, despre doctrinele politice și economice, dotat cu un simț politic pragmatic și dublat de o intuiție și o logică solide, specifice oamenilor de știință și tehnică, marele inventator român a exprimat, cu spirit critic realist și intransigent, opiniile sale, neîncătușate, asupra gravelor și importante probleme care stăteau în fața frontului de luptă pentru realizarea unității naționale și teritoriale. Curajos expuse, alegațiunile sale au văzut lumina tiparului în presa de limbă română din Banat, Transilvania și România, respectiv în cea de limbă franceză din Franța, principalele publicații fiind *Drapelul* (Lugoj), *Viața socială* (București), *Orizontul* (București), *Sămănătorul* (Brașov), *Lucașul* (Timișoara), *Fruncea* (Timișoara), *La Transylvanie* (Paris) și *La Roumanie* (Paris) – primul articol apărând la Lugoj în *Drapelul* (1901). Un rol deosebit de important l-a jucat studiul său intitulat *Le Banat (Timishana)*, apărut la Paris în 1918, sub forma unei broșuri, difuzată în cancelariile europene, precum și cele din Statele Unite, fiind pusă pe masa Conferinței de Pace de la Paris. Broșura conține argumente statistice solide, extrase din datele oficiale maghiare și austriece, precum și o hartă, ambele doveditoare ale dreptului românilor la autodeterminare, la alipirea Banatului și Transilvaniei la Țara Mamă.

Traian Vuia a fost savantul care a contribuit la îmbogățirea patrimoniului universal de gândire și

creație, la realizarea primilor pași în aviație, adăugându-și numele, totodată, la importantul șir de personalități ale vremii care au crezut în democrație și care au militat pentru instaurarea ei în Europa și în lume. Statura sa intelectuală, de doctor în drept, cu serioase cunoștințe tehnice și de fizică, a fost dublată de o moralitate și modestie ieșite din comun. De asemenea, studiaseră serios multă filosofie și sociologie. Preferații săi erau Herbert Spencer – filosof, sociolog și psiholog englez; Spinoza – pe care l-a studiat în latină și Hegel, în germană. Trebuie precizat că în 1901 obține la Budapesta titlul de *doctor în drept* însoțit de distincția academică *Magna cum laude* cu teza intitulată *Militarism și industrialism, regimul de status și contractus*. În disertația sa de doctorat, ideile originale, avangardiste pentru primul an al secolului al XX-lea, sunt consecvent continuate într-un serial de articole pe care le publică la Lugoj în *Drapelul* sub titlul *Viitorul*. Ele se constituie într-un studiu politic prin care, pornind de la dezvoltarea societății omenești și de la perioada premergătoare anului 1848, Vuia arată că *Revoluția franceză își face turneul prin Europa întreagă și pentru un timp lumea crede că s-a ajuns în epoca visată plină de libertate*. El arată, în acest context, că era liberală instaurată ulterior revoluțiilor europene a fost de scurtă durată deoarece *militarismul cronic a înfierat numaidecât industrialismul acestei ere liberale producând o reacție care va duce la nimicirea totală a oricărei libertăți*. Militarismul conduce – afirma Vuia – la agravarea situației materiale a populațiilor care suportă cheltuielile întreținerii armatelor și dotării acestora cu armament, precum și la micșorarea avuției naționale ca urmare a utilizării forței de muncă în altă ramură industrială (militară) decât în cele care conduc la progres economico-social, toate acestea deoarece *tezaurul suprem al economiei naționale e munca*.

După redobândirea Alsaciei și Lorenei, Franța era pusă – în opinia lui Vuia – în situația de a înțelege cel mai bine că menținerea Imperiului austro-ungar, prin autonomie sau prin federalism, nu poate satisface pretențiile popoarelor asuprite din interiorul lui. După instituirea dualismului, prin legile din 1868, se garanta evoluția culturală și politică liberă a națiunilor, altele decât cea maghiară. Niciodată aceste legi nu au fost respectate. Așa, de pildă, argumentează Traian Vuia, *istoria ultimilor cincizeci de ani ai Croației și Slovaciei este o serie neîntreruptă de proteste contra violării autonomiei. Pe deasupra, această autonomie și legea fundamentală l-au împiedicat oare pe Francisc Iosif de a mobiliza pe sârbocroați, pe polonezi, pe români și de-ai arunca contra tuturor țărilor care refuză să recunoască dominația prusiană? Se poate presupune – continuă Vuia – că dinastia care a conceput ca principiu al său de dominație „divide et impera” se va inspira de acum încoace de principiul justiției?*

Poezie fără frontiere

Traducere de Iuliana PAȘCA și Germain DROOGENBROODT

Scânteiere
Yusif Samadoghlu (Azerbaidjan)

Nu uita,
Diseară, când vei merge la culcare,
Să-ți închizi strâns ochii,
Să te învelești cu pătura
Și să o întinzi până pe frunte
Astfel încât să fii cuprins de întuneric.
Și acolo, în bezna aceea,
Să-ți amintești de mine pentru o clipă.

Atunci vei vedea că
Ochii mei îți aruncă o lumină
Deși tot mai slabă...

Piatra mea funerară

Nu-mi ridicăți o piatră de marmură pe mormânt,
Nici vreun monument mareț.
Puneți, în schimb, o pereche de pantofi,
Pentru ca cineva desculț să îi poarte.

Istoria de lângă noi

In privința federalismului, ca soluție de menținere a imperiului, propusă doar de unele fracțiuni politice din țările aliate, Traian Vuia arată că nu se potrivește cu organizarea și administrația feudală a regimului dualist pentru care toată puterea se concentra în zona aristocrației. Acest tip de feudalitate devine extrem de periculos pentru țările democratice – afirma Vuia, cu precădere pentru Franța, țara în care instituțiile sunt democratice, fiind un motiv ca ea să participe angajat la eradicarea aspectelor de sorginte feudală existente încă pe bătrânul continent. Nu există decât o singură soluție admisibilă care ar putea să asigure o pace durabilă – ne asigură Traian Vuia: independența Poloniei, a Boemiei, a Serbiei, a României. Europa nu poate să fie liberă decât dacă este locuită de popoare libere. Noi luptăm contra militarismului, însă nu este decât un singur militarism, militarismul prusian. Atâta timp cât acesta nu este redus la neputință, pacea nu este durabilă. Pentru a ajunge la aceasta, trebuie micșorate mijloacele sale. Traian Vuia recurge și la justificări de ordin juridic, astfel, arătând că Imperiul austro-ungar s-a format prin anexări forțate de teritorii, adică prin jaf și violări de tratate și acorduri internaționale, încât orice tribunal chemat să stabilească dreptul de posesiune asupra unei proprietăți furate nu poate acorda acest drept. Despre națiunile aliate care luptă pentru principii sănătoase și juste, Vuia menționează în 1918 că ele nu pot să recunoască violațiile trecutului și să admită drepturile ale căror titlu este un act de spoliere sau de banditism, concluzionând că națiunile oprimate nu cer destrămarea Austro-Ungariei, în schimb cer repararea dreptului violat.

În privința gândirii sale politice, în strânsă legătură cu situația popoarelor oprimate din Imperiul austro-ungar, Vuia demonstrează că ignorarea principiului naționalităților este o chestiune de inactualitate, ținând cont de faptul că preceptul a avut ca efect emanciparea popoarelor, așa cum o demonstrează istoria modernă: Principiul de naționalitate duce înainte popoarele, cari țin cont de el, le mărește și le asigură victoria... Cine încearcă a-l comprima, îi mărește puterea. Din ce ne nisum (străduim, n.n.) mai tare a-l stăpâni, cu atât mai tare îi crește violența. Acesta este un fapt al evoluției generale, pe care nime nu o poate opri și orice rezistență e un anacronism. Acest principiu își are baza și izvorul în cele mai nobile cuceriri, în cele mai mari revindicațiuni, cu cari se fălește epoca modernă – egalitatea, suveranitatea poporului, regimul constituțional și parlamentar, descoperirile științei, difuzia luminii, cultura filologiei și a literaturii. Mișcările naționale au deci rădăcina lor în tot ce constituie caracterul deosebit al societății actuale... Urmează deci că pentru a le opri trebuie să oprim orice progres și să mănâm îndărăt popoarele în Evul Mediu. Aceia cari prin un regim absolut de orice formă cred a-l putea sufoca, comit un anacronism. Acest proces dizolvă imperiile cu popoare subjugate. A dizolvat și continuă să dizolve Turcia și va dizolva și Imperiul austro-ungar. Traian Vuia nu vede posibilă soluționarea problemei naționale fără grave crize, fără mișcări revoluționare. Anacronismele din imperiul dualist, menținute prin legea electorală, legea presei, măsuri economice de tip medieval, inclusiv ignorarea principiului naționalităților, vor conduce la destrămarea construcției dualiste. Popoarele cari țin cont de progresul omeniei cresc și triumfează, iar acelea cari apără și susțin instituțiile trecutului, în butul (scopul, n.n.) unui succes aparent, slăbesc și decad. Prudența ne cere să nu facem niciodată pentru alții legi pe cari nu le-am accepta noi înșine. Maghiarii se laudă cu forța, istoria, însă, ne demonstrează la ce lamentabile dezastru poate reduce omenirea ambițiunea unită cu forța, ei au uitat cu totul maxima lui Deák, „dacă voiți să fiți liberi, începeți a fi drepti”.

In privința revoluției din Rusia de la începutul anului 1905, Traian Vuia scria: În Rusia, ca și la noi, există o chestiune mai profundă, mai gravă, această chestie e chestia națională. Rusia nu e o țară omogenă, iar libertatea, pe lângă sufocarea vieții naționale a unei serii de popoare diferite, nu se poate nici imagina. Să presupunem că s-ar introduce azi în Rusia o viață constituțională, numaidecât ar reapărea chestia polonă, ruteană, armeană, finlandeză etc.

Când am zis că pentru noi revoluția actuală din Rusia are o importanță deosebită, m-am gândit la chestiunea națională. Libertate politică fără libertate națională e un non-sens... Dacă am aflat deci de bine a trata... despre revoluția din Rusia, nu am făcut aceasta pentru a face politică europeană, ci pentru a furniza un exemplu viu, căci chestiunea politică și cea națională sunt una, indivizibilă și inseparabilă... Am făcut aceasta pentru cititorii Drapelului cu atât mai vârtos că jurnalul nostru accentuează neobosit că crizele din Ungaria nu pot fi rezolvate până când chestia naționalităților e eliminată din programul soluțiilor. Am aflat deci necesar de a da o nouă probă acestui mare adevăr preconizat prin gazeta noastră și prin exemplul unuia dintre cele mai puternice imperii... Azi în Rusia o reformă bună e imposibilă fără suprimarea completă a legilor actuale ruse, cari conferă azi amplexiilor o putere discreționară neresponsabilă. Acei care cunosc dezvoltarea din urmă a Rusiei, știu prea bine cum s-au schimbat legile și adus noi legi. Și ca exemplu mai clar nouă, cari suntem scoși din cadrele constituției, știm cum am fost fericiți cu legi aduse despre noi fără noi. Vuia arăta cum autoritățile rusești polițienești, făcând uz de un ucaz, judecau fără drept de apărare, fiind astfel deportați în Siberia toți cei care nu le erau pe plac.

10

Despotismul birocratic (poliție, armată, marină militară, cnezi, funcționari etc.) care deținea puterea în stat râvnea la avuția țării, acesta fiind scopul real. Ce ar face la noi droaia de gentry (mica nobilime, boiernașii de țară, n.n.) scăpătați și veniți din cele patru colțuri ale țării, cari ocupă azi toate posturile administrative și judiciare, dacă egala îndreptățire a naționalităților ar fi de fapt recunoscută? Spre a putea menține această ordine a trebuit să sugereze maselor mari, oarbe, panmaghiarismul, ideea de stat unitar maghiar. În ultimă analiză, nu e nici asta alta decât o chestie de pâine.

Intro scrisoare adresată lui Iosif Popovici (profesor de limba și literatura română la Universitățile din Viena și Budapesta și titular al Catedrei de filologie slavă a Universității din Cluj), Traian Vuia, partizan al tacticii activismului parlamentar, mărturisește: M-am bucurat foarte mult de succesele alegerilor (pentru Dietă, din 1906, a bănățenilor membri ai Partidului Național Român, n.n.), la persecutări trebuie să ne așteptăm, succese fără jertfe abia poate arăta lumea și cu cât e succesul mai mare, cu atât sunt și jertfele mai considerabile. Nici nu se poate altcum, atotputernicii zilei cu greu se vor împrieteni cu ideea că valahii să fie de acum înainte întrebați când e vorba de croirea sorții lor. Progresul e fatal și mătură din cale, asemenea unui torent, pe aceia care i se opun. În 1910, aceluiași destinatar, Vuia îi scrie: Mi se pare că politica noastră nu e totdeauna condusă consecvent, ci e condusă mai mult de sentimente, ranchiune personale, chiar și meschine, josnice și naive, și e lipsită de vederea în viitor. N-avem încredere în noi înșine – piatra fundamentală a succesului. Suntem impulsivi și contingentele au o putere mare asupra noastră. Nu cunoaștem sforțările continui și nu avem curaj decât în momente de tot grave.

În numărul 94 din 1903 al Drapelului lugojean, Traian Vuia, raportând evoluțiile din Franța la chestiunile românilor transilvăneni, precizează că noi nu avem o aristocrație, dar nici burghezie

avută, ci avem numai un proletariat intelectual care luptă chiar așa ca și poporul; de altcum toată această inteligență se derivă direct din opincă și deci poporul nostru trebuie să se alăture acesteia, care împarte cu el suferințele. Analizând viața social-politică din Germania prin prisma socialismului, definește astfel acest concept: Socialismul este doctrina privitoare la transformarea ordinii sociale într-una nouă, acomodată intereselor proletariatului... iar mișcarea socială este totalitatea încercărilor practice de a traduce în realitate doctrina socialismului. Raportul dintre socialism și mișcarea socială este deci acela dintre idee și faptă. Sesizând marea influență a lui Marx în Germania și faptul că între socialiștii germani și opoziția liberală se manifestă în parlament un antagonism exprimat, Vuia explică intențiile Partidului Social-Democrat german care urmărește socializarea mijloacelor de producție prin mijloace constituționale... și tinde spre reforme practice, cari succesiv vor transforma ordinea socială actuală în statul socialist. Pentru realizarea acestui scop, lupta se dă în parlament, sub formă politică, iar în plan economic, în cadrul mișcării sindicatelor și cooperativelor. Spre deosebire de Franța și Germania, unde Traian Vuia vorbește de o criză, respectiv de un început de criză, în Anglia există o conjunctură diferită, în sensul că situația economică fiind privilegiată, industrializarea accentuată permite o remunerare îndestulătoare a muncitorilor, care, astfel, nu mai sunt atrași de mișcarea socialistă. Schimbările intervenite, însă, la finele secolului al XIX-lea, când Statele Unite și Germania se dezvoltă rapid, au produs un decalaj evident față de Marea Britanie, care își pierde întâietatea în domeniul industrial și comercial. Această situație economică nouă a Angliei a avut ca consecință imediată căderea liberalismului manchesterian și inaugurarea doctrinei imperialismului care a mănât Anglia spre o politică violentă și agresivă, a cărei coroană a fost războiul sud-african. Reducerea salariilor, precum și a producției, a determinat intensificarea luptei muncitorilor prin greve, în justiție și pe teren politic. Legile adoptate contra organizațiilor muncitorești au creat o eră nouă în evoluția Trade-Unionismului creând o politică de clasă și o amplificare a ideilor socialiste. Cu toate acestea, socialiștii englezi sunt partizanii socialismului municipal ca prim pas spre colectivismul comunal. Aceștia sunt un fel de socialiști oportuniști, aderenți ai cuceririi lente.

Traian Vuia afirmă că politicienii englezi s-au manifestat prin prudență pentru a evita o revoluție bruscă. Poporul englez – apreciază Vuia – a avut întotdeauna geniul guvernării bune, iar a guverna bine înseamnă a prevedea. În privința Rusiei și revoluției din 1905, Vuia precizează că în această țară nu se poate vorbi de mișcări sociale care indică evoluție, ci despre o revoluție. N-ar fi permis să confundăm cele două noțiuni: evoluție și revoluție, prima fiind o dezvoltare înceată, pacifică, ea triumfează fără de a avea, a delătura din cale mari rezistențe, contrariul are însă loc în cazul revoluției. Traian Vuia mărturisește că Rusia, spre deosebire de țările Europei occidentale, pare a fi imobilă, asemenea apei stătătoare a unei bălți. Dar acum când apa, la aparență stătătoare, a rupt dâlma (malul, n.n.), află a schița acea revoluție, prin care trece acest vast imperiu, pentru că ea ne dă învățături din mai multe puncte de vedere importante. Ne învață că revoluțiile nu se nasc din greșala acelora cari le fac, ci din a acelora cari le provoacă și că guvernele înțelepte... le pot ușor evita. Drama revoluției ruse – subliniază Vuia – rezidă în anacronismul societății rusești unde, alături de burghezi, pătrunși de ideile apusene, de mulțimea scriitorilor cu idealuri noi și însuflețire pentru viitorul omenirii... și alături de noua generație de intelectuali, se află țaranul rus, care nu a depășit nivelul celui occidental din secolul al XV-lea și care crede în misiunea divină a țarului, plugar puternic violentat de despotismul birocratic. Inventatorul român concluzionează că revoluția rusă reprezintă un exemplu clasic că în contra legilor naturii nimeni nu poate lupta nepedepsit, iar legile naturii sunt însuși adevărul. Adevărul e idealul. Numai acea luptă pe a cărui drapel e înscris un adevăr, poate duce la triumf. Prin urmare, aceia cari seamănă baionete, nu pot secera decât bombe și dinamită.

Directivile de bază ale NKVD din iunie 1947 pentru țările din orbita sovietică

Reluăm aceste directive, împreună cu „prefața” lor, din volumul *Experimentul Pitești. Comunicări prezentate la Simpozionul PERT'23, Pitești, 29 septembrie – 01 octombrie 2023, „Reeducările comuniste”. Alte forme și aspecte de presiune în regimurile dictatoriale comuniste*, Ediția a 23-a, Fundația Culturală Memoria, Filiala Argeș, Pitești, 2024. Editor și coordonator, Ilie Popa, colectiv editorial: Teddy Drăguță, Bogdan-Lucian Ștefănescu, Alexandru Gherman, Maria Vâlceanu, Eugen Olteanu (728 de

pagini, aproape 60 de autori, din România, Basarabia, dar și din Germania, SUA, Elveția).

Ne uimesc sperie cinismul și ingeniozitatea acestor directive, ne sperie la fel de mult bănuitele răspunsuri la întrebările pe care aceste directive le sugerează: Cum de multe dintre ele încă par a fi în aplicare? Există directive similare, generate în ultimele decenii, în ultimii ani? Dinspre care centre de putere? Le vom afla vreodată (dacă nu noi, atunci urmașii noștri)? (Redacția)

Internaționala terorismului comunist (extras din articolul omonim apărut în revista Memoria nr. 2 din iunie 1991)

Referitor la terorismul comunist se constată că a existat o perfectă similitudine între serviciile secrete ale diverselor țări în care s-a întronat comunismul, și ca organizare, și ca metode de lucru. Nici nu putea fi altfel, căci serveau aceleași ideologii. Dacă forul conducător al comunismului din lumea întreagă se găsea la Moscova, era absolut firesc ca tot acolo să se afle și „spiritul rector” al tuturor serviciilor secrete din țările căzute în orbita sovietică. „Nașul” lor, patronul: NKVD. Și... *tel mătire, tel valet*. Cu asta, s-a instituit pe o mare parte a planetei o vastă rețea secretă, al cărei principal instrument de lucru a fost *teroarea*. Și nu neapărat *teroarea* vizibilă, fizică, cu mutilări evidente (deși acestea au abundat), ori cu glonțul tras în ceafă (puzderia de gropi comune abia au început să fie decopertate), ci și *teroarea* insinuată subtil, inteligent, perfid adică, făcându-l adeseori pe cel terorizat să creadă că teroristul nu-i vrea pieirea, ci – culmea! – salvarea.

Practica acestui terorism s-a exercitat în proporție de masă, îmbolnăvind popoare întregi de boala cea mai grea, FRICA, în care simptomul cel mai nociv a fost *frica de a rosti cu glas tare ceea ce gândești*. De aici și consecința cea mai gravă, a mutilării psihicului; un handicap pe viață, aproape imposibil de recuperat.

Documentul alăturat e strict autentic, emis chiar de NKVD, la 2 iunie 1947. (Invităm cititorul să se întoarcă cu gândul înapoi, adică în 1947, și pe scurt să rememoreze situația existentă atunci în țara noastră, când la putere se afla de vreo doi ani guvernul Groza; când comuniștii își consolidau puterea, dar nu puteau să-și desăvârșească opera, căci regele domnea încă.)

Documentul a fost găsit cu câțva timp în urmă în seiful din biroul lui Boleslaw Bierut (1892-1956), prim-secretar al Partidului Comunist Polonez, președinte al Poloniei (1945-1952), prim-ministru în perioada 1952-1954, care a deținut deci întreaga putere, fiind supranumit și „Stalin al Poloniei”.

Pentru prima oară documentul a fost publicat în ziarul polonez *Novi Dziennic*, în 1981. Ulterior,

el a fost publicat și în diverse reviste și cărți apărute în lume (iată și publicațiile românești în care a mai fost reprodus: *Literatura și arta*, 7.07.1990, Chișinău, *Tinerama*, 11-17.12.1992, volumul *Războiul mondial al spionilor* de Gh. Buzatu, Editura B.A.I., Iași, 1991, volumul *Antares 2*, realizatori Dan Apostol și Rodica Bretin, Editura Baricada, București, 1992).

Interessant e faptul că același document a mai fost

găsit, tot așa, ascuns în seifuri, în Germania (la STASI), în Bulgaria, în Cehoslovacia etc. Cu o astfel de răspândire și având în vedere toate câte s-au întâmplat în România, sub regimul comunist, similitudini perfecte cu celelalte regimuri comuniste, noi nu ne-am îndoit și nu ne putem îndoi, că el s-a aplicat și în România. În consecință, din dorința de a oferi cititorului un document ce a patronat și Securitatea noastră, ne-am adresat actualului SRI, cel care, se știe, deține dosarele fostei Securități. Căci un asemenea document putea fi operativ numai prin intermediul fostei Securități. Răspunsul primit de la SRI este reprodus mai jos:

*Serviciul Român de Informații
Biroul scrisori-audiențe Nr. 37408 – 31.07.1992
Către Fundația Culturală MEMORIA, domnului
director Banu Rădulescu*

La adresa dumneavoastră nr. 203 din 15 iulie 1992, vă comunicăm că Serviciul Român de Informații nu deține documentul nr. NK/003/47 și nici alte materiale asemănătoare.

*Șeful biroului, Indescifrabil, ștampila rotundă
cu tuș roșu*

**Moscova 2-6-1947 (Strict secret)
K-AA/CC 113, indicația NK/003/47**

1. Este interzisă primirea pe teritoriul ambasadelor a autohtonilor contactați de noi ca informatori. Întâlnirea cu acești oameni este organizată de serviciul special desemnat în acest scop, iar întâlnirile pot avea loc doar în locuri publice. Informațiile sunt preluate de către ambasadă, prin organele serviciilor speciale, în speță, cu predarea lor ofițerului nostru cu cel mai mare grad în ambasadă.

2. Se va urmări ca între soldații noștri și populația civilă să nu se producă legături de niciun fel. Este inadmisibil ca ofițerii noștri să viziteze autohtoni la locuințele lor; este, de asemenea, inadmisibil ca simpli soldați să stabilească relații cu femei din rândul băștinașelor. Nu se admite stabilirea de relații între soldații noștri și populația civilă, respectiv soldații autohtoni.

3. Se va accelera lichidarea cetățenilor care întrețin legături neinițiate de către noi cu Partidul Comunist Polonez, Partidul Socialist Polonez, cu interbrigadiștii, cu Organizația Tineretului Comunist Polonez, cu Armata de Acasă și alte asociații. În acest scop trebuie folosite elementele opoziției militare.

4. La acțiunile militare vor lua parte acei soldați care au stat pe teritoriul țării noastre înainte de a intra în Armata Kosciuzko. (Armata poloneză ce lupta de partea Armatei Sovietice pe teritoriul U.R.S.S., n.n.) Se va ajunge la distrugerea ei totală.

5. Trebuie realizată în mod accelerat unificarea tuturor partidelor într-un singur partid, având grijă ca toate rolurile-cheie să revină acelor oameni care aparțin serviciilor noastre secrete.

6. Unificarea organizațiilor de tineret trebuie făcută rapid. De la conducători de organizații locale în sus, în poziții de conducere se vor repartiza oameni desemnați de serviciile noastre speciale.

7. Se organizează și se urmărește ca funcționarii aleși ca deputați la congrese să nu-și poată păstra mandatul pe întreaga perioadă ce le stă în față. Deputații nu pot convoca în niciun caz ședințe între întreprinderi.

Preocupat de politica externă a Statelor Unite ale Americii, în două articole intitulate *Doctrina lui Monroe* (ianuarie 1903) și *Războiul și pacea în lumina președintelui Roosevelt* (octombrie 1903), ambele apărute la Paris și Lugoj, în *La Transylvanie și Drapelul*, Vuia descrie evoluția acestei politici, pornind de la doctrina lui James Monroe, președinte al SUA în perioada 1817-1825, până la politica monopolistilor americani, a politicii externe dure și a expansiunii nord-americane în America Latină, a cărui promotor energic a fost președintele Theodor R. Roosevelt. Doctrina Monroe a stat la baza politicii izolaționiste americane și la consolidarea influenței SUA pe continentul american. *E cunoscut că America își sporește marina de război și americanii pătrunși de ideea imperialismului american visează epoca când America își va extinde principiile sale politice nu numai asupra Europei, ci și a Asiei și Africii. Dezvoltarea ei e colosală, nu-i lipsește nimica pentru a-și ajunge acest scop, numai timpul; nu va trebui deloc să ne mirăm dacă ea va reuși a rezolva chestia nu numai a Orientului Apropiat, ci și a celui Extrem, pe care Europa nu-l va rezolva numai din cauza că pofta de mâncare a puterilor europene e prea mare. E știut că Germania împiedică rezolvarea chestiei din Balcani, ea sprijinește pe sultan. Analizând cu luciditate demersurile politicii SUA și ținând seama de rolul civilizator pe care și-l asumă imperialismul american, avându-l ca promotor pe Roosevelt, care a declarat război barbariei, Traian Vuia arată că această aserțiune a președintelui Statelor Unite este riscantă dacă prin aceasta se năsuiește (străduiește, n.n.) a explica Roosevelt distrugerea dominației Spaniei în Cuba și pacificarea Filipinelor și din toate cele expuse urmează că imperialismul american e un război cruciat contra barbariei și tot cu această justificată extindere a dominației americane asupra planetei întregi. Autorul articolelor remarcă că și englezii și-au*

asumat astfel de acțiuni civilizatoare declanșând războiul sud-african care a distrus două republici în dezvoltare, fapt pe care îl numește *o barbarie*.

Mai mult, Vuia face referire la scrierile pangermane care preconizează o politică radicală, pangermanii pretinzând *nimicirea, extirparea și sclavia popoarelor de valoare inferioară*. Condamna politica expansiionistă a Statelor Unite, precum și legile interne contra negrilor și chinezilor. În schimb acceptă ca just principiul lui Roosevelt privind războaiele de eliberare națională, precizând că *după Roosevelt războiul e un rău. Viața ca și pacea e un bun, dar nu e bunul suprem, pentru că pierderea independenței sau a onoarei pot face viața intolerabilă*. De asemenea, folosește pasaje întregi din discursul lui Roosevelt, rostit la Buffalo, în 1901, cu prilejul deschiderii expoziției panamericane, când președintele a spus: *Noi toți privim înainte spre ziua în care ne vom apropia mai tare ca niciodată de fraternitatea oamenilor și de pacea lumii... Învățăm din ce în ce tot mai mult că a-și iubi mai tare țara sa, decât toate celelalte, nu e de loc incompatibil cu respectarea celorlalte țări; că marea lege a justiției ar trebui să domnească nu numai de la om la om, ci și de la națiune la națiune*. Vuia, reflectând asupra acestor declarații ale președintelui american, arată: *Patriotismul privit de la națiune la națiune, e egoism. Dar ce-i egoismul dacă nu instinctul conservării proprii? (perseverarea în existență, în etica lui Spinoza)... Principiile morale ale lui Roosevelt sunt cele ale unui popor viguros, cu un simț de drept foarte pronunțat și se pot aplica și la lupta noastră întru apărarea drepturilor naționale. Și noi avem oportuniști, cari de dragul păcii ne propun îngenieria înaintea idolului ideii de stat maghiar și pactizarea cu nedreptatea. Spre norocul neamului nostru, avem încă destulă vigoare morală pentru a putea rezista seducerilor acestor reptile ale păcii cu orice preț. (Va urma.)*

Istoria de lângă noi

Dacă nu există altă soluție și o asemenea ședință trebuie convocată, se vor îndepărta acei oameni care au activitate în legătură cu proiectarea concepțiilor și avansarea revendicărilor. Inițiativa particulară trebuie eliminată cu desăvârșire. Pentru fiecare congres se vor pregăti oameni noi și doar cei vizați de serviciile noastre secrete.

8. Se va acorda o atenție deosebită persoanelor cu capacități organizatorice și cu șanse sigure de popularitate. Acești oameni trebuie coopțați, iar în cazul în care se opun, se va bloca accesul lor la posturi ierarhic superioare.

9. Se va urmări ca funcționarii de stat (exclusiv organele de securitate și din industria minelor) să aibă retribuții mici. Aceasta se referă îndeosebi la sfera sănătății, justiției, culturii, respectiv la cei care dețin funcții de conducere (documentul găsit în Cehoslovacia adaugă: *mai puțin cadrele de conducere alese pe baza lealității față de regimul socialist*).

10. În toate organele de guvernământ, respectiv în majoritatea uzinelor, trebuie să avem oameni care conlucrează cu serviciile noastre speciale, fără știrea organelor administrative locale.

11. Se va urmări cu strictețe ca presa autohtonă să nu transmită date privind calitatea și sortimentul mărfurilor ce ni se transportă. Nu este voie ca această activitate să se numească comerț. Trebuie neapărat menționat faptul că e vorba de schimburi de mărfuri.

12. Se vor exercita presiuni asupra serviciilor publice în sensul că acestea să nu acorde acte doveditoare a proprietății asupra pământului; actele vor arăta doar calitatea de lot dat în folosință, dar niciodată pe aceea de proprietate a deținătorului.

13. Politica față de mica gospodărie țărănească urmează acest curs pentru a face gospodăria particulară nerentabilă. După aceea trebuie începută colectivizarea. În cazul în care ar interveni o rezistență mai mare din partea țăranilor, trebuie redusă împărțirea mijloacelor de producție repartizate lor, concomitent cu creșterea obligațiilor de predare a cotelor. Dacă nici așa nu se ajunge la rezultatul scontat, trebuie organizat ca agricultura să nu poată asigura aprovizionarea cu alimente a țării, astfel ca necesarul să trebuiască acoperit prin import.

14. Trebuie făcut totul ca hotărârile și ordinele – fie acelea cu caracter juridic, economic sau organizatoric – să fie nepunctuale.

15. Trebuie făcut totul ca anumite cazuri să fie discutate concomitent de mai multe comisii, oficii și instituții, însă niciuna dintre ele să nu aibă drept de decizie înainte de a se consulta cu celelalte (fac excepție cazurile ce vizează industria minelor).

16. Sindicatele din uzină nu pot exercita nicio influență asupra activității din uzină. Ele pot lucra doar la punerea în practică a hotărârilor și atât.

17. Sindicatele nu au dreptul de a se împotrivi conducerii în nicio problemă. Sindicatele trebuie să fie ocupate cu alte probleme minore, ca de exemplu: organizarea odihnei în concedii, discutarea cererilor de pensii și împrumuturi, programe culturale și distractive, organizarea de excursii, repartizarea mărfurilor deficitare, justificarea unor puncte de vedere și decizii ale conducerii politice.

18. Trebuie organizat ca numai acei conducători să fie avansați care execută impecabil problemele cu care au fost însărcinați și care nu le analizează depășind cadrul activității lor.

19. În legătură cu activitatea băștinașilor care sunt purtători ai unor funcții de partid, de stat sau administrative trebuie create asemenea condiții ca aceștia să fie compromiși în fața angajaților, astfel încât să devină imposibilă întoarcerea lor în anturajul inițial.

20. Cadrelor militare autohtone li se pot încredința poziții de răspundere în locuri unde deja sunt plasați oamenii serviciului special.

21. În cazul fiecărei acțiuni armate și cu ocazia tragerilor cantitatea muniției va fi controlată permanent și cu seriozitate, indiferent de tipul de armă.

22. Trebuie ținut sub observație fiecare institut

de cercetare și laborator, consemnându-se orice cercetare valoroasă.

23. Trebuie acordată o mare atenție inventatorilor, inovatorilor, respectiv dezvoltată și sprijinită activitatea lor, dar fiecare invenție trebuie înregistrată cu consecvență la centru. Este permisă doar realizarea acelor investiții care au aplicabilitate în industria minelor sau cele care au indicațiile noastre speciale. Nu este permisă realizarea acelor invenții care ar asigura creșterea producției de produse finite și, în paralel cu aceasta, scăderea producției și a extragerii de materii prime sau ar împiedica îndeplinirea deciziilor. Dacă o invenție a devenit cunoscută, trebuie organizată vânzarea acesteia în străinătate pe valută Vest, pe motiv că e prea costisitoare în țară. Documentele cuprinzând datele cu privire la valoarea și descrierea invenției nu se publică. Toate datele și documentele privitoare la valoarea și descrierea amănunțită a invenției vor intra în posesia noastră.

24. Punctualitatea transporturilor de orice gen trebuie perturbată (mai puțin cele cuprinse în îndrumările din N.K. – 552-46).

25. În uzine trebuie inițiate diferite ședințe și conferințe profesionale, trebuie notate propunerile, observațiile ce au fost expuse, respectiv autorii acestora.

26. Trebuie popularizate discuțiile cu muncitorii care se ocupă de probleme actuale legate de producție, respectiv cele care critică trecutul și problemele locale. Nu se vor înlătura cauzele fenomenelor în discuție.

27. Luările de poziție ale conducerilor băștinașe pot avea coloratură națională sau istorică, dar acestea nu pot duce la unitatea națională.

28. Trebuie acordată o mare atenție ca nu cumva în orașe să existe rețele de apă nelegate la rețeaua principală în cartierele în curs de reconstrucție sau nou construite. Canalizările vechi neracordate și fântânile trebuie lichidate sistematic pe parcurs.

29. Reconstrucția obiectivelor industriale și construcția celor noi se va face având în vedere ca materialele reziduale să fie dirijate în depozitele de apă ce ar putea folosi drept rezerve de apă potabilă.

30. În orașele reconstruite sau nou construite nu se mai admit în locuințe spații excedentare, care ar putea folosi la adăpostirea pe o perioadă mai lungă a animalelor sau depozitarea rezervelor de alimente.

31. Întreprinderile proprietate personală, micii meseriași și micii industriași să primească doar astfel de materii prime și utilaje inferioare și depășite care să împiedice producția de calitate. Prețul acestor mărfuri să fie mai mare decât prețul produselor similare ale întreprinderilor de stat.

32. Trebuie extinsă birocrația statului în cel mai înalt grad în toate domeniile. Este admisă critica activității organelor administrative, însă nu se admite nicidecum scăderea numerică a personalului și nici funcționarea normală a aparatului birocratic.

33. Trebuie avută o mare grijă de toate proiectele de fabricație în industria minieră, respectiv în întreprinderile indicate în mod special. A se împiedica aprovizionarea bună a pieței interne.

34. Trebuie acordată o atenție deosebită bisericilor. Activitatea cultural educativă trebuie astfel dirijată ca să rezulte o antipatie generală împotriva acestora. E necesar să fie puse sub observație tipografiile bisericesti, arhivele, conținutul predicilor,

cântecelor, al educației religioase, dar și cel al ceremoniilor de înmormântare.

35. Din școlile elementare, de specialitate, dar mai ales din licee și facultăți trebuie să fie înlăturați profesorii de valoare care se bucură de popularitate. Locurile lor trebuie să fie ocupate de oameni numiți de noi, având un nivel de pregătire slab sau mediocru. Să se analizeze diferențele dintre materii, să fie redusă cantitatea de material documentar, iar la licee să se oprească predarea limbilor latină și greacă veche, a filosofiei generale, a logicii și geneticii. În manualele de istorie nu trebuie amintit care dintre domnitori a servit sau a vrut să servească binele țării. Se va insista pe lăcomia și răutatea oricărui rege, pe efectul nefast al monarhiei și pe lupta poporului asuprit. În școlile de specialitate trebuie introdusă specialitatea îngustă.

36. Trebuie să fie inițiată organizarea unor acțiuni cu caracter artistic sau sportiv care să sărbătorească lupta băștinașilor împotriva cotropitorilor (exclusiv rușii, îndeosebi nemții) și care să popularizeze lupta pentru socialism.

37. Pe plan local este interzisă apariția unor opere despre acei băștinași care înainte de revoluție și în perioada celui de-Al Doilea Război Mondial au trăit la noi sau au luptat alături de noi în timpul războiului.

38. Dacă se constituie o organizație care ar sprijini alianța cu noi, dar totodată ar stăruia asupra controlului activității economice a conducerii oficiale, imediat trebuie pornită împotriva ei o campanie de acuzare a naționalismului și șovinismului. Aceasta trebuie făcută în felul următor: profanarea monumentelor ce ne aparțin, distrugerea cimitirelor, difuzarea unor manifeste din care să rezulte ponegrirea națiunii și culturii noastre și îndoiala față de înțelesul contractelor încheiate cu noi. În munca de propagandă trebuie implicați și băștinașii, folosindu-ne de ura care există împotriva acelor organizații.

39. Se va da o atenție deosebită construcției și reconstrucției drumurilor, podurilor, a căilor și rețelelor de legătură, indiferent cât de îndepărtate sau inaccesibile ar fi, ca, în cazul în care este nevoie de o intervenție armată, locul rezistenței sau al concentrării forțelor reacționare să fie accesibil din toate părțile.

40. Trebuie ca reprezentanții opoziției politice să fie închiși. Se va încerca prin toate mijloacele racolarea acelor opozanți care se bucură de stima populației băștinașe. Dacă nu cedează, trebuie compromiși prin campanie de denigrare. Înainte ca ei să se întipărească în conștiința maselor, trebuie lichidați prin anumite „întâmplări neprevăzute” sau închiși sub acuzația de crimă de drept comun. Numai în cazuri cu totul speciale se admit procese politice, care vor fi ținute sub acuzația de „înaltă trădare”.

41. Trebuie împiedicată cu orice preț reabilitarea celor condamnați în procese politice. Dacă această reabilitare devine inevitabilă, se admite doar cu condiția ca acel caz să fie considerat o greșeală judecătorească; condamnatul nu va fi judecat, ci doar grațiat; nu va avea loc reluarea procesului, respectiv autorii judecății greșite nu vor fi convocați.

42. Se interzice judecarea sau chiar criticarea publică a acelor conducători numiți de către partid, care prin activitatea lor au produs pierderi sau au trezit nemulțumirea angajaților. În cazuri drastice se recheamă din funcție, fiind numiți în poziții similare sau superioare. La sfârșit, trebuie puși în funcții de conducere și ținuti în evidență drept cadre de rezervă pentru perioada schimbărilor ulterioare.

43. Se aduc la cunoștința publicului procesele acelor persoane cu poziție de conducere (în primul rând, din cadrul armatei, ministerelor, serviciilor importante, cadrelor didactice) care sunt învinuite de atitudine împotriva poporului, socialismului, industrializării. E o acțiune care atrage atenția maselor populare.

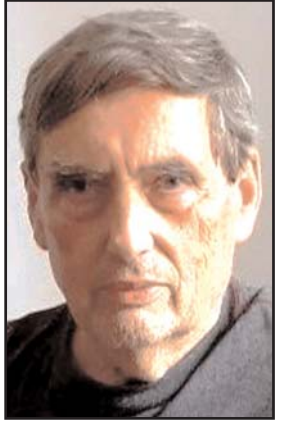
44. Se va căuta ca acei care lucrează în diferite funcții indiferent cât de mici, să fie schimbați și înlocuiți cu muncitori cu cea mai mică pregătire profesională, necalificați.

45. Trebuie ca la facultăți să ajungă cu prioritate sau în mod exclusiv, cei ce provin din cele mai joase categorii sociale, cei care nu sunt interesați să se perfecționeze la nivel înalt, ci doar să obțină o diplomă.

Vechi proiecte de informatizare

Dan D. FARCAȘ

Pregătirea mea, dar și experiența lucrului la calculatorul MECIPT-1, într-un mediu universitar, mi-au închegat în minte un set de instrumente abstracte cu care m-am obișnuit să abordez problemele curente. Mutarea la CEPECA, în 1967, a reprezentat, din acest punct de vedere, un mic șoc, prin care am fost pus în legătură cu o realitate mult mai concretă, cea a întreprinderilor industriale (și nu numai).

Începând din iulie 1968 am fost implicat în mai multe proiecte la uzinele constructoare de mașini IMUAB și „23 August”, apoi la întreprinderea de vopsele Policolor. La realizarea etapelor și fazelor de analiză și proiectare participau echipe mixte, din experți străini, experți români din CEPECA și cursanți din întreprinderile respective, programarea fiind realizată de partea română. La primele cursuri de limbaj COBOL pe care le-am organizat în 1968 la CEPECA, luasem, ca exemplu de școală, un caz de plată a salariilor. Din cauza acestei decizii de moment, ani de zile voi fi repartizat, în proiecte de sisteme informatice, la modulul „personal-salarizare”, modul care-mi plăcea, dar de care nu am scăpat decât cu greu, prin 1976. Astfel devenisem responsabil, la Policolor, cu elaborarea și punerea în funcție, în august 1969, a primului sistem complet informatizat de personal-salarizare din țară, cu primele „fluturașe” individuale de plată.

După 1971, când CEPECA a devenit ASG – CPADC, proiectele de sisteme informatice (de întreprindere, dar nu numai) au constituit obiectul unor contracte plătite conform unor tarife stabilite legal și din care realizatorii puteau primi un anumit procent ca primă. S-au realizat astfel sisteme informatice „integrate” (adică pentru toate activitățile: planificare, programarea producției, aprovizionare și desfacere, financiar, personal-salarizare etc.) la: IMU Bacău, Relonul Săvinești, Danubiana, IM Roman, Unio Satu Mare etc. În cadrul unora dintre acestea, am fost „șef de subsistem” la planificarea și/sau programarea producției.

Prin 1975-78 au fost perioade în care petreceam în provincie, la diverse proiecte, și eu și colegii mei, câteva zile în fiecare săptămână. Cu această ocazie, am învățat multe despre ce și cum este o întreprindere, în particular una socialistă românească, lucruri care au avut darul să-mi remodeleze treptat modelele de gândire.

Aș putea vorbi despre foarte multe întâmplări, dar mă voi mărgini doar la două, care sunt ilustrative pentru diferența dintre teorie și practică. La întreprinderea Relonul din Săvinești, erau 26 de linii de fabricație. Fiecare produs trecea, succesiv, prin câteva dintre acestea. Solicitat să realizez un sistem de planificare optimă a producției, m-am gândit imediat la o metodă matematică numită programare liniară. Când programele de calculator au fost gata și datele privind fabricația au fost puse în memoria mașinii, am trecut la teste. La prima încercare am cerut o variantă de plan care să-mi asigure o valoare economică maximă a producției. Răspunsul calculatorului a fost ca jumătate din uzină să fie închisă, iar cealaltă jumătate să fabrice o listă scurtă de produse rentabile, indicând și cantitățile respective. Surprins, în al doilea test am cerut ca numărul total de ore de lucru al liniilor de fabricație să fie maxim. Răspunsul a fost o listă cu totul diferită de produse, valoarea totală a cărora era doar jumătate din cea din primul test. Dar și așa, mi se cerea să fie închise două linii de fabricație. Altfel spus, o oră de lucru a acestora din urmă fura mai mult de o oră din funcționarea celorlalte. Lucrurile au început să devină realiste doar când am început să introducem „restricții”: din cutare produs economia națională cerea exact cutare cantitate, chit că era rentabil sau nu, chit că utilajele erau folosite sau nu.

Al doilea exemplu e de la IMU Bacău, unde se fabricau utilaje imense, de pildă, strunguri carusel cu diametrul mesei de opt metri. Aici am avut sarcina

să pun pe calculator programarea producției. Mai precis, în memoria calculatorului un astfel de utilaj era descompus în subansamble, iar acestea în piese, sau materiale din care se puteau fabrica piese. Mai erau acolo și toți timpii necesari: pentru aducerea pieselor din depozit, pentru prelucrarea lor, pentru montarea la locul potrivit ș.a.m.d. până la gloriosul produs final. Calculatorul emitea, pe imprimantă, bonuri de lucru, bonuri de materiale etc., în care scria ce anume trebuie făcut în fiecare moment, unde, cu ce, de cine, cât timp etc. Nu mai țin minte, evident, valorile detaliate, dar, după ce am produs la testări o astfel de listă, m-am dus cu ea la inginerul-șef și i-am spus ceva de genul că, iată, în patru săptămâni se poate fabrica de la zero un strung carusel. Inginerul-șef s-a uitat lung la mine și mi-a răspuns: „poate ați vrut să spuneți patru zeci de săptămâni...”. I-am desfăcut hârtiile și i-am argumentat, punct cu punct, că toate calculele erau corecte, bazate pe datele primite chiar de la el. Dar, conform principiului „clientul nostru – stăpânul nostru”, am convenit, în cele din urmă, ca toți timpii

5

prevăzuți de proiectanți să fie pur și simplu înmulțiți, prin program, cu zece, un artificiu suplimentar introdus în calculator, chiar dacă nu exista nicio justificare tehnologică. În felul acesta, recepția a fost semnată, CPADC și-a putut încasa banii, iar beneficiarul putea lucra în ritmul cu care era obișnuit. Programul meu nu calcula și numărul necesar de muncitori, dar dacă l-ar fi calculat, probabil și acea cifră ar fi trebuit să o înmulțesc cu zece. Se poate estima, din acest mic exemplu, care era productivitatea comparativ cu o întreprindere similară din occident. Iată un fragment de explicație pentru prăbușirea „paradoxală” pe care a pățit-o, după 1990, industria noastră.

Pe baza experienței acumulate în diverse întreprinderi, către sfârșitul anilor 1970, Institutul de Cercetare în Informatică (ICI) a solicitat CPADC să elaborăm, pe bază de contract, un „Sistem Informatic Integrat de Întreprindere Reutilizabil”, adică un set de programe care să poată fi folosite, de-a gata, în mai orice întreprindere. Eu am fost numit șef de proiect. Produsul program a fost elaborat și predat, la termen, împreună cu documentația necesară, dar mă îndoiesc că a fost și utilizat vreodată. S-a petrecut și un fapt anecdotic. Atunci când mă pregăteam să duc documentațiile și benzile magnetice la beneficiar, am dat dactilografei să bată la mașină o scrisoare de însoțire. Cu o candoare desăvârșită, în loc de „reutilizabil” a scris „neutilizabil”. Noroc că am recitat cu atenție hârtia înainte de a o semna. Dar vai câtă dreptate avea...

În jurul anului 1980 am înțeles, atât din experiența căpătată astfel, dar și din câteva cărți celebre care au apucat să circule, că viziunea curentă de la noi asupra economiei, viziune conform căreia valoarea produselor e dată de materiile prime, energia consumată și muncitorul „direct productiv” este profund viciată, între altele deoarece băga de-a valma, de pildă în „servicii”, activități fundamentale diferite, ceea ce putea genera, în timp, o economie neperformantă. Ca un exemplu: dacă vrei să repari de zece ori mai multe automobile, vei avea nevoie de zece ori mai mulți mecanici (servicii 1:1), dar dacă scrii un program, îl poți multiplica aproape gratuit, cât de mult

vrei (servicii 1:n). Devenise clar că viitorul aparține domeniilor care produc (la modul 1:n): informație (bănci de date), inteligență (programe) și creație (brevete, filme etc.), în toate folosind în bună măsură calculatoarele. Am reușit să public (abia în 1987) și o cărțuție (*Cui i-e frică de calculatorul electronic?*) în care erau dezvoltate aceste idei, dar la noi nu era momentul ca ele să fie luate în considerare (dimpotrivă). Azi e evident că marii miliardari ai epocii actuale s-au îmbogățit mizând, cu toții, pe economia 1:n.

Cel mai amplu proiect de care am răspuns în această perioadă a fost „Sistemul Informatic Știință și Tehnologie” (SISTEH), un set de programe și proceduri (nu și echipamente) menite să informatizeze, integrat, întreaga rețea de cercetare-dezvoltare din România, cuprinzând: Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie (CNȘT – președintă Elena Ceaușescu, care cred că nici nu știa de proiect), institutele centrale, institutele de cercetare, la care se adăugau centrele de documentare, standardele, ca și oficiul de brevete și mărci (interesant că nu și Academia Română, cu institutele sale, nici universitățile). CPADC a semnat în acest sens un contract cu CNȘT, pentru perioada 1978-1982, în valoare de 30 de milioane lei, bani mulți pe atunci. Componentele produsului erau: prognoze, programe și planuri, OSIM, INID, standarde, produse-tehnologii-sisteme. Ierarhic, existau trei niveluri: central, institute centrale (ramuri) și institute de cercetare-dezvoltare. În primul an am fost șeful subsistemului de standardizare (IRS), apoi, din 1979 (și pe măsură ce responsabilii inițiali dădeau bir cu fugiții), am fost numit șef al subsistemului reunit numit „prognoze, programe și planuri de cercetare științifică, dezvoltare tehnologică și introducerea progresului tehnic”, iar de la începutul anului 1981 până la final, în decembrie 1982, și șef al întregului proiect. Până în 1979 nu mă preocupase managementul cercetării științifice, dar după ce mi-am asumat responsabilitățile menționate, a fost obligatoriu să mă informez. De un mare ajutor mi-a fost Mihai H. Botez (voi reveni asupra lui într-un viitor episod), pe atunci șef la un centru de viitorologie în cadrul Universității din București. El mi-a împrumutat spre studiu câteva cărți fundamentale. Pentru domeniul „prognoze” am făcut chiar și un subcontract cu centrul de viitorologie. Rezultatul a fost un volum masiv de metode și tehnici de previziune, semnat de Mihai Botez. Conform contractului, volumul a devenit proprietatea CNȘT. Unul dintre vicepreședinții CNȘT a propus să-l publice, punându-se el autor principal. Firește, Botez n-a fost de acord. În consecință, lucrarea a rămas perpetuu încuiată într-un fișet inaccesibil.

La recepția finală, încheiată cu bine, a existat și un test-cheie, de care m-am ocupat personal, până la nivel de programare. Elemente esențiale ale tuturor proiectelor de cercetare din țară au fost introduse într-o bază de date aflată pe platforma Otopeni, pe un disc al unui calculator Felix C512. De la un terminal (monitor plus tastatură) aflat în sediul CNȘT (str. Roma) a fost accesată, prin linie telefonică, baza de date aflată la Otopeni (cca. 10 km în linie dreaptă). Un funcționar din CNȘT, chemat la întâmplare, introducea prin tastatură un număr de cuvinte cheie. Programele (scrise în COBOL dar cu părți din produsele SOCRATE și MISTRAL) selectau imediat și afișau pe ecran proiectele din toată țara care aveau în titlu respectivele cuvinte cheie. Operația a fost reluată cu succes, de mai multe ori, cu persoane diferite. Azi astfel de aplicații au devenit o banalitate, dar pentru România, în 1982, ele erau o premieră.

Tot proiectul a fost recepționat, în ultima zi lucrătoare din 1982, cu felicitări, pe care le-am primit mai ales eu, ca șef de proiect și șef al celui mai important subsistem. După care am fost dat afară din CPADC (fosta CEPECA)...

Cărți și autori

Constantin LUPEANU

O carieră de excepție ne este prezentată cu deferență de profesorul universitar doctor în istorie Anna Eva Budura în cartea *Romulus Ioan Budura, Un destin norocos*, 352 pagini, Editura Top Form, 2024, pe

care o semnează ca Editor Coordonator și soție. Domnia Sa, mi s-a spus, a adunat toate materialele disponibile și le-a transformat într-o carte, ceea ce denotă modestie. Cartea este alcătuită cu inteligență și știință, alternează pagini de memorii întocmite de cel prezentat, cu mărturii și documente diplomatice etc. Acolo unde se simțea nevoia, apare și câte o fotografie, care potențează, împlinește textele și totodată se inserează scurte paragrafe explicative. În prefața de două pagini, intitulată Nota editorului, Anna Eva Budura scrie despre „strădaniile mele de a oferi acest portret în mozaic al omului, diplomatului și sinologului... un model pentru generațiile viitoare, care a rămas un om modest, harnic și dornic de împliniri obținute prin muncă cinstită și cu realizări folositoare societății, până în ultima zi a vieții sale de pământean”.

Pe Romulus Ioan Budura l-am cunoscut în prima mea zi de diplomație. Fuseserăm repartizați la MAE primii doi din grupa de șase studenți, trei fete și trei băieți. Eu mă clasasem al doilea. Colegul din fața mea nu fusese acceptat, fiindcă tatăl său, membru PCR exclus, făcuse armata în corpul de pază al regelui Mihai și ascunsese acest lucru. Într-adevăr, o culpă de neiertat!

În ziua aceea de 30 ianuarie 1968, funcționarul care îmi alcătuieste dosarul m-a condus în biroul directorului adjunct al Departamentului Asia. Bărbatul acela, înalt, suplu, cu părul împuținat sucindu-i-se rebel pe frunte, m-a primit cu un zâmbet larg și mi-a pus în față un ziar chinezesc. Mi-a cerut să citesc și să traduc un paragraf din articolul de fond. M-am descurcat bine, numai un caracter chinezesc nu știusem cum se pronunță, din expresia pe care n-am s-o uit niciodată – un mănunchi, o mână de dușmani de clasă. Un grup am tradus eu, ceea ce era corect, însă am recunoscut că nu știam cum se citește caracterul chinezesc *cuo*, pe care nu-l întâlnisem până atunci.

Probabil din ziua aceea directorul a înțeles că aveam nevoie de o baie de China și m-a propus (gest delicat, fără să-mi spună) să lucrez la ambasadă ca atașat diplomatic. În anul următor am plecat în străinătate, iar gestul său mări-mimos nu poate fi dat uitării. Înaintea plecării, conform normelor de atunci, am susținut un examen de limbă și tot el mi-a dat nota 7. Membri ai Comisiei, colegii, erau nedumeriți pentru parcimonie în acordarea notei, dar eu am înțeles. Nota aceea minimă avea darul de a mă susține să continui studiul limbii chineze, ceea ce am și făcut. Peste ani, un coleg comun mi-a povestit ce i se întâmplase lui. Susținuse un examen greu și fusese ultimul reușit. În ziua aceea, în fața directorului și a altor câțiva, declarase cu bucurie în glas: „Am trecut! Am fost ultimul. Sub mine au tras linia!”

Ceilalți l-au felicitat, dar directorul s-a uitat la el pe sub sprâncene, încrunțat și n-a zis nimic. Pe el îl deranjase suficiența omului, complacerea în mediocritate.

Caracterizarea de câteva cuvinte a autoarei este cât se poate de adevărată și de exactă. De multe ori neînțeles, socotit adesea un om rău, deoarece părea, la prima vedere, exagerat de exigent cu sine și cu alții, Romulus Ioan Budura (8 noiembrie 1931 – 25 iulie 2021) și-a impus de copil, intransigent, o ținută exemplară. Eu cred că atitudinea sa intransigentă de o viață îl caracterizează. El fusese elev și student

O carieră de excepție

eminent, diplomat de calitate, cu o carieră de excepție și nu se simțea bine confruntat fiind cu mediocritatea. Spirit neînduplecat, în sine sa accepta cu greu stări de fapt neconforme cu standardele valorii. La educația generoasă din familie, în cele câteva pagini de memorii, Romulus Ioan, mărturisește cum, elev în Caransebeș, „Cartea Bunei Cuviniți mi-a fost dăruită drept premiu într-un an școlar, la rugămintea expresă a mamei mele. Era cartea mea de căpătâi, ale cărei recomandări pentru un comportament elegant și respectuos mi-au marcat întreaga viață.” Cartea scrisă de dr. Constantin Colonaș a fost publicată la Editura Cartea Românească, în mai multe ediții, prima oară în anul 1943. Acest autor a editat o serie de lucrări educative: *Cartea părinților: pentru educarea copilului*, *Cartea căsătoriei* și altele, cu impact în epocă.

Primele capitole ale cărții *Un destin norocos* sunt aproape exclusiv fragmente scrise de Romulus Ioan și se simte și din ele omul. Un stil exact, strict, de înalt funcționar, fără înflorituri. Rar, mai ales la rememorarea copilăriei, se întâlnește câte o metaforă. Îmi amintesc cuvintele sale din etapa cât mi-a fost director: „În minister se folosește un limbaj direct, exact, lipsit de orice zorzoane. Aici nu sunteți la *Contemporanul!*”

Copilăria, adolescența cu pasiunea pentru științele exacte, muzică și acordeon, anii universitari în China, unde urechea sa muzicală l-a ajutat în însușirea la perfecție a unei limbi tonale, cântată în mare măsură, sunt lapidar, dar bine prezentate. La acest capitol, se detașează pagini descriptive a Chinei abia trezite din amortirea feudală. „Arhitectura și atmosfera imperială erau copleșitoare.” Inima delicată se evidențiază și în paragraful dedicat colegei Anna Eva Szasz, căreia i-a solicitat prietenia și cu care s-a căsătorit curând. Un scurt extras. Era în anul 1951: „M-a câștigat nu atât prin timiditate, ci prin silueta-i feciorelnică, prin fizicul agreabil, prin comportamentul ardelenesc ce îmbina urbanitate cu inconfundabilă savoare regională, prin inteligență și cultură.”

Rezultatele optime la învățătură, comportarea ireproșabilă l-au determinat pe ambasador să-l angajeze ca specialist în problemele Chinei. I s-a acordat grad diplomatic și a început să lucreze la ambasadă din anul al treilea universitar. Primele trei zile ale săptămânii era student, zilele următoare lucra. Poate că altcineva s-ar fi pierdut, și-ar fi încheiat studiile fără distincție. Nu și cititorul *Cărții Bunei Cuviniți*. Învăța după notițele colegilor, noaptea. Acest lucru nu l-a împiedicat să se mențină învățacelul desăvârșit, șeful promoției. În felul acesta și-a început ucenicia și primii ani ai activității sale în diplomație.

Anul 1964 l-a evidențiat drept un redutabil sol cu depline puteri. I s-a încredințat să ducă în țară un mesaj confidențial adresat de Mao Zedong liderului român Gheorghe Gheorghiu-Dej. Atunci a fost primit de toți conducătorii țării, ascultat ca un expert fără rival. Câțiva ani, a fost sufletul unor evenimente politice bilaterale care au trasat orientarea către relații de prietenie între România și China. Revenit în țară, a fost numit director, de ale cărui judecăți se ținea seama.

În carte sunt redată extrase dintr-o sinteză politică redactată în vara anului 1968, pentru conducerea țării, intitulată „Problemele actuale de politică economică în RP Chineză”. Asemenea eseuri de rezonanță strict secretă i s-au solicitat în multe privințe, mai ales că în China se pornise o confruntare politică întinsă pe zece ani, numită *revoluția culturală*, iar liderii lumii erau dezorientați, lipsiți de înțelegerea spiritului și gândirii orientale.

Informările ambasadei noastre, ca și știrile de presă internaționale erau contradictorii. Atunci, în

vara anului 1967, el s-a hotărât să scrie o sinteză. M-a chemat la el și m-a rugat să-l secondez. Mi-a spus ce materiale să adun, ce să selectez, apoi, câteva zile am lucrat împreună în biroul său. Cuvântul lucrat este impropriu. Eu scriam ceea ce-mi dicta, ajutându-l cu documentarul pregătit. Uneori repeta câte o frază, o expresie și mă întreba: „E bine așa? E corect?”

Îi șopteam câte un cuvânt. Lucrarea aceea, de fapt un eseu politic succint, limpede, a fost apreciată de ministrul Corneliu Mănescu și a circulat la toată conducerea de atunci a țării, încât în mare măsură a determinat poziția cunoscută de neamestec a României. Acest eseu de mare profunzime se susține și astăzi, cred, și ar trebui căutat în arhive și publicat.

Prezentarea vieții diplomatului, personalitate remarcabilă, este un act benefic. Cartea poate servi noilor generații de diplomați.

Cred că nu mă înșel dacă afirm că la caracterul său înnăscut, la educația din țară s-a adăugat formarea sa din fragedă tinerețe în oceanul civilizației chineze. El era devotat patriei sale, sincer, cinstit și cutezător, asemenea unor mandariini luminați din istoria Chinei. Îl așez alături de poetul mare mandarin din antichitate, Qu Yuan, patriot redutabil, care, atunci când a căzut pradă intrigilor murdare, a îmbrățișat moartea pentru a nu aduce deservicii țării sale.

Romulus Ioan Budura s-a retras din MAE în momente de cumpănă grea, a refuzat orice compromis cu tendințele submediocre, dăunătoare. Fiind un luptător, el nu a capitulat. A continuat să acționeze, s-a remarcat drept ziarist de concepție. O lucrare originală despre evoluția structurii mondiale la sfârșit de secol, cu un motto semnificativ, *Viitorul nu este „un dat”, ci o „creație umană”*, stă măturie.

După 1989, a fost consilierul politic de substanță al președintelui României, apoi a plecat drept Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar al României în China. Anterior, a urmat o viață de diplomat complexă, a fost primul ambasador al României în Australia, cu titlul de Consul General, după cum conveniseră părțile, cum aproximativ în aceeași perioadă ambasadorul american George Bush purta la Beijing titulatura de Șef al Oficiului de legătură SUA – China. Etape de tranziție.

După pensionarea din diplomație, s-a dăruit o vreme politicii, fără a-i fi înțelese competențele, încât a renunțat, dedicându-se activității academice, cu împliniri de durată istorică. Neobosit. El este autorul seriei remarcabile de documente din istoria relațiilor diplomatice bilaterale.

Carakterul fiecăruia îl face pe om unic, de neînlocuit. Eu, unul, am fost adesea lovit, însă nu am reacționat, am tăcut și am iertat.

Această atitudine se degajă de asemenea în clipele când Romulus Ioan Budura nu este înțeles de cei din jurul său. În același timp, am întâlnit o dovadă a omeniei sale. Din Australia, într-un raport trimis în țară, evidențiază în ajutorul său Gheorghe Duduială „un lucrător de reală utilitate, capabil, harnic” și cere recunoașterea gradului diplomatic al acestuia. Anna Eva Budura este stăpânită de un sentiment de mândrie întocmind această carte ca un comandant de oști, o carte care se cuvine să beneficieze de o cât mai largă distribuție, deoarece în totul este o lecție de demnitate umană. Sunt amintiri fericite, eroice, de luptă, sunt recreate momente esențiale ale unei vieți exemplare și este meritul editorului coordonator ca etapele de restricte să nu fie copleșite de deznădejde, dimpotrivă. În ciuda titlului ales, este mai puțin vorba de un destin norocos, cât de o viață trăită cu tenacitate, voință, luptă. Victorie a spiritului dotat, liber, de neînfrânt.

Explicația acestei ciudățenii stă în realitățile acelor vremuri, realități pe care mulți tineri de azi le ignoră. Se întâmplaseră două lucruri. Primul a fost că fratele meu sperase în perioadele în care am fost la specializări în străinătate că „voi rămâne acolo” și o să-l chem și pe el „să reîntregim familia”, așa cum se mai obișnuia. După ce și-a dat seama că pe mine nu se poate bizui, a izbutit în 1978 să plece, cu soția, într-o excursie în Austria, de unde nu s-au mai oprit decât în California, unde au și obținut ulterior cetățenia. De acum eu eram cel suspectat că voi cere să mă „reîntregesc”. Ca un prim pas, mi s-a interzis orice plecare în străinătate.

Al doilea eveniment implica rectorul „Academiei Ștefan Gheorghiu” (de care

ținea și CPADC), vechiul ilegalist și ideolog al Partidului Comunist, Leonte Răutu. Prin 1981, fata lui a rămas definitiv în Franța. Tovarășa Elena Ceaușescu, păzind cu strășnicie puritatea structurilor de partid, a dispus ca, pentru această vină, el să fie trimis la „munca de jos” (a fost înlocuit cu Dumitru Popescu-„Dumnezeu”, care a rămas în funcție până la evenimentele din decembrie 1989) și să mai fie dați afară din instituție și toți ceilalți care au rude în străinătate. Printre aceștia eram și eu. Cei de la „cadre” mi-au făcut favorul să mă lase să-mi caut un alt loc de muncă (nu a fost simplu) și să-mi dea apoi „transfer în interes de serviciu” pentru acel loc. De asemenea, plecarea mea a fost amânată în mod excepțional, dar numai până când am putut încheia și preda proiectul SISTEH.

Folclor, etnografie, etnologie în revista *Boabe de grâu*

Nicolae CONSTANTINESCU

Inițiativa Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu” al Academiei Române de a include în planul de cercetări o monografie a unei reviste nonagenare, *Boabe de grâu*, 1931-1934, apărută la București, sub redacția scriitorului și gazetarului Emanoil Bucuța, reținut cu aceste calități în *Dicționarul general al literaturii române*, AB, Editura Enciclopedică, 2004, s.v., p. 563-564, semnat I.M. = Ioan Milea, care apreciază că revista a fost „una dintre cele mai bune publicații din perioada interbelică. Intenția declarată a revistei era de a urmări fenomenul național și străin în ansamblu și de a aborda domeniul dintre cele mai variate, de la literatură și artă la turism și sport (...)”, nu poate fi întâmpinată decât cu bucurie și entuziasm, gândindu-ne la faptul că puțini dintre cititorii de astăzi au cele mai vagi idei despre publicația respectivă, o revistă de cultură generală și de inițiative culturale diverse și bine apreciată de cititorii de atunci ai presei românești și de sintezele retrospective.

Dacă Iordan Datcu, autorul unui *Dicționar al etnologilor români*, Editura Saeculum I.O., 2006, reține, s.v., p. 117, mai ales studiile de sociologie datorate lui H.H. Stahl, Ion Chelcea, C.D. Constantinescu-Mircești (de fapt, sunt mult mai multe) și notează prezența în revistă a unui număr „apreciabil de fotografii etnografice” (și aici trebuie să facem precizarea că nu sunt numai fotografii etnografice, ci și schițe etnografice, reproduceri, desene etc.), monografia *Revista Boabe de grâu. Repere etnologice* (Editura Academiei Române, București, 2023, 607 p., redactor Alexandra Ciutacu), realizată de dr. Florența Popescu-Simion, cercetător științific la I.E.F. și cadru didactic asociat la Facultatea de Litere din București, se concentrează asupra studiilor, cercetărilor, monografiilor destinate unor variate aspecte ale culturii grupate într-un larg capitol, „Folclorică, etnografie, etnologie”, p. 55-159, pentru ca alte aspecte ale cercetării culturii populare în limitele satului românesc să fie grupate în secvențele II. Institutul Social Român, III. Educația poporului, IV. Biserici rurale, V. Istoria unui oraș. București, VI. Români minoritari în alte țări, VII. Minorități din România.

Cum se vede, un „sinopsis” cuprinzător al celor aproape 60 de numere ale revistei apărute în anii 1930-1934, câte 12 pe an. Editorul subliniază în „Lista autorilor și a textelor publicate în anii de apariție a revistei *Boabe de grâu*” numele autorilor de texte literare, între care cităm pe I.A. Bassarabescu,

Liviu Rebreanu, I. Agârbiceanu (1930), Marcu Beza, Al. Lascarov Moldovanu, Gib.I. Mihăescu (1931), Iordan Iovcov (1932), Grigorios Xenopoulos (1933), Victor Ion Popa (1934) – cum se vede, nume ale unor scriitori notorii în epocă, alături de altele mai puțin sau deloc cunoscute, ceea ce certifică deschiderea editorului către scriitorii minori sau mai puțin cunoscuți.

Volumul realizat de Florența Popescu-Simion nu se ocupă de scriitorii și de operele literare publicate în *Boabe de grâu*, lăsând aceasta pe seama istoriilor literare sau dicționarilor de specialitate, vezi în acest sens *Dicționarul general al literaturii române*, AB, 2004, s.v.

Rămân deoparte în preocupările editorului prezentului volum și scrierile despre formele culturii „înalte”, „de autor” – teatru și operă, arte plastice, cinematograful, bogat comentate de redactorul revistei în cei cinci ani de apariție a acesteia.

Selecția realizată de Florența Popescu-Simion se focalizează, cum am spus, doar asupra aspectelor cercetării culturii populare, sătești, în primul rând, dar și asupra instituțiilor diriguitoare în acest domeniu, în primul rând Institutul Social Român (articol scris de chiar Emanoil Bucuța și ale cărui idei se regăsesc în scrieri ulterioare, în care atașamentul său pentru metodele și acțiunile practice ale liderului Școlii Sociologice de la București, Dimitrie Gusti, se manifestă frecvent).

Dintre cei reținuți, cu studii individuale, scoatem în evidență, aleatoriu, pe Constantin Brăiloiu, *Societatea Compozitorilor Români. Arhiva de folclor, Boabe de grâu*, an II, nr. 4, 1931, I. Netolizka, *Muzeul etnografic al Ardealului din Cluj, Idem*, an II, nr. 5, 1931; Valeriu I. Bologa, *Institutul de istoria medicinei, farmaciei și de folclor medical din Cluj, Idem*, an III, nr. 6, 1932; George Breazu, *Arhiva fonografică, Idem*, an III, nr. 6, 1932 și *Folclorul muzical românesc, Idem*, an V, nr. 8, 1934; Elena Constante, *Iconarul Sava Moga, Idem*, an III, nr. 11, 1932; Henri H. Stahl, *Un sat din Transilvania: Drăgușul, Idem*, IV, nr. 3, 1933; Ion Chelcea, *Botenii Muscelului, Idem*, an V, nr. 1, 1934; Traian Herseni, *Stâna din munții Făgărașului, Idem*, an V, nr. 6, 1934; Maria Goleșcu, *Știubeiul, Idem*, an V, nr. 6, 1934; C.D. Constantinescu-Mircești (Bazargic), *Un sat dobrogean: Ezibei, Idem*, an V, nr. 10, 1934; Emanoil Bucuța, *Institutul Social Român, Idem*, an II, nr. 8-9, 1931; Const. Moșil,

Bucureștii vechi, Idem, an III, nr. 9, 1932 etc.

Se vede limpede că editorul acestei cărți monumentale (peste 600 de pagini) apărute la Editura Academiei Române, a avut în minte mai întâi să redea publicului cititor din România anulului 2023 (data apariției cărții consemnată pe foaia de titlu) o revistă caleidoscopică, apărută în urmă cu aproape 90 de ani, grupând în câteva capitole mai extinse (vezi mai sus), prin care se ușurează astfel căutarea cititorului într-un amalgam de texte, cele mai multe redactate, editate de „factotumul” revistei, Emanoil Bucuța.

Să spunem că multe/cele mai multe contribuții reținute pentru a acoperi aria disciplinelor etnologice (folclor, etnografie) sau mai mult sub semnul *cercețării sociologice*, fiind subsumate realizărilor Școlii Gusti, aflate atunci, în prima jumătate a secolului al XX-lea, în expansiune, prin sprijinul venit „de sus”, de la Majestatea Sa Regele Carol al II-lea.

Din punctul acesta de vedere, sociologii au „săpat” mai adânc în activitățile urmate de „echipierii” din Școala Gusti, sub îndrumarea Regelui, punând în balanță lucrările de anvergură sociologică și munca în echipele din cadrul Serviciului Social, 1938-39. (Vezi, de exemplu, *Culturalizarea în uniformă. Articole și documente privind Serviciul Social 1938-1939*. Antologie de Zoltan Rostás și Dragoș Sdrobiș, Editura Paideia, 2017.)

O calitate în plus a studiului elaborat de Florența Popescu-Simion pe marginea publicației *Boabe de grâu* privește, din nou, selecția ilustrațiilor, cele mai multe preluate în secvența „Folclorică, etnografie, etnologie”, 213 imagini – fotografii, schițe, picturi, desene etc., toate (cele mai multe) *documente etnografice*, de mare autenticitate și elocvență. Sigur, unele fotografii alb-negru, cu tot efortul editorilor, nu își mai regăsesc în reproducere autenticitatea, forța expresivă a originalului (vezi, cu titlu de exemplu, imaginea din fig. I. 157, *Măgarii cu sacii desăgiți și ciobanul cu recălul pe umeri*, din studiul exemplar al lui Traian Herseni, *Stâna din munții Făgărașului*, p. 273 urm.).

Ediția realizată de Florența Popescu-Simion readuce, cum am mai spus, în atenția publicului de astăzi, o revistă caleidoscopică, *Boabe de grâu*, realizată în bună parte de un strălucit gazetar, Emanoil Bucuța, subliniindu-i într-un fel, actualitatea.

Semn(al) de carte

Florentin Popescu, *Viața și opera lui V. Voiculescu*, Editura Academiei Române, București, 2024

Având preocupări mai vechi privind biografia și opera lui V. Voiculescu, unul dintre cei mai valoroși și importanți scriitori din a doua jumătate a secolului XX (pentru volumul *Pe urmele lui V. Voiculescu*, 1984, a primit Diploma de Onoare a Uniunii Scriitorilor), autorul cărții de față ne oferă un studiu complex și complet al biografiei și operei marelui scriitor. În paginile cărții, gândită și elaborată după criterii științifice exacte, monograful – folosind informații de arhivă și documente aflate în posesia familiei scriitorului, unele inedite, precum și în urma studierii atente a bibliografiei critice despre acesta, constituită de-a lungul anilor – a elaborat o lucrare foarte bine structurată, scrisă într-un limbaj accesibil și plăcut cursiv, în care biografia și opera scriitorului prezentat se înfățișează aidoma unei povestiri prin care cititorul își poate forma o idee despre locul și valoarea lui V. Voiculescu în literatura noastră contemporană. (Text pe coperta a patra)

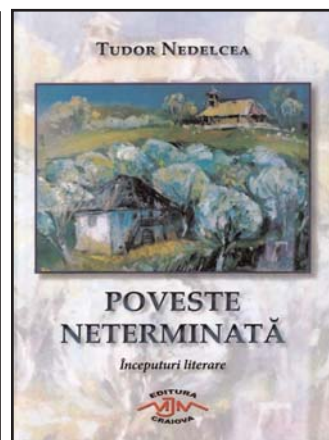
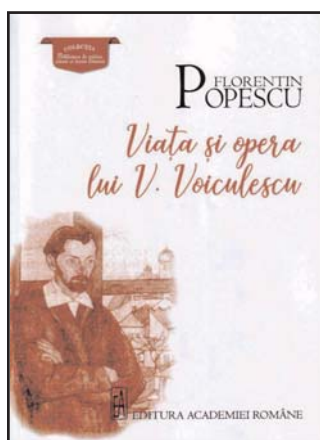
Tudor Nedelcea, *Poveste neterminată. Începuturi literare*, Editura M.J.M., Craiova, 2024

Recent, răsfoind din întâmplare câteva însemnări din timpul studenției, am găsit și primele mele încercări literare (poezii și proză) scrise sub influența psihanalizei, grație și celui alt coleg de cameră, Eugen Papadima, viitorul celebru psihanalist; recitându-le azi, după o experiență de viață și o maturitate critică, mi se par naive, nepublicabile, care mai trebuiau „lucrate”. Ceea ce însă m-a impresionat sunt comentariile critice ale colegului meu de cameră din anii 1964-1965, Gheorghe Calciu. Era cu 20 de ani mai mare ca mine, abia ieșise din închisoarea bolșevică (de care nu știam atunci), era mereu zâmbitor, sfătos, știa carte, își făcuse și-o prietenă printre studenți (Monica Klein), era săritor pentru oricine și în orice situație. Era un om deosebit, ieșit din comun. Nu știu ce ne-a legat, pentru că între noi era nu numai diferența de vârstă, de viață, dar și de

cultură, mentalitate. În cei doi ani de colegialitate mi-a fost ca un părinte, spiritual bineînțeles, mi-a îndreptat pașii și orientările culturale spre ce era mai demn și mai frumos. Făceam parte din asociația studențească și el, Ghiță, îmi spunea ce bilete să procur la cinematecă, teatre, operă, m-a îndrumat, cu mare discreție, spre biserică etc. (Autorul, pe coperta a patra)

Șerban Dinger, *Ne pierdem chintesența*, Editura Someșul, Satu Mare, 2024

Titlurile celor 21 de „capitole” ale cărții (primele sunt eseuri propriu-zise, ultimul este o colecție de aforisme, unele de mai mare întindere) dau o bună imagine a conținutului acesteia: Ne pierdem chintesența; Fericirea: cele patru cazuri; Ce ne lipsește cu-adevărat; Apel către contemporani; Multiplicitatea uluitoare a strămoșilor îndepărtați; Încă o șansă ratată; Poate exista o etică deplină?; Relativitatea unităților de măsură; Punctajul fericirii; Neașteptatii beneficiari ai socialismului; Hazardul din spatele eclipselor totale; Triumful greierului asupra furnicii; Radioactivitatea școlii; Coeficienți de siguranță; Glaciațiunea civilizației; În ce lume trăim?; Victimele unei utopii; Jungla sau pușcăriia?; Miriade; Aurora astrale. (Redacția)

Cărți și autori

Mihaela I. RĂDULESCU

Copilăria, topos magic

Adriana Furtună debutează editorial cu volumul intitulat *Versuri pentru Adela*, publicat la Editura Rawexcoms, București, 2024, o carte despre universul miraculos al copilăriei, unde visul este cheia de înțelegere a lumii. Autoarea a publicat poezii pentru copii în revistele *Apollum*, Urziceni; *Vatra*, Tg. Mureș; *Poezia*, Iași; *Rotonda Valahă*, Rm. Vâlcea. Prezentul volum adună creațiile poetice scrise de-a lungul timpului, versurile fiind expresia cea mai sinceră a iubirii pentru copii. Dincolo de ludicul expresiv și jovialitatea trăirii, se remarcă funcția moral-etică a poeziilor.

A scrie literatură pentru copii nu e deloc ușor așa cum s-ar putea crede, pentru că acest segment al literaturii presupune, înainte de toate, o cunoaștere aprofundată a nivelului psiho-emoțional al copilului, înseamnă a stăpâni resursele specifice realizării mesajului în funcție de particularitățile acestei vârste fragede. Adriana Furtună nu doar că știe psihologia copilului în cele mai fine linii, dar are tactul necesar de a reda ideea poetică într-un registru comunicațional bine aplicat nivelului de înțelegere dedicat acestui segment de receptori, poezia sa îndeplinind la un nivel înalt calitățile literaturii pentru copii. Pe lângă registrul ludic al comunicării, autoarea înserează povești despre lume și viață cu puternic rol moralizator, instituind scrierilor o funcție etică, menită să dubleze caracterul valoric al operei.

Poeziile au o stratificare tematică diversificată, de la universul micilor necuvântătoare la iubirea pentru neam și istorie, de la elementele constituive al spațiului natal la rolul educației în șlefuirea caracterului uman, autoarea explorând întreaga lume prin prisma jocului. Tonul ghiduş, spiritul umoristic, prospețimea discursului, firescul limbajului sunt notele distincte ale creațiilor, permițând cu ușurință micilor cititori să rezoneze cu mesajul transmis.

Fiecare copil se va regăsi în aceste versuri, bucuriile simple și sinceritatea trăirilor fiind elemente comune care compun acest univers. Adela poate fi simbolul fetei universale, prin ochii căreia lumea se reflectă în ipostaze luminoase, magia poveștilor prelungind această vârstă spre tărâmul eternei fericiri. Adela este fetița de pretutindeni care încă mai crede în basme cu zâne și Feți-Frumoși, ea este acel copil care știe că poate transforma lumea în cea mai frumoasă poveste, prin magia rostirii: „Sunt Adela cea isteată, Vrednică și vorbăreață./ Frumoasă cum este luna/ Și-s la mama numai una.// Am o casă mare, largă./ Un cățel ce mă aleargă/

Peste tot prin bățură./ Dornic de o aventură.// O pisică, de, pisică./ Un bunic și o bunică/ Și părinți cum alții nu-s.// Din răsărit la apus./ De la sud, la polul nord./ Bat cel mai înalt record!” (*Autoportret I*)

Modelarea caracterului omenesc în termenii valorilor fundamentale se face de la vârsta copilăriei, iar literatura este o dimensiune integrată în acest proces al evoluției interioare. Adriana Furtună cunoaște foarte bine acest lucru și prin discursul poetic definește clar raportul complementarității dintre literatură și devenirea ființială. Recurgând la subtilități artistice de o eleganță aparte, autoarea surprinde rolul emoției, al empatiei, al apropierii dintre

om și natură în formarea ulterioară a adultului. Prin dialogul dintre copil și animal, prin personificare și asociere simbolică, versurile corespund unei înălțătoare lecții despre altruism: „– Bine-ai venit! i-am spus șoptit./ Să știi că te admir și-mi plăci./ Nu ești flutură poleit./ Te porți stângaci./ Eu te rog să crezi în tine./ La seama, tu faci numai bine./ Eu îți spun, în grai românesc./ Te iubesc!// Buburuza s-a sucit invers./ Mi-a făcut semn că a-nțeles./ Că va ține cont mai mult de sine./ De buburuză, vezi prea bine./ Și a zburat departe, hăt./ Peste garduri, îndărăt./ Buburuza cea voinică./ Noua mea amică.” (*Buburuza*)

Universul micilor necuvântătoare devine reper modelator al ideii de conviețuire, de adaptare și acceptare, de întraajutorare, iar permanenta comunicare dintre copil și animal e un procedeu artistic prin care mesajul e redat și receptat în manieră directă. Lumea animalelor întregeste cadrul familiar din care răzbat sentimente sincere, iar micul cititor găsește resursele necesare din care să extragă învățăminte.

Jocul, fie unul imagistic, fie unul lingvistic întreține atmosfera firescului, umorul și candoarea, transformând discursul poetic într-o magistrală lecție despre sinceritate și bucurie; frenezia jocului împinge magia copilăriei până la marginile posibilităților, visul și speranța anulând rigorile spațiale, temporale sau sociale. Copilul poate să transforme realitatea supusă constrângerilor de orice natură, prin credința nestrămutată în poveste, în cuvânt, în rostire. Important este că miraculosul însoțește de fiecare dată copilul, lumea sa fiind o fereastră deschisă spre împlinire. În multe dintre poemele acestei cărți, magicul este

o condiție *sine qua non* în receptarea și interpretarea istorică a devenirii umane și sociale. Prin proiecția fantastică a poveștilor despre neamul românesc, autoarea transpune paginile de istorie autohtonă într-o dimensiune care să asigure împlinirea actului comunicațional. Micul cititor asistă la o lecție despre istoria poporului nostru spusă în formule captivante, iar acest aspect al provocării și menținerii atenției celui mic este ingredientul-cheie în realizarea deplină a dialogului dintre autor-operă-receptor: „Istrița era numele unei fete de împărat./ Prea frumoasă ca Adela./ Pe tatăl ei îl chema Carpat și domnea peste Luana./ O copilă fără de seamă pe lume./ Istrița a fost logodită cu Făt-Frumos./ Feciorul chipeș al Împăratului de la Soare-Apune.// Nunta lor a avut loc la Palatul din Aur, Chihișlimbar și Cristal./ De pe culmea cea mai răsărită a muntelui/ Și a durat trei zile și trei nopți./ După luna de miere de trei ani încheiați./ Tânărul rege a plecat să stârpească relele din țară./ Care se arătau, ca și în zilele noastre./ Sub forma unor balauri și scorpii, care sug sângele oamenilor de bine.// Istrița l-a petrecut cu privirea din cetatea lor, de unde vedea// Toată câmpia până dincolo de Dunăre./ Până la Sfinxul și la Babele din Munții Bucegi./ Iar Vârful Omul îi făcea semn cu mâna, încurajând-o.” (*Muntele Istrița*)

Poeziile au un discurs când zglobiu, când direct, dar constanta scrierilor rămâne firescul; naturalețea lingvistică exprimă esența, mesajul fiind supus unei decodificări ușoare de către copil. O astfel de literatură tocmai acest lucru înseamnă, transmiterea valorilor etice și morale într-o grilă expresivă aflată în corelație cu nivelul intelectual și emoțional al celui căruia i se adresează. Premisele scrierii literaturii pentru copii, îndeosebi poezie, pleacă de la cunoașterea aprofundată a algoritmilor funcționali ai psihicului copilului, autoarea stăpânind în grad ridicat universul acesta. Mai mult de atât, mijloacele expresive sunt bine adaptate acestei vârste fragede, poeziile desfășurându-se mereu într-un spațiu ludic. Jovial, încântător, sincer și direct, versul poartă emblema naturaleții expresive; orice copil va putea învăța cu ușurință asemenea versuri, pentru că prozodia clasică și termenii diminutivi facilitează acest demers al memorării. Povestea lirică este mereu antrenantă, dinamică, fie că vorbim despre universul familiar, despre lumea necuvântătoarelor sau despre istoria poporului român.

Este o carte ce reușește să imprime acel sentiment al transformării interioare, prin care copilul devine viitorul adult care și-a însușit bine lecția despre iubire, despre bine și despre adevăr. Devenirea umană începe din copilărie, iar literatura este un resort prin prisma căruia sunt sădite valorile etern fundamentale. Adriana Furtună surprinde esențialul acestui aspect, iar volumul *Versuri pentru Adela* se adresează copilului de ieri, de azi și de mâine, fiind un excelent manual destinat formării spirituale în conformitate cu imuabilul canon al omeniei.

Semn(al) de carte

Constantin Lupeanu, În ordine alfabetică – proză scurtă, Editura RawexComs, București, 2024

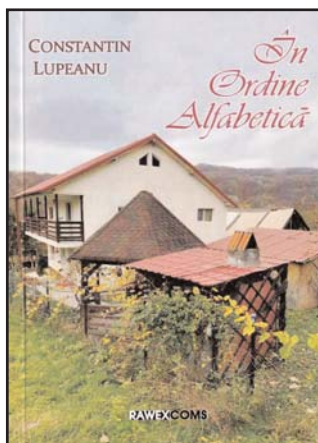
Același stil și totodată, altul. Miza pe melanjul tipurilor de discurs demonstrează tributul adus aceluiași demers narativ, dar noutatea vizionară dezamorsează tot ceea ce știusem în prealabil despre autor. La granița dintre istorie și fantastic, dintre realitate și fabulație, subiectul se dezvoltă pe marginea utopiei îndrăznețe, a visului ideal. Irumperea în scenariul sacru se face prin vis, unul subconștient sau simbolic. Pe asta mizează Constantin Lupeanu când supune cititorul unui demers de decodificare textuală: aluzie istorică sau revelație atotcuprinzătoare? Aceasta-i întrebarea! (Mihaela I. Rădulescu, pe coperta a patra)

Aureliu Goci, Paznic la clasici, postum, Editura Hoffman, Caracal, 2024

Aureliu Goci vine în istoria literară din domeniul atât de delicat al criticii literare, în care se ilustrează cu metaforă și aplomb în clară descendență călinesciană (între colegii săi de generație era un merit și chiar o glorie să fii numit de către colegi „Călinescu-cel-mic”, apelativ pe care și l-au auzit numai câțiva, printre care și Aureliu Goci) – călinescianism ce implică talent înainte de toate, adică pasiune a scrisului frumos, dar și cunoaștere autentică, din surse prime, și cuprindere culturală cât mai largă (sau, cel puțin, fugă de specializare într-un singur domeniu umanist). De aici și succesul. (Nicolae Georgescu, pe coperta a patra)

Cai Qing, Meridianele timpului, Editura Alma Mater, Bacău, 2024

Cai Qing debutează în forță, combinând creația propriu-zisă (versuri ordonate de un program intelectual disciplinat și cult) cu eseu aplicativ și cu memorialistica familială. Cititorii, cu siguranță satisfăcuți de harul scriitoricesc al autoarei și de temele pline de sevă abordate (calități demonstrate grație versiunii sinologului și traducătorului Constantin Lupeanu), așteaptă de la aceasta proxima scriere. (Ioan Dănilă, pe coperta a patra)

Măștile poetice și vocile reverberante ale lui Ion Hadârcă

Florian COPCEA

Pendulând între extensiunile transcendente ale oniricului aparent dizolvat în real și ale ludicului postmodern dezvoltat tematic în comunicare, manifestare de referință a spiritului care sugerează forme paradigmatiche de impunere a propriului registru, poetica lui Ion Hadârcă justifică percepția sincretică asupra recurențelor toposuri universale, explorate circumstanțial în spații care modulează, în acord cu efectul referinței ontice, pleroma scripturală. Substanțiala antologie *Râul devremelui târziu* (Editura Academiei Române, 2024, titlu atipic care inițiază reflexele deictice ale ilustrului și fertilității moment postmodernist), atestă, dincolo de esențiala consistență ideatică a discursului, imprezibilitatea unui epic unghiular, de anvergură semantică, apt să instige la meditație și la semnificare pronunțată. Călătoria diacronică, vizibil ulysiană, a autorului prin labirintul celor unsprezece volume antologate fragmentar (plus un adaos de inedite), nu devine neapărat un act de eschivare din realitatea fluentă a versurilor în care sunt supralicite ample tehnici prozodice, ci o revelație osmotică a creației împodobită firesc cu „zdrențe de cuvinte” echivalente până la identificare cu însăși Ființa scriiturii: „cuvânt peste cuvânt/ se cerne/ parcă mai nou gravând/ tăcerea cu tăcere// cuvântului cuvânt/ peste/ limita spusei/ urmaș îi va fi/ să-l îngroape în sine// venim prin scara de cuvinte/ iat-o scara –/ de necuvânt mai înainte/ și după – de negară” (*cuvânt peste cuvânt*), și: „Stele negre pe albul câmpului/ Stele albe pe negrul gândului// În câmp dorm semințele/ În gând dorm științele// Între alb și negru/ Răsărită abia/ Despre toate morțile vorbea” (*Poezia*).

Exploatarea celor trei voci ale Poeziei (canonizate de T.S. Eliot), configurează în magma întemeietoare a textelor (fiecare dintre acestea cu identitate individuală) făptura unor apoteogme recuperatoare de poeticitate iminentă. Din această perspectivă, lirosoul, filtrând aserțiunea tentantă a teoreticianului amintit, dă glas, semiologic vorbind, sinelui și pune în abisul mitopo(i)etic obsesia „căutării sensului vieții” (Viktor Frankl): „Să fie acesta Verbul cel dintâi?! Acest Gol-mut ce-l vântură poezii/ Și-n văgăuna șarpelui profeții/ L-ar pune-n loc de pernă căpătâi?! Deschide-mi, Doamne, taina limbii pline/ Prin care păsări, pomi și pești vorbesc cu Tine” (*Sonet gol-mut*).

Ipostaza de statuare în act a celei de a doua voci a poetului este identificată în izotopia livrescului unde ludicul, topit în sintaxa intertextuală a expresionismului, declanșează resorturile cognitive ale trăirilor sanguine refulate în înțelesurile nemărginite, amniotice, ale gândirii pe care le întrupează în logos: „De friguri cuvântul se-ascunde prin beci/ Nici urmă de sevă în vorbele seci// Aceste lumini și aceste cărări/ Nimic nu aduc și nu duc nicăieri// Iar cel ce le trece prin sufletul tău/ Își este sieși duh sfânt și ateu// De-aceea se cântă cu spuza-n dogoare:/ Valorile-aici doar când nu-și au valoare” (*Ioan, ecou de Ierihon*), și: „Ah, renunțarea la Bunul Altóra/ Prin izbăvirea de propriul Rău! Cariul gândului roade-n ideea de Om/ ca secunde-n oră/ Pizmă și frică, mărire și aur, tic-tac,/ totu-i un gând/ și o părere – păreri rozătoare/ În ființa de noi măcinând/ cu încetul/ Ideea de Dumnezeu” (*Glosă în metru Gauguin, IV*).

Prin introducerea în armătura textului a vocii a treia, Ion Hadârcă, într-o tentativă de subminare a ego-ului poetic, plăsmuiește un actant „al Creațiunii” (P. Valéry) cu o fascinantă propensiune spre un limbaj denotativ, exacerbant, etapizat înzestrând cuvintele ce-l alcătuiesc cu instanțe recognoscibile, catalizatoare, cu „tăceri urlătoare” și măști „cu sângele prin sânge/ vorbitoare” (*Inima ca parte de vorbire*): „Prin Heraclit/ Din tată-n fiu/ Curgând din Munții Niciodată/ Râul Devremelui Târziu/ Sapă în măduva de miel/

În oul crud și-n piatra seacă/ Albie albă/ Neagră parcă/ Atunci când prea devreme/ Și prea rece/ El fulgerând cade târziu/ Și se revărsă-n sine/ Sus/ În adâncimea cerului închis/ Concentric/ Larg înrâurind/ Dogmaticul mister/ Al razei/ De speranță idolatră” (*Râul devremelui târziu*) și: „Sunt și limbi fără/ niciun cuvânt/ dar cu mult mai bogate/ și mai vorbitoare// surd și mut/ trec prin mijlocul lanului/ fără niciun răspuns/ la înțepăturile spicelor// sunt și cuvinte/ în nicio limbă rostite/ cuvinte pline de miez/ și de taină// ele trec prin zid prin lucruri/ prin filmul visării/ și nu se opresc decât/ în sămânța mărului/ din gătlej” (*Lanuri de glose, păduri*).

Într-un plan mai profund, actul creator desăvârșit de Ion Hadârcă este guvernat sinestezic de legi interioare și de reprezentările demistificate ale realităților „transfuzate” din lumea din afară în care se identifică intenția de amprentare „în cotloanele clipei” (*Neliniștea asimetrică*) a mitului scriiturii „menit să apere ființa (...) de vicisitudinile destinului și de impactul neantizator al unui timp «urât», infernal-dantesc, «inversat», care se mișcă spre țărnul primejdios al Fărărostului, al Zădărniceii (...), dar

și al Frumuseții ființiale ca noimă și rost salvator” (Mihai Cimpoi): „a trebuit/ să-mi mut mai spre cer/ biblioteca –/ dintr-un spațiu plin/ într-un altul încă virgin/ ștergeam de colb epocile/ și le duceam cu brațul/ în noua lor/ frântură de eden/ unele mere s-au scuturat/ putrezite/ pe altele chiar și viermii/ le-au ocolit/ pierdusem urma/ foi albe/ de care niciun autor/ nu s-a atins/ astfel aflând/ că-n față mai departe/ așteaptă Autorul/ de care nicio filă/ nu se prinde” (*A trebuit*).

Din motive de ordin strategic, pentru a puncta interminabila evanescență a înțelesurilor conceptuale ale cuvintelor a căror funcție este, îndeosebi, explica I. Lotman, de a rezona în sufletul plâsmuitorului (dar și al cititorului!), Ion Hadârcă apelează la experimente poetice, să fie clar, nicidecum înspăimântat de prezența deriziunii, de consecința clivajului alteritate/ expirare a spunerii, astfel încât, ieșind din canon, să extirpe „în afară”, cum sugera Rainer Maria Rilke, tăcerea lăuntricului, în scopul accentuării, într-un fel, cu aplicație, dacă se poate spune așa, a simptomatologiei efemerului aflat sub incidența gândului convertit în strigăt: „Sunt lucruri/ care se spun/ și lucruri care se tac// Una Meduza de tuș – Arta scrierii –/ preface tăcerea-n gândire/ și gândirea-n șoptire/ ambiționându-se a fi/ un lucru care se spune/ despre lucruri care se tac// Sunt semne văzute/ și nevăzute./ Și numai Poezia încearcă/ a fi amintirea celor văzute/ și mărturisirea celor nevăzute” (*Sunt lucruri, I, II*). Desigur, înrămat în structura dihotomică a eului „captiv” într-o asceză ancestrală, plânsul poetului transfigurează, poematice, pe linie nichitastănesciană, într-o alternanță de

metafore și simboluri egocentriste, purtătoare ale unui semantism plural, pulsul imaginației scripturale, intens iluminatoare, recuzând, dacă vreți, abisurile „oglinzii” prin care „urlă vântul uitării” spre a afla „cine este mai dur/ decât uitarea” (*Urlă vântul uitării*).

În consolidarea propriei identități lirice, Ion Hadârcă pune în mișcare, atras de transcendența logosului divin, misterul inefabil al sinelui vestit „între hazard și lume” (Ștefan Augustin Doinaș). Astfel proiectată în text, făptura poeziei mixează, în consens cu postmodernismul regenerativ, serviciile distincte ale euforicelor anamorfoze, să fim de acord – consecință a imperativului acreditării inepuizabilelor/ premonitorilor accente ale certelor disponibilități ontoretorice. Fără să rămână tributari imaginarii și fără să utopizeze realitatea, poetul resuscită discursul paradisiac, apelând, cum este și firesc, și la ficțiuni, și la obiecte, și la emoții, și la sentimente și chiar la non-sensul absurdului unde, presupune, „acolo Cuvântul este tăcere/ și tăcere este Dumnezeu” (*Biblia*).

Într-o atare împrejurare subliniem că poemele lui Ion Hadârcă din volumul *Râul devremelui târziu*, în marea lor majoritate cu versuri lungi indicând opțiunea pentru edificii spectaculare, revendică imediat dimensiunea universului său intim, paradigmatic, detașat de registrele matriciale temeinic consfințite în rizomul poeziei contemporane. Această situație pe coordonatele eclecticismului asumat și reînnoit prin tehnici stilistice fără aderență la mimesis, îl propulsează pe creatorul ipostaziat deseori în înger și demon, în câmpul articulată, cosmogonic, al unei *ars combinatoria* a verbului.

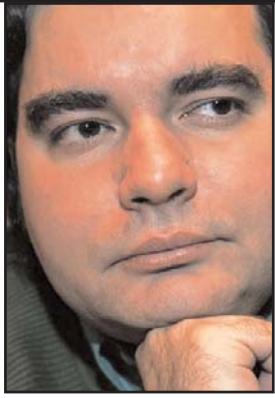

Deosebit de sensibil la avatarurile neantizării, personajul liric transferă în compoziții inițiativa cuvintelor, reificând în felul acesta, în stări de fapt, imaginile unei lumi, pe cât de armonioasă, pe atât de debusolată, altfel spus – (în)chipuită la frontiera dintre existent și inexistent. Așa s-ar putea explica persuasiva reacție în lanț a contrariilor în impactul lor cu dialectica alchimică a contrastelor lirice, născătoare de ființă, care explodează artistic în „sunetele ce-n derivă curg”: „Tu dătorule de sine risipitorule de toate/ A toatelor începătorul dar și sfârșitul tuturor/ De-a valma numeros și singur aici te bucuri colo plângi/ Multiplicat în mii de graiuri nimeni nu-ți știe graiul tău/ Nici mersul tău când dai târcoale cu pași adânci și fără urme/ (...) Integru risipit în toate mai dincolo de tot te-aduni/ Peste făpturile create principiu încă ncreat/ Ești aluatul și cuptorul și pălălaia și cenușa/ Ție ți-s semn și-n stilul magic ce mi-l strecuri prin mădulare/ Mă scrii pe-al anilor papirus citindu-mi viața pe de rost –/ Primește dar ofranda noastră și în nocturnele libații/ Mai picură-n aceste naiuri un strop de cântec și balsam” (*Imnul inițierii*).

La prima vedere, măștile de panopticum ale lui Ion Hadârcă (în fiecare secțiune a antologiei întâlnindu-le în varii înfățișări) rămân fidele redempțiunii depistabile în energiile simpatetice ale firii auctoriale afectată de neputința de a putea alunga din memorie demonia amintirii: „Apele Iordanului/ Noimele Ioanului...// Printr-un ochi de cașalot/ Văd mai văd mai văd/ Și nu mai pot// Scriu mai scriu/ Și nu mai sunt// Cer mai cer mai cer/ Și nu disper// ...iată eu însumi trecut-am/ Prin botezul de foc/ De apă și de pucioasă/ De crivăț de antracit/ Și de fier răstopit// Dați-mi drumul acasă” (*Iordanul înghețat de Nord*).

Cărți și autori

Octavian MIHALCEA

În volumul *O pisică împotriva melancoliei* (Editura Muzicală, București, 2018), Valentin Petculescu ne surprinde

printr-un lirism al punerii în scenă care îmbină fluiditățile ironice cu anumite concluzionări tăioase. De cele mai multe ori, detaliile realității sunt poziționate în siajul evanescenței, cu valoarea fundamentului. Poetul profesează și virtuțile salvatoare ale sarcasmului, pe fond estetic îmbietor, dublat de inevitabilele tentații mundane. Peste toate, *fugit irreparabile tempus*, paradigmă saturniană imbatabilă. Tușele livrești presărate în carte conduc înspre accepțiuni pe care cititorii vor avea plăcerea să le descopere. Recunoaștem detaliile complexe proprii spiritului fin. Astfel se ivește *Un curcubeu încrucișat/ în irizări de porțelan chinezesc/ și-un miros de mosc/ ca-n marile piețe ale Orientului/ – de la rubrica Meteo afli/ cel mai mult despre/ lipsa de mister a lumii/ se-aleargă îngerii în ceruri/ și expertul ne vorbește/ despre asteroizi și particule de praf roșcat*. Nostalgiile vor fi împresurate cu sintagme poetice profund remarcabile. Știm sigur că fascinația lirică posedă plurivalențe lunecătoare. Undeva în carte este amintită *Missa în si* de Bach, viziune holistică oglindind inefabilul. Alteori, fantezia experimentală caracteristică festivalului *Villette Sonique* se alătură, oniric, psihedelicele vibrații ale Pink Floyd, îmbrățișare eclectică greu de uitat. De asemenea, intervin momente existențiale în care parcă se comprimă iluzoriu distanța dintre Ravel și Dalí. Lirismul lui Valentin Petculescu ființează grațios printre figurile ultraștiute ale carnavalului universal. Inimile vor

Soarele transparent al rafinamentului

fi mereu închinat Fluviului Bach. Camuflete ironic, poemele păzesc deloc îndepărtatul obelisc de aur. Diversitatea luminilor nu poate fi eludată. Astăzi, condiția estetului e departe de a fi ofertantă: *Trecea poetul cu-o salbă de metafore la gât/ vai de mama lui/ în Hawaii ar fi avut/ o salbă de orhidee otrăvite/ cu citate din pliantele turistice/ o coroană de premiant în științe politice/ vreo șapcă cu răposatul Che/ checherecheche/ acesta nu-i un cântec/ nu-i un medicament/ și nu-i recomandat/ poezilor de peste 70 de ani*. Alături, dilatarea incalculabilă a tonurilor culte. Dezirabilul celor soporifice face parte din carusel: *Un balansoar și totul e-n regulă/ te legeni între două lumi/ mai mult sau mai puțin înstelate/ ai vrea să dormi/ ai vrea să pierzi cheia de la caseta cu fluturi/ după ce i-ai pus în libertate/ – te caută lan/ vărul plecat demult/ să negocieze ceva indulgențe –/ un balansoar/ te legeni/ adormi*. Impresionează parfumul avânturilor paradoxale, incursiuni într-un ocean care nu își ascunde colții.

Poemele lui Valentin Petculescu au drept ideal deschiderea maximală a ochilor, înspre păsări, înspre continente albe. Constanta prezentelor evadări lirice o constituie inconfundabilul semn al enigmei. Autorul se raportează empatic la profunda discreție hrănitore a lui Mircea Ivănescu, apreciind tablouri inalterabile. Omniprezent, *vărul lan* însoțește pașii către o lume sau alta. Jocurile suprarealiste, în fond lumi situate între nostalgie și rafinament, trezesc variate fantasmă ale înțelegerii. Transfigurarea realului ia la Valentin Petculescu valori de-a dreptul savuroase. Totul se comprimă, de la Războiul de 100 de ani până azi curg continuu torțe

umane. Una dintre (i)realitățile spațiului liric: *E o minune că-n poezie nu trebuie să demonstrezi nimic/ doar să afirmi să povestești/ ca-n cărțile sfinte/ umbli totuși la retorică la stil/ trebuie să fii crezut/ altfel de ce să mai scrii*. Himeric, André Gide, Marin Tarangul și Constantin Noica participă la expansiunea stării poetice edificate de Valentin Petculescu. Iese în evidență și acest poem, poate inspirat de volumul *Fragi în noiembrie* aparținând lui Vasile Petre Fati, reprezentant major al promoției '70: *Pe unde calci doar loc comun/ fragi putrezi în noiembrie/ ești pedepsit c-ai înnotat printre îngeri/ c-ai vrut să le spui pe nume/ sonetele tale nu se mai pun la socoteală/ nici sonetele/ vino vântule/ vino noapte-n caleașca ta de smoală/ bateți clopote o muzică/ într-o limbă necunoscută/ pe unde calci/ doar loc comun*. Iată și un model pentru o cvasi-extincție în cheie cumva estetizantă: (...) *voi rămâne singur cu pianul meu ușor dezacordat/ voi strânge hârțile din sală/ bucățele de popcorn/ uite și-o batistă cu monogramă/ uite și-o floare cu dedicație/ „de la Gigi”/ o pun pe pian închid ușor capacul/ ca pe-o fragilă piatră tomală/ sting lumina/ ies*.

Poemele volumului *O pisică împotriva melancoliei* pot fi asimilate unor scufundări impresionante în regiuni unde metamorfoza ia conotații ritualice. Un soare transparent însoțește *Recviemul* de Mozart și *Marșul funebru* al lui Beethoven. Cele ce frizează absurdul presară asupra noastră nenumărate interogații care pregătesc înăpărea. Posibilele melancolii vor fi cuceritoare. Talentul poetic se îngemănează fecund cu sarabanda erudiției, totul conducând la cadre estetice ale adâncimii.

Ana DOBRE

Ada-Michaela Ciobanu, soția artistului român Mircea Ciobanu (1950–1991), continuă, în *Nouă milioane de franci elvețieni* (Ediție îngrijită de Ioan Adam și Georgeta

Adam; Prefață de Ioan Adam, Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2024), memorialul din *Aurul alchimistului. Pictorul Ciobanu, dincolo de formă și culoare* (2014), nu numai pentru a clarifica tragedia postumă a artistului, dar și pentru a atrage atenția asupra modului fraudulos de gestionare a unui patrimoniu artistic.

Tot acest memorial pune în evidență istoria unui învins.

Cartea este însoțită de un motto relevant, aparținând lui Victor Hugo: „La loi c'est des droits. La justice c'est des hommes”, legea este despre drepturi, justiția, despre oameni, modalitate prin care Ada-Michaela Ciobanu relevă nuanțe semnificative prin care se creează o evidentă antinomie între

lege și justiție. Justiția care se derobează de lege nu este justiție.

Este, într-adevăr, o tragedie pe care, în general, o trăiesc artiștii în timpul vieții, marginali, însingurați, trăind la limita sărăciei, mistuiți doar de dorul absolutului frumosului – Van Gogh, Modigliani sunt cele mai cunoscute cazuri, pentru ca, după moarte, operele cu care nu și-au putut acoperi costul vieții să se vândă cu sume fabuloase, la care ei nici n-au putut visa... Pe de altă parte, există și cazuri, unul este cel al lui Mircea Ciobanu însuși, când de ingenuitatea, de credulitatea, de nepriceperea lui în ingineriile labirintice ale jocurilor financiare, profită cei care mânuiesc cu dexteritate banii. Artistul este un idealist, crede în bunele intenții ale celor care, afirmându-și dorința de a investi, aparent îi recunosc creația, o valorizează; aceștia, pragmatici, speculează dorința lui firească de a fi apreciat, recunoscut pentru/prin valoarea operei sale și, în virtutea ei, fac promisiuni care, în cele din urmă, se dovedesc frauduloase.

Uimitor și deconcertant este că această dramă

se petrece în onesta și idilizata Elveție, țara în care, după 1981, până în 1991, 9 ianuarie, a trăit, expatriat, artistul român Mircea Ciobanu.

După moartea acestuia, familia – soția și cele două fiice, se vede într-o situație ingrată, confruntându-se cu un scenariu negru, un adevărat thriller, în care stau față în față, pe poziții inegale, idealismul artistului, răsfrânt acum și asupra familiei, și pragmatismul dezumanizant al celor care revendică, fără documente justificative, suma imensă de *nouă milioane de franci elvețieni*, de unde titlul simbolic al cărții, drept plată avansată artistului pentru creația sa. În postumitate, artistul este acuzat, nici mai mult, nici mai puțin decât de fraudă, de raptul propriei opere, de escrocarea „naivilor” colecționari. În fața creditorilor care pretind această sumă imensă, moștenitoarele de drept ale patrimoniului artistic Mircea Ciobanu nu au nicio șansă. Lupta este inegală și nedreaptă. Creditați pentru adevăr sunt cei care l-au escrocat pe artist, necreditată familia.

Trebuie să observăm că imprevizibilele gesticulații estetice denunță, cu deosebire prin apelul la adaptări livrești, antinomiile organico-interpretative ale operei. Scrise cu speranța și credința în adecvarea la existență și înțelegere, versurile propun un ingenios cod de decriptare a motivelor-pretext care au dinamizat imprevizibil ideile conceptuale, ceea ce indică prezența harului și a puterii de stăpânire a fantasmelor generate, la cota maximă a redundanței, de actual de comunicare.

Ca în mai toate poemele din antologia *Râul devremelui târziu*, scrise pe linia transcenderii trăirilor, senzațiilor și vocilor în viziuni autoscopice în care se depistează o digitație stilistică impresionabilă, stihuitorul ia în posesie bucuria trăirii clipei spre desfătarea propriului eu: „Sunt premoniții/ și sunt atavisme –/ arii nearate de zbucium/ în orice formulă de lut gânditor/ și doar unul Cuvântul rămâne/ cea mai călătită/ unealtă de arătură,/ căci numai Verbul/ se adevărește a fi/ spusa celor nespuse,/ văzutul celor nevăzute,/ cântecul celor necântate/ și nemaiauzita/ măsură a toate” (*sunt lucruri*, IV).

Ajungând la acest punct al demonstrației dehiscente procesului creației putem avansa ideea, fără niciun fel de risc, că poezia lui Ion Hadârcă, hrănită cu simțiri spirituale animate de efuziuni vădit dialectice și, totodată, de ficțiuni permissive, hărăzite să acopere „golul existențial” cu sublimate imago-uri și ticuri verbale, este, înainte de toate, limbaj. Reliefând această directivă a sensului creației, revărsările lirice pun în valoare obiectivitatea care influențează sensul cuvintelor și cristalizează motivele în lucrarea lor expresivă. Dar rostul cuvântului nu este doar acela de a (re)produce lumina din afară și cea dinlăuntru fiind poetului, ci, dincolo de toate atributele ce le admite spunerea lui, liantul care concurează la înfăptuirea Poeziei. Rolul esențial al cuvântului nu este să trezească imagini în afară de el – consemna Liviu Rusu (*Opere III. Estetica poeziei lirice. Logica frumosului*, Editura Academiei Române, 2011), motiv pentru care suntem de părere că Ion Hadârcă nu ar recurge convingător la „diversiunile” sale, dacă în anatomia poemelor nu am afla „misterul tuturor lucrurilor” (Frederico García Lorca).

Regenerarea politică

Nicolae MELINESCU

Namibia, fostul teritoriu denumit în perioada colonială Africa de Sud-Vest, are în funcția de președinte al republicii prima femeie votată pentru cea mai înaltă demnitate în stat și nu pentru gălăgie, demagogie și scrisori patetice adresate liderilor lumii, ci pentru o carieră impresionantă, chiar și în conformitate cu cele mai riguroase standarde europene. Netumbo Nandi-Ndaitwahe, al cincilea președinte după proclamarea independenței în 1990, face parte din meritocrația dezvoltată de formațiunea naționalistă SWAPO (South West African People's Organization) încă din perioada luptei împotriva discriminării rasiale practicate de regimul apartheidului din Africa de Sud, puterea dominantă de administrare a teritoriului respectiv în virtutea mandatului încredințat de Liga Națiunilor în 1919. Președintele Organizației namibiene, Sam Nujoma, care a venit de trei ori în România ca lider al mișcării de emancipare într-o perioadă de prigoană pornită de autoritățile rasiste de la Pretoria, considerat de acestea drept terorist, îmi declara într-o conversație la București că el și toți camarazii săi îi erau recunoscători României nu numai pentru sprijinul politic, diplomatic (și militar), dar mai ales pentru bursele oferite tinerilor namibieni în exil, care puteau să se pregătească în universitățile noastre ca să fie gata, când timpul ar fi venit, să participe la modernizarea țării lor după cucerirea independenței. Noua președintă face parte din acea generație educată departe de casă ca să poată participa cu competență și profesionalism la administrarea noii republici. Ea a intrat în SWAPO la vârsta de 14 ani, a devenit după adolescență conducătoarea organizațiilor de femei, reprezentanta adjunctă a organizației în exil la Lusaka, Zambia, și reprezentant principal pentru Africa răsăriteană la Biroul de la Dar es Salaam, Tanzania, al organizației. Imediat după independență, a fost votată ca membră a parlamentului. În exil fiind, și-a luat licența în administrație publică la Colegiul Tehnologic din Glasgow și un titlu post-universitar la Institutul Keele, Marea Britanie. Revenită în țara natală, a fost încurajată să-și dezvolte o carieră politică cu sprijinul partidului majoritar, SWAPO.

Ascensiunea ei a cunoscut un ritm firesc, bazat pe efortul propriu, pe dorința de a învăța și de a-i ajuta și pe cei din jur să se ridice și să se educe. În anul 2000, a devenit ministru pentru problemele femeilor și pentru bunăstarea copilului. Succesele campaniilor naționale pe care le-a coordonat în scopul protecției tinerelor împotriva mutilării genitale și a mamelor cu mulți copii i-au consolidat creditul de înalt funcționar public eficient și dedicat națiunii sale. Între 2005 și 2010 a preluat ministerul informațiilor și al difuzării, din 2010 până în 2015 a fost ministrul turismului (perioadă în care numărul vizitatorilor străini în Namibia a crescut de la două sute de mii la aproape două milioane pe an), pentru ca la sfârșitul lui 2015 să primească portofoliul ministerului afacerilor externe și cooperării împreună cu funcția de viceprim-ministru. Experiența acumulată, precum și rigoarea și capacitățile manageriale au recomandat-o pe Netumbo Nandi-Ndaitwah pentru funcția de vicepreședinte. La alegerile generale și prezidențiale de la sfârșitul lui noiembrie 2024, ea

a fost votată de 638 560 de alegători (58,07 la sută) din totalul electoratului de aproape un milion două sute de mii de alegători și a fost declarată învingătoare în fața a încă paisprezece candidați, în condițiile în care SWAPO, formațiunea susținătoare, s-a prăbușit de la 72 la sută în parlamentarele din 2019 la 51 la sută în scrutinul din noiembrie. Ascensiunea doamnei Netumbo Nandi-Ndaitwahe nu a fost un galop politic de sănătate. Opoziția a boicotat alegerile și a acuzat guvernul că a limitat accesul la urne al populației, pentru că a amenajat prea puține centre de votare și tipărit un număr insuficient de buletine, ceea ce a provocat cozi interminabile de alegători, prelungirea procesului electoral din 27 până în 30 noiembrie, nemulțumirea populară și contestarea legitimității noului președinte. Până și în îndepărtata Namibia, voci din opoziție s-au trezit strigând... să se anuleze alegerile! Politologul Ruy Tyitende de la Universitatea Namibiei îi reproșa președintei: „Dacă ar fi fost o conducătoare adevărată, știind ce nemulțumiri au existat înaintea alegerilor, ar fi putut să comunice printr-o declarație oficială că «În ciuda faptului că vreau să fiu președinta acestei țări, în ciuda faptului că îmi doresc să devin prima femeie președinte ca să le inspir pe fete și pe tinerele femei, ar fi trebuit să-mi doresc ca totul să se desfășoare în limitele legii»”. (namibian.com.na/nandi-ndaitwah-elected-as-namibias-first-woman-president/ accesat 15 decembrie 2024)

Observatorii Uniunii Africane au calificat scrutinul drept corect și cinstit. Faptul că NNN (acronimul popular al candidatei) a câștigat din primul tur a fost motivat și de participarea masivă la vot de peste șaptezeci de procente, și asta în condițiile în care electoratul opoziției și-a propus să boicoteze votarea. Președintele Africii de Sud, Cyril Ramaphosa, a felicitat-o pe noua președintă: „Alegerea în calitate de al cincilea președinte a primei femei din regiunea noastră, care deține această înaltă funcție este un testament [sic!] al democrației și a capacității sale de transformare a societăților noastre”. (bbc.com/news/articles/c5yx0r14jrmo, accesat 15 decembrie 2024) Purtat de emoția momentului, Ramaphosa sau a redus „regiunea noastră” la Africa australă sau a uitat că Tanzania, nu departe de țara sa, are și ea o femeie președintă, pe Samia Suluhu Hassan, membră a noii meritocrații africane. O persoană sobră, educată și perseverentă, ea s-a impus în politica țării sale tocmai în urma carierei sale publice și a calificărilor profesionale. Absolventă a unui curs post-universitar de dezvoltare economică a Facultății de Administrație din Manchester,

Marea Britanie, doamna Hassan a fost vicepreședintă a Adunării Constituționale din 2015 până în 2021. După alegerile generale din 2015, ea a fost prima femeie vicepreședinte al statului. Odată investită în funcția supremă în stat, a inițiat și aplicat reformele democratice necesare pentru eliminarea abuzurilor predecesorului ei, John Magufuli, care încercase să suprimă orice formă de opoziție.

Prima femeie africană președinte a fost liberiana Ellen Eugenia Johnson (2006 – 2018), un alt personaj membru al noii meritocrații sub-sahariene. Ea a crescut politic în anturajul fostului președinte William Tolbert, asasinat în timpul loviturii de stat condusă de sergentul major Samuel Doe. Înainte de schimbarea regimului liberal cu noua dictatură, Ellen a fost ministru de finanțe, având pregătirea în domeniu în urma absolvirii cursurilor Universității Harvard și ale Universității Colorado Boulder din Statele Unite. După lovitura de stat a plecat în exil, a lucrat la Banca Mondială și s-a transferat ulterior la Biroul regional al Citybank. În 1992, a fost numită director al Biroului Regional Africa al Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, PNUD. În 1999 s-a numărat printre cei șapte membri eminenți ai grupului internațional pentru investigarea genocidului din Ruanda din 1994.

Cele trei personalități sunt produsul realizărilor personale și învingătoare ale luptei de modernizare a societăților lor prin depășirea paternalismului și a tradiționalismului masculin dominant în regiunea sub-sahariană. Palmaresul personal și participarea la viața politică, experiența internațională le-a adus și în atenția electoratului, de altfel greu de convins în ambianța tribalismului cutumiar. Chiar și adversarii lor – în niciun caz puțini –, nu au avut succes până în prezent, în atacurile personale și instituționale, pentru că, pe de-o parte, toate trei au reprezentat noutatea constructivă și, pe de alta, au venit dintr-un mediu amplu profesional și educațional unde competența și experiența profesională au constituit creditul de credibilitate necesar unui om politic dedicat comunității sale. Niciuna dintre ele nu a avut sau nu are un traseu public confortabil. Namibiana, ca să pornim de la cel mai recent exemplu, trebuie să intre în luptă cu Germania ca să obțină reparațiile morale și financiare pentru urmașii celor aproape o sută de mii de membri ai triburilor nama și herero, omorâți cu munca de sclavi în exploatarea diamantiferă în perioada colonialismului kaizerului între 1908 și 1914. Pentru că se aglomerează și probleme interne de dezvoltare a infrastructurii încă rudimentare, în ciuda creșterii benefice a turismului, viața politică namibiană devine și mai solicitantă în condițiile în care SWAPO deține o majoritate fragilă în noul parlament, ceea ce presupune confruntări politice abrazive cu opoziția în adoptarea noilor legi de dezvoltare a țării.

Carte-memorial, nou document în această tragică afacere, *Nouă milioane de franci elvețieni* conține, cu precădere, punctul de vedere al familiei, care a înțeles, în cele din urmă, că se află în fața unui jaf al secolului – furtul a 2000 de opere ale artistului, și că, în această viață, va fi imposibil să intre în posesia moștenirii, al cărei faliment a fost declarat în 1997.

În relatarea întâmplărilor, o reconstituire a cazului, Ada-Michaela Ciobanu, jurnalistă, cu știința construcției unui discurs argumentativ, îmbină stilurile – juridic-administrativ (cereri, notificări, răspunsuri ale instanțelor) cu stilul publicistic și beletristic. Preponderent este cel juridico-administrativ, mizând pe proprietatea termenilor folosiți, pe precizie și concizie, calități inerente pentru acuratețea exprimării, căci substanța cărții o constituie documentul care atestă reaua intenție a justiției elvețiene în privința modului de a trata și soluționa acest caz. Autoarea simte nevoia, uneori, ca-n cazul acelei retrospective care o întoarce într-un alt moment din viața ei bucureșteană, întâlnirea în Gara de Nord cu Emanoil Petruț și Catinca Ralea, de a ieși din marasmul întâmplărilor care o doborâseră, obligând-o să se confrunte cu opacitatea sufletului unor oameni care, doar aparent, afișează onorabilitatea, pentru a se ancora într-un cadru luminos. Este modul ei de a alterna lumina cu întunericul, de a se revitaliza/regenera sufletește, pentru a putea înainta.

Viața nu poate exista în afara unui sens, spune dr. Viktor E. Frankl, creatorul

logoterapiei. Sensul vieții Adei-Michaela Ciobanu a devenit, după moartea nedreaptă, la o vârstă aurorală, a lui Mircea Ciobanu, aflarea dreptății în numele artistului nedreptățit și escrocat de patima devoratoare a unora dintre preținșii iubitori de artă. În această luptă, Ada-Michaela Ciobanu este ultimul mohican, întrucât cele două fiice îi cer în nenumărate rânduri să renunțe la această inegală confruntare nu numai cu niște oameni, ci cu un întreg sistem. Îndărătnicia ei o determină să meargă mai departe, cu speranța că dreptatea nu a murit în această lume și că acest caz își va găsi, în cele din urmă, o soluționare.

Ediția este îngrijită de Ioan Adam și Georgeta Adam, prefațată de Ioan Adam, ambii susținători morali ai familiei artistului care-și revendică, astfel, drepturile firești.

Carte-document, de o deconcertantă sinceritate, memorialul *Nouă milioane de franci elvețieni* rămâne o probă concludentă pentru dosarul afacerii Ciobanu, un caz de rapt, de apropiere frauduloasă a operei artistului, care își așteaptă, într-un viitor promițător, rezolvarea.

Credința în dreptate, în triumful legii, speranța în înfăptuirea ei, constituie tot ce o susține pe Ada-Michaela Ciobanu, autoarea memorialului-document. *À bon entendeur...*

La pas prin satul global

Eufrosina OTLĂCAN

Al 15-lea Congres Internațional de Cibernetică s-a desfășurat la Namur, în Belgia, între 24 și 28 august 1998, sub

înaltul patronaj al domnului Robert Collignon, ministru – președintele Guvernului Valon. Ședința oficială de deschidere a avut loc în ziua de 25 august, într-o aula din clădirea „Arsenal”, aparținând Universității Notre-Dame de la Paix din Namur. Au avut alocuțiuni domnii Jean Ramaekers, președintele Asociației Internaționale de Cibernetică, Robert Vallée, președintele Congresului (cei doi au fost și la București, la Congresul Internațional din 1996) și Guvernatorul Provinciei Namur, Armand Dalem.

Cazarea noastră în Namur a fost la Căminul studentesc „Arsenal”, unde era și cantina studentescă și Secretariatul Congresului, de unde ne-am luat documentele de participanți. Congresul își începuse lucrările în simpozioane încă din ajun, luni 24 august. În această primă zi mi-am susținut, în Simpozionul VII condus de prof. Daniel Dubois, lucrarea *Espaces topologiques localement-convexes dans la modélisation et l'optimisation des systèmes*. Au fost mai multe discuții, o observație fiind legată de posibilitatea introducerii analizei Fourier, o alta de nevoia de a introduce funcții discrete. Și tot luni, după-amiază, în Simpozionul I condus de dr. biolog Gavril Acălugăriței, la discuții, am prezentat modelul matematic pentru evoluția rețelelor biologice. O altă comunicare, *Le calcul fontionnel – instrument de la Synergétique*, o voi susține abia vineri 28 august, în Simpozionul V, condus de dr. ing. Nicolae Bulz. Profesorul R. Vallée de la Universitatea Paris Nord, președintele Congresului, a venit să asiste la această prezentare, oferindu-mi cu dedicație cartea sa *Cognition et Système*. O întrebare îmi pune și prof. Dubois, venit de asemenea să asiste la expunere: s-ar putea folosi teoria catastrofelor? Nu știu, *ça reste une porte ouverte*. Doctorul în medicină Grappone din Italia, interesat de modelul matematic, îmi cere bibliografie.

Marți 25 august, în afara prezenței la simpozioane și la ședința inaugurală, în cursul dimineții, ieșind în oraș, am vizitat Catedrala St. Loup, în stil baroc, considerată a fi cea mai frumoasă și mai mare din Belgia în acest stil, o adevărată bijuterie în marmură albă, neagră și roșie. După-amiază facem, împreună cu dl Acălugăriței, un drum foarte lung: din strada Reine Astrid am început să urcăm prin pădure, tăind serpentinele rutiere spre Citadelă. Am intrat în Domeniul Fortificat „Terra Nova”, apoi, pe lângă Chateau des Comptes, vedem fluviul Meuse, portul de agrement și întreaga panoramă a orașului. Trecem prin Spațiul arheologic „St. Pierre”, pe lângă parfumeria Guy Deffargé, pe lângă Tour Joyeuse, pe alte bulevarde și ajungem în Port

Grognon, la confluența fluviilor Sambre și Meuse. Aici este o statuie ridicată în 1954 în memoria tuturor soldaților căzuți în război. Ne întoarcem pe malul Sambre.

Miercuri 26 august este ziua excursiei noastre la Anvers, împreună cu dl Acălugăriței și ing. Doina Olaru, de asemenea, participantă cu lucrare în Congres. Din gara centrală, vom vizita Catedrala Notre Dame, apoi Portul situat pe estuarul fluviului Escaut. Din păcate, plouă tare. Din nou în Grande Place și Groenplaats, fotografiem statuia lui Rubens, apoi mergem la Muzeul Regal de Arte Frumoase, situat într-o clădire monumentală. Îmi notez (pe coperta programului congresului) nume de pictori și tablouri în fața cărora mă opresc. Evident, am păstrat acestea în caietul meu, pe coperta căruia e scris „Memorial de vacanță”; pe acesta îl răsfoiesc acum. Transcriu aici doar ce am văzut în sala dedicată lui Rubens: *Venus Frigida*, ilustrând proverbul „Frigul și foamea îngheață dragostea”; *Minerva – victoria păcii asupra războiului*, *Botezul lui Iisus*, *Iisus pe cruce*. N-am reușit să vedem toate sălile, suntem obosiți. Ne îndreptăm spre gară, luăm trenul și vom ajunge seara la Namur. A fost o încântare acest oraș flamand, deosebit ca stil și atmosferă a străzii.

Tot legat de programul Congresului, joi 27, am participat la *Soirée Récréative*, care a cuprins și vizita expoziției „2001, Odiseea medicinei. Ce viitor va avea omul?”, de la Abația Saint-Gérard de Brogne, urmată de un dineu în cadrul prestigios al Abației. Pentru această seară am luat autocarul din Place St. Aubain, cu care am trecut prin „sate”, pe serpentine, pe lângă căsuțe superbe și grădini minunate. La 20 de km este abația, care adăpostește o cramă din sec. XII, o criptă din sec. XIII și construcții din sec. XVIII. Vizităm expoziția care ilustrează istoria medicinei.

De aici, o voi lua cu începutul, cu povestiri din drumul nostru la Namur, dus-întors, care completează ceea ce numeam „turismul cultural”.

Plecând vineri 21 august după-amiază cu trenul din București, vom fi sâmbătă la ora 9 dimineața în gară la Viena. Aici suntem așteptați de prietenii noștri Tedy și Adina care, considerându-se gazde, ne vor oferi, până seara, cele mai frumoase și interesante momente în capitala fostei împărății: vizita la Schönbrunn și Catedrala Sf. Ștefan. Mai vedem împreună cu ei Biserica Sf. Mihail și Sf. Petru, ruinele romane. Ne plimbăm pe Ring admirând clădirile Muzeului de Istorie, Cultură și Artă, Opera de Stat, Teatrul Municipal, Primăria, Parlamentul, statuile arhiducilor și cea a Împărătesei Elisabeta. Apoi, cartierul Grinzing care este pe serpentine; sunt aici căsuțe mici, majoritatea restaurante în care vinul servit este din podgoria proprie a patronului restaurantului. Acolo este Kahlen, o platformă la peste 400 m altitudine, de unde vedem pădurea vieneză, panorama Vienei, Dunărea și Canalul. Mai vedem un turn impresionant, cu o sferă aurită aproape de vârf – este doar uzina de reciclare a gunoaielor din Viena. Facem fotografii. Bunii noștri prieteni ne vor întâmpina și la întoarcerea de la Namur, peste o săptămână, când ne vor oferi vizitarea Muzeului Hoffburg.

Seara, cu un tren Euro Night, ne continuăm drumul spre Belgia, de data aceasta în vagon clasa a 2-a (cu locuri mai bune decât cele de clasa întâi de la noi!), într-un compartiment cu locuri nerezervate. La început singuri, dar din Germania se aglomerează. Ocazie de a mai cunoaște oameni... Mai întâi, o familie din Cehia cu patru copii cu vârste mici, sub 5 ani. Conducătorul german are grijă să le asigure condiții cât mai bune de călătorie. Grănicerul neamț le examinează cu lupa vizele pe pașapoarte, probabil existând ceva suspiciuni, dar sunt în ordine. Cu noi, absolut toți funcționarii sunt politicoși. Vremelnic am avut tovarăș de călătorie un sârb din Banja-Luka, simpatic și prietenos, stabilit de 27 de ani în Germania la Köln. Ne îmbia cu șliboviță făcută de el, apoi ne-a oferit cutii de bere din Banja-Luka.

Mai schimbăm încă o dată trenul dimineața la Liège, luându-l pe cel care ne va duce la Namur și unde îl găsim în gară pe dl Acălugăriței, care ne conduce la hotel, de fapt, Căminul studentesc, nu prea departe de gară.

Se încheie Congresul în 28 august și părăsim Namurul cu cele mai frumoase impresii. Tot cu trenul, luăm drumul înapoi, către acasă. În Viena sosim sâmbătă dimineața, iar Adina și Tedy ne așteaptă în gară. Ne vor răsfăța din nou, oferindu-ne o zi de încântare, în care vedem alte și alte minuni vieneze. Seara luăm trenul de București, iar duminică 30 august, pe la orele 14, suntem în Gara de Nord.

Încheiam paginile „Memorialului” dedicate acestor zile, scriind că totul a fost cum nu se poate mai bine, mai interesant, mai frumos, și cu un gând de mulțumire înălțat către Cer.

Anticariat: Dinicu Golescu, Însemnare a călătoriei mele făcută în anul 1824, 1825, 1826

Această orânduială nu să urmează ca pe la noi, unde este un teatru în toată Țara Românească, în orașul București, în scaunul otcârmuirii, ce are norod poate peste o sută de mii, și de multe ori într' acest și numai teatru abia sânt 100 oameni. Și această micșorare să pricinuește, căci în Națiunea Românească, vorbesc în limba nemțească, parcă ar fi silit acest norod de a ști toți limba nemțească. Și pentru această urmare am pățit o destulă rușine în Vienna, căci întâmplându-mă la o adunare, unde era și un Englez, carele din Țarigrad viind, au trecut prin București, și văzându-mă cu îmbrăcăminte turcească au cercetat de unde sânt? Și după ce au aflat că sânt din București, au început să spue că când au fost în București, cu mare răvnă au alergat la teatru ca să auză arătarea în limba națională, unde auzind că vorbesc în limba

nemțească, au întrebat pe aceia cu care venise (care știa răvna lui, dar denadins nu i-au spus că la teatru vorbesc în limba nemțească), de știe acest tot neam limba nemțească. Apoi aflând că din câți să află în teatru, numai a zecea parte pot pricepe, au zis că acest lucru, nu numai nu l-au văzut în câtă lume au umblat, ci nici că crede că într'altă parte vor vorbi în teatru într'altă limbă, ci nu într'acea națională. Căci a fieșcăria țară teatru este întemeiat întâi pentru Națiunea lui, apoi să întâmplă de vin și alte trupuri streine. După aceasta au început să întrebe de nu are acest Nation limbă și scrisoare național-cească? Care aceste vorbe negreșit toate le făcuse în București cu aceia de care au fost întovărășit; ci aceia au deschis această vorbă numai ca să mă bucur eu, auzind cum vorbește frumos pentru Nația mea. Judece acum fieșcine cât am fost de strâmtorat

de a-i răspunde, și ce? Adevărul? Ar fi fost spre defăimarea Nații mele. O minciună prefăcută? N'am putut, căci era mulți care nu numai știu cele ce să urmează, ci parcă au condice și de viețuirea fieșcăruia. Și de au zis altul, că în Țara Românească mulți știu limba nemțească, iar nu m'au ajutat, căci i s'au împotrivit, zicându-i că 200 neguțători și 20 boeri ce știu această limbă nu pot ținea teatru, și ceilanți nepricepând, nu pot găsi plăcere, și așa Nația nu poate alerga. Și că de ar fi vorbit în teatru în limba națională, după lumea ce el au văzut în București, și 4 theatre ar fi puține. Apoi întorcându-mă la Sibii, mi-au spus și un prieten de mirarea și râsul acestui Englez, iar asupra teatrului, și cu alte multe prisosiri. Acum nu am ce alt mai mult zice, decât că cel ce nu are mândrie națională, rămâie nesupărat. (...)

Lung drumul întoarcerii în noi...

Jurnal dintr-o călătorie (VII)

Paula ROMANESCU

Dacă tot se descoperise America în 1492 (din greșeala lui Columb!), Papa borgianul s-a și grăbit să emită patru bule papale, un fel de ordonanțe de urgență din zilele noastre, când se mai descoperă vreo oportunitate de peșcheș din fonduri europene sau, mai cu seamă de la bugetul autohton, bule prin care cel cu Scaunul (*honnit soitt qui mal y pense!*) cerea evanghelizarea obligatorie a indigenilor din Lumea Nouă și delimitarea zonelor de influență între Spania și Portugalia, fiindcă era aur cam mult și nu mai pridideau „creștinii” cu căratul, bașca distracția de a-i ucide pe băștinașii aceia „fără Dumnezeu” care-i tot îmbia prietenește pe noii veniți cu „pipa păcii”...

Altă „urgență” a Papei Alexandru al VI-lea a fost să-l pună cu botul pe labe pe temutul Savonarola care-și permitea să-l înfrunte. L-a fost chemat înaintea Scaunului Pontifical spre a-l „sictiri dumnezeiește” (cum ar fi zis al nostru *Marin L'Ensoleillé*), numai că politicianul s-a făcut că nu aude apelul și că puțin îi pasă de ordinele unui papă dezmațat...

„Dezmățatul” *pontifex maximus* l-a excomunicat pe teocrat, l-a condamnat la moarte prin spânzurătoare, a executat sentința și, pentru mai bună siguranță, l-a pus frumuseț și pe rug, întru slava lui Dumnezeu Preamilostivul, desigur!...

Doar 46 de ani a durat sub soare Savonarola (1452-1498) într-un timp când rugurile Inchiziției nu mai pridideau cu „purificarea” ereticilor în numele „dreptei credințe”...

Eu trec fără grabă printre stropii de ploaie. Purificată. Senină. Mi-e bine.

Savonarola stă și el în ploaie. Neclintit.

Joi, 22 aprilie 2004

Floarea de pădăie și Mastroiani

După un mers pe jos de vreo patruzeci de minute (ce minunat mod de a vedea cu adevărat locurile prin care treci!), ajung în „Grădinile private” ale celor din familia Borghese, înconjurate în vremi demult apuse de ziduri înalte de piatră, cu, din loc în loc, intrări secrete făcute anume pentru destrăbălății ei principii.

Ce-or fi avut de pus aceștia la cale departe de ochii vulgului?

Pe cine vor fi strecurat ei la adăpostul întunericii

în iatacurile tuturor desfătărilor, începând cu veacul al șaptesprezecelea, când Papa Paul al V-lea și-a ales aici reședința de vară devenită loc de răsfăț al nepotului său Scipione Carafelli Borghese și „adresă poștală” a lui Camilo Borghese (1775-1823), soțul Paolinei Bonaparte-Borghese, acea *Venus Vincitrice* (*Învingătoarea*) nemurită în marmură de Antonio Canova și frământată de el în îmbrățișări pătimașe din care ea, muritoarea, ieșea mereu învinsă!

Mă opresc să admir florile rarissime aduse aici de Cosimo Nobile: *marele iris mov* – emblemă a principelui Lorenzo al II-lea, un *citrus medica* și un *citrus digitale*, cunoscut sub denumirea de *Mâna lui Buddha*, având flori dispuse în formă de palmă și fructe în formă de măr, pară, dovleac miniatural, spic de grâu rotitor după lumină asemenea florii soarelui, trandafiri cu sau fără spini, portocală, mirt – plantă stranie cu flori de diferite forme și culori, ca o mamă cu mai mulți prunci, având fiecare un chip aparte, unic, numai că fiecare aparținând unei anume rase dintre cele în care se împart oamenii în lume după culoarea pielii...

Probabil că pe-aici vor fi trecut o mulțime de flori-

dată n-a mai rămas până în zilele noastre decât o poartă secretă a fostelor grădini, încastrată în gardul din drugi de metal prin care privirile trecătorilor ajung acum fără opreliște în grădina principelui unde fauni și grații (de piatră, vai!) se răsfrâng în oglinda micilor bazine cu apă. Mă îndrept spre Cimitirul Verano.

Merg la pas de promenadă (spre cimitir chiar nu trebuie să te grăbești!) pe străzi cu nume de muzicieni: Rossini, Paganini, Puccini... dar și o Margueritta. Care dintre florile-femei ale lumii va fi fiind Margueritta asta ajunsă nume de stradă? O fi râvnita fecioară – monedă forte, prin care Mefisto negociază prețul sufletului bătrânului Doctor Faust?

Ce preț o fi având un suflet de om când nimicul își încoardă struna și când nimeni nu-i în stare să întârzie căderea marelui asfințit?

Și ce-i mai rămâne până la urmă bietei făpturi de lut în care Domnul, într-o clipă de îndurare, văzându-l cât de neajutorat este, i-a dat și un fir de duh și, mai cu seamă, lacrimile, decât să-și vândă, fie și pe o iluzie, acel ceva fără de preț și prea de nimic care-i chiar urma trecerii sale sub soare?

Ce alta este aruncarea într-o iubire cu gust de moarte a celor părăsiți de multă vreme de iubire (dacă vor fi cunoscut-o vreodată!) de nu speranța disperată într-o dulce promisiță înviere?...

Între atâtea întrebări, nici nu mai știu când am ajuns la marele muzeu al umbrelor – Verano, un fel de Bellu de la noi, cu umbrele turnate în marmură – *per non dimenticare* – într-o neuitare.

Aproape de intrare, mormântul lui Garibaldi înveșmântat în lespezi de marmură gri. Gândul meu îl păstrează pe Bălcescu, exilul acestuia în Italia (Garibaldi se retrăsese pe atunci în America), moartea, mormântul anonim, convingerea lui că „după moarte nu există înviere decât în pământul țării tale”...

În anul 1859 Garibaldi lupta împotriva austriecilor pe care-i și învingea la Varese și Brescia.

19

femei de a căror atingere se va fi contaminat și *Mâna lui Buddha* – *citrus digitale*...
Din zidul de-altă-

25

Toți lăcuitorii, până și cel mai sărac, sânt îmbrăcați curat; cârpit sau desculți, nu să vede, măcar bărbat, măcar nevastă, măcar copil. Am zis că au firească slobozenie și îndrăzneală fără de obrăsnicie; căci când să întâlnesc cu altul, sau de treaptă mare, sau de o potrivă, numai decât îi dau închinăciune cu pălăriile în mână. Și de le va face cinevaș or ce întrebare, îi răspund cu îndrăzneală, dar cu un mijloc așa de politeșit și dulce, încât întrebătorul rămâne foarte mulțumit. Dintr'aceasta a lor urmare ce au cătră tot omul, să cunoaște că sânt politeșii și luminați prin învățătură, știindu-și fieșcare datoria sa; și de aceia de bunăvoie să poartă bine cu fieșcine. Iar la noi, lăcuitorii din multa juguire ce au avut, și neluminare, nu-și cunoaște nici datoria cătră altul, aducând închinăciune numai aceluia de care să teme, cum stăpânului său, Zapciului, Ispravnicului, de-l va cunoaște; iar cătră ori care om nu-ș scoate căciula, fie măcar de cea mai mare treaptă. Cum mi s'au întâmplat chiar mie, să mă întâlnesc cu mulți lăcuitori cu căruțe pe drumuri, și nici unul nici căciula ș-au scos, nici drumul jumătate mi-au lăsat, în vreme ce văzindu-mă cu barbă, m'au cunoscut că sânt de treapta Divanului. Iar mai tânăr fiind, dar Ispravnic, și împrejurat de slugitori, atunci întâlnindu-mă, au căzut la pământ cu capetele goale, ca niște vinovați de moarte ce ar fi așteptat scăparea dela mine. Cum și chiar supușii miei, mie îmi dau închinăciune, iar altuia fie și mai mare și mai bătrân, căci nu are trebuință de

acela, nu îi dă închinăciune. Din care să adună, că neînvățătura și înjuguirea prostește pre om, făcându-l și rău. Și de aceia cu dreptate să uită asupra fieșcăruia cu vrăjmășie, socotind că poate și acesta va veni vreme să-i facă vre un rău – căci bine n'au văzut dela nime – sau

că și acela îi va cere cevaș, căci lui nime nu-i dă nimic, nici măcar o învățătură, nici un ajutor, nici o îndreptare în datoriile lui, ci trăiaște ca un dobitoc sălbatic. Cum și cei ce sânt oareș ce de mai înaltă treaptă decât proștii țerani, obicinuesc către treapta cea mai mare, să se arate cu o nespuse și necuviincioasă lingușire, iar către cel mai mic, răstit și îngâmfat, vrând numai decât să-i arate că este mai mare decât acela. O! cât ne-am folosi toți de obște, când și lingușirea cătră cei mai mari măcar oareșce s'ar mai împuțina, de nu va fi mijloc cu totul să lipsească. Și răsteala cătră cei mai mici, măcar de s'ar înjumătății, căci atunci s'ar mai cunoaște bunul din rău, prietenul din vrăjmaș, și curatul din prefăcut. Care aceste toate prefaceri să vădesc când vre unul ce este în naltă treaptă scade din putere-i; fiind că atunci, acea mincinoasă plecăciune și prefăcut prieteșug, și în scurt, lingușirea ce să arata cătră cel mai mare sau bogat, și numai în vremea ce avea trebuință de acela, să prefacă în răutate, obrăsnicie și necunoștință. Acestea toate nu fac mărturie de om slobod, luminat și cinstit, căci aceia ce să poartă cu acea firească slobozenie, ce mai sus am cuvântat, să arată în toată vremea tot cu un mijloc cătră toți, cinstind pe fieșcare pe cât să cuvine. (...)

La pas prin satul global

La noi se da mână cu mână pentru Unirea în cuget și-n simțiri a celor cu inimă română din Moldova și Țara Românească sub (mereu sub!) cârmuirea aceluiași domnitor – Alexandru Ioan Cuza.

A fost apoi Războiul din 1870 din Franța, la care a participat și francezul naturalizat român, dr. Carol Davila, întemeietorul Scolii de Medicină și Farmacie din România ai cărei absolvenți (de atunci!), după studii serioase, obțineau diplome care erau recunoscute în întreaga lume.

Astăzi, mai greu cu recunoașterea! Cât despre seriozitatea studiilor, a se vedea „performanțele” liceenilor la bac!...

Când am trecut eu pe la Verano, pe lespezile mormântului lui Garibaldi dormea o pisică galbenă ca o floare a soarelui uitată sub cer din altă vreme.

Iar gândul meu o zbughește (a câta oară!) spre divinul persan Khayyam:

*Bahram vâna pe-aici măgari sălbatici
Și pletele îi fluturau în vânt,
Azi doarme sub movila de pământ
Și pasc pe-al său mormânt măgari sălbatici...*

Poate exista o mai perfectă tălmăcire a aceluși *vanitas vanitatis* decât catrenul lui Omar?

Pe un alt mormânt, un Christ răstignit parcă-și ia zborul într-o rugă de dor de pământ, știută nouă dintr-o alta, de lucefăr românesc: „Reia-mi al nemuririi nimb/ Și focul din privire/ Și pentru toate dă-mi în schimb/ O oară de iubire.”

În iarbă, flori mici răsărite întru buna vestire a luminii ca ecou vizual al ciripitului de păsări.

Pe un „fronton” de marmură – un nume cunoscut: Sordi.

Popularul actor Alberto Sordi zâmbea dintr-o fotografie, cu bonomia aceea tipic italienească pe care i-o știam din rolurile interpretate în filmele care ajungeau și pe la noi înainte de năvala vulgar-violentă a cinematografului importate de peste ocean, cu sex, pistol, crimă, amor, psihiatru indiscret care te așază pe o canapea și te pune să povestești vrute și nevrute ca în final să te ușureze psihic (la băierile cordului adică), dar și la buzunare (la card, nenică!)...

La „casa” lui Sordi cel de sub lespezea de la Verano – multe buchețele de flori și bilețele gen *Alberto, ti amo!* lăsate de trecătorii care nici nu bănuiesc cât de repezi trecători sunt, în care aceștia își exprimă dorul de zâmbărețul și foarte îndrăgitul actor de cinema care continuă să le zâmbească imperturbabil din cadrul înmărmurat.

Nu departe de locul de veci al lui Sordi, pe o placă de marmură albă ca un ecran orizontal menit să răsfrângă cerul, așezată direct pe linia firului de iarbă (și acesta ținut sever sub tăișul coasei!), fără cruce, fără fotografie, fără „Regrete eterne”, fără îngerași bulbucați ori lei puși de pază, fără răvășele de amor, doar fragedul zăvor de iarbă de jur împrejur, un alt nume cunoscut – *Mastroianni*.

Atât a mai rămas din lungul generic înscris pe ecranele verticale din sălile de cinema unde se proiectau filme cu acest alt mare răsfrânat al cinematografului de prin anii '60, disputat de mari regizori din acea adevărată epocă de aur a cinematografului mondiale – Felini, Visconti, Antonioni, Rossellini, partener pe ecran sau/și în viață al unor stele între stelele feminine de cea mai incandescentă ardere și strălucire – Sofia Loren, Jeanne Moreau, Ludmila Saveliava – cea mai diafană și credibilă Natașa Rostova din câte ni le-au oferit până acum scena și ecranul din multe zări ale Pământului cu oameni, după capodoperele *Război și Pace* a patriarhului de la Iasnaia Poliana, în regia mult talentatului grăsun actor și regizor Serghei Bondarciuc, nobil de viață nouă în imperiul cinematografului ruse din epoca stindardului roșu cu, în loc de leu paraleu, secera și ciocanul drept emblemă...

Liniște ca de-nceput de lume în acest ținut al ultimului popas al umbrelor.

Mă așez pe iarbă lângă straniul ecran Mastroianni și las să se deruleze sub ochii sufletului filme care mi-au îmbogățit de frumusețe anii studenției și încă: *Filumena Marturano, Floarea Soarelui*...

Nu apuc să le derulez pe toate când deodată mă scoate din reverie o vocală voce feminină, a cărei purtătoare era un fel de Ana Magniani blondă, cu gură bogată, însoțită de un pîrpiriu purtător de

stropitoare manuală, care o urma supus, încovoiat (sub greul vorbelor ei? sub greul apei din stropitoare?): *Non e possibile! Non e possibile! Te lo deto!*, repeta ea cu aplombul femeii obișnuite să comande.

Speram să treacă spre ale ei și să-mi... redea liniștea. Aș! Ea s-a oprit chiar la Mastroianni, arătându-i îngrijitorului de morminte, omul cu stropitoarea, cu mânuța ei foarte elocventă, că niște firioare de iarbă din colțul drept al marmurei, între care tocmai își potrivea aureola o păpădie, și-au cam luat nasul la purtare... și, că vinovatul este numai el!

Eu nici nu le băgasem în seamă, atât mi se părea de... la locul lor.

Dând cu ochii de mine, nici nu mai știu cum m-am trezit cu mâna ei întinsă spre a mea: *Lola Mastroianni*.

Eu am bolmojit ceva care semăna a numele meu, ceva despre România, țara mea, despre cât de iubit era Marcello Mastroianni de publicul de la noi (și este încă), despre prezența mea acolo – omagiu anonim din partea marelui public românesc.

Cum italienele au o relație specială cu vorbirea, Lola – italiancă pur sânge, mi-a povestit fără s-o rog (cum mi-aș fi permis?) la rândul ei că este văduva fratelui mai mic al actorului, Ruggiero Mastroianni (7 nov. 1929 – 9 sept. 1996), mort de inimă exact cu 100 de zile înaintea lui Marcello (28 sept. 1924 – 19 dec. 1996). Lucrase și el în lumea filmului, la regie de montaj. Mi-a mai vorbit (nu chiar de rău!) și de cumnata Flora, soția lui Marcello, mi-a vorbit despre ea însăși, despre neputința ei de a înțelege de ce Dumnezeu „despre care ni se tot spune că e bun și milostiv!” i l-a luat pe Ruggiero al ei înainte de vreme.

Eu aș fi vrut s-o întreb cam care crede ea că ar fi vremea potrivită pentru o astfel de plecare, numai că sărăcia limbajului meu italianesc s-a dovedit foarte lucie...

Între timp, îngrijitorul care redusese iarba la înălțimea potrivită umilinței, aranja cu atenție, una câte una, florile aduse de Lola, lustruia gospodărește numele înscris pe lespezea de marmură (de lustrul renumelui nu are nimeni voie să se atingă!) și răcorea cu apă proaspătă funerarul veșmânt de marmură al celui întors în lut.

M-am despărțit de Lola ca și cum ne-am fi cunoscut dintotdeauna, cu un *Ciao* foarte vocalic din partea ei și cu promisiunea că va veni în România să vadă Mănăstirile din Moldova de care auzise că sunt *meravigliose* și că mă va vizita *certamente*.

Încă o mai aștept.

N-am mai întârziat nici eu prea mult pe la Verano. Îmi oferise deja un cadou nesperat: întâlnirea cu această Mastroiancă bogată în cuvinte, adevărată

Ana Magnani coborâtă dintre stelele ecranului-cer printre oameni obișnuți, ea însăși om obișnuit din Roma – cetate a filmului, a artelor toate.

Păstrez încă pe nevăzuta peliculă a memoriei mele semnătura în marmură a lui Mastroianni. Nici ani – de naștere, de moarte – nici vârstă, nici „mobilizatorul” „Ce sunt vei fi...” Doar o lespede simplă, albă cum bănuiesc a fi veșnicia care (încă!) nu are nici ea de mine știre, dar, spre a nu o înoportuna cumva, nici eu nu mă grăbesc să-i dau...

Pentru întoarcere „acasă”, obosită, am preferat tramvaiul. Se întetise un vânt rebel în care „dansau” voios pe străzi resturi și ambalaje de plastic specifice civilizației citadine, simbol al vieții trepidante, grăbite parcă să ajungă la capăt...

Aproape de Grădina Zoologică, tramvaiul oprește la un semn al carabinierilor. Avu-se loc un accident – un fapt divers:

O tânără motociclistă (e plină Roma de motocicliști care, la lumina verde a semaforului, pornesc în uruit strident de motoare ambalate la maximum, asemeni unei turme de oi înnebunite de spaimă, când simte apropierea haitei) ajunsese la capătul scurtei sale vieți, însemnând cu propriul ei sânge locul ales: sub roțile unei mașini.

Toată circulația motorizată fusese oprită în acel loc. Viața nu se mai grăbea...

Am continuat drumul pe jos, traversând un parc pe lângă zidul-gard al Grădinii Zoologice.

Exilații din lumea celor care nu cuvântă păreau resemnați și împăcați cu condiția lor.

Doar țipătul păunilor traducea geamătul surd (!) al tuturor întemnițaților.

Încetase și vântul. Nici norii nu dădeau semne c-ar vrea să se adune.

Pe străzi, circulația își relua cursul. Același uruit, aceeași goană, aceeași nerăbdare de depășire, autodepășire, ajungere, grăbire prin anotimpuri, zile, ani, *când robi, când regi, / când fir de iarbă, / când tăcere, / când noapți, / când stele în cădere / sub greul ne-nțelesei legi...*

Ce minune gândul omenesc! De ce mi-o fi venit în minte chiar aici la Roma, lângă gardul înalt al grădinii zoologice cu păuni țipători, liniștea aceea cuminte pe care „am gustat-o” lângă Cetatea Călnicului de lângă Sebeș-Alba într-o primăvară cu liliacul înflorit de-a lungul aleii care ducea către biserica săsească înconjurată de cimitirul sașilor mutați, care sub iarbă, care plecați spre un alt secol mai către Vest, lăsând în urma lor vreo cinci familii de veghetori la frontierele dintre pământ și cer!?

Poate din dulcele blestem că oriunde am merge, că oricât de departe am ajunge prin lumea asta mare (geografic vorbind), luăm cu noi și drumul știut, *pragul de lume și poteca patimii...*

Era într-o lună mai la a nu mai știu câta ediție a *Festivalului Internațional „Lucian Blaga”*, întru *Lauda semintelor, a celor de față și-n veci tuturor!*

Studenții sibieni de la Artele Spectacolului interpretaseră *Meșterul Manole* de Blaga între zidurile cetății medievale de la Călnic. Se crease o vrajă înaltă prin care sufletul celor prezenți părea gata să-și caute trupul dintr-o altă existență, în vreme ce din adânc de lume urcau izvoare de lacrimi pentru o mereu altă *fântână lină cu apă puțină...*

După spectacol m-am îndreptat cu pasul negrăbit spre biserica din deal, printre tufe de liliac, cu, ascunse sub ierbile înalte și unduitoare ca un alint/mângâiere de mamă, mormintele celor la care nu mai avea cine să vină...

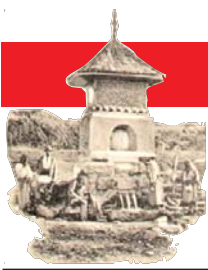
De undeva (din cer? dinspre sfântul lăcaș?) răzbăteau sunete de orgă.

Și-un glas ca de înger s-a înălțat deodată: *Ave Maria*.

Franz Schubert cred că era și el pe undeva printre firele de iarbă înaltă.

Așa trebuie să fie în Paradis, m-am gândit. Printre crengile de un verde crud, păsările vesteau prin cântul lor o nouă Înviere.

După *Meșterul Manole*, „meșterit” de studenții de la Sibiu, concertul vocal cu acompaniament de orgă de la Biserica săsească din Călnic, susținut de studenții de la Academia de Muzică din Timișoara însoții de profesorul lor, organistul Felician Roșca, a întregit într-o splendoare treimea de armonie – *muzică, tăcere, cuvânt...* (Va urma.)

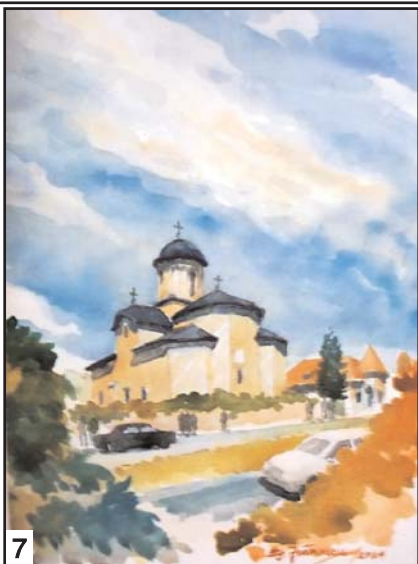
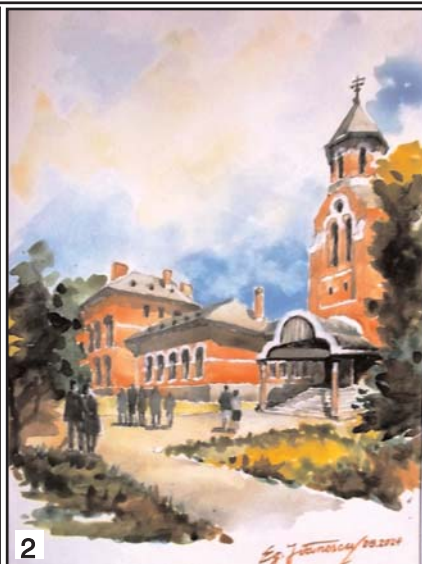
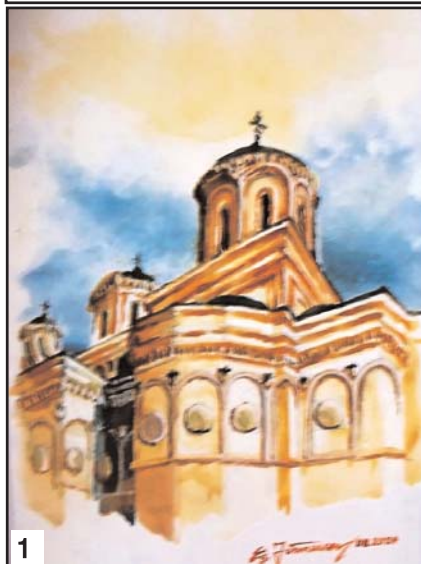
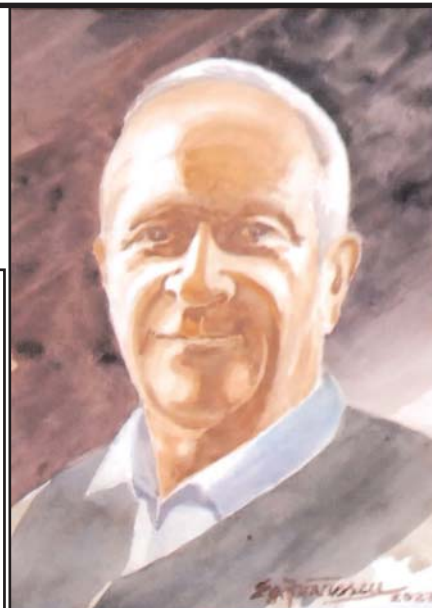
Curtea de Argeș, clădiri emblematice

Eugeniu IVĂNESCU

Arhitectul și artistul plastic Eugeniu Ivănescu a fost prezentat în revistă în luna iulie 2020, număr ilustrat atunci cu imagini ale unor lucrări ale sale în acuarelă reprezentând mai ales clădiri, dar nu numai, din Curtea de Argeș și din alte locuri din țară. De data aceasta, artistul revine cu imagini ale unor clădiri din oraș, monumente istorice bine-cunoscute, dar și case reprezentative pentru arhitectura locului, toate, de asemenea, catalogate ca monumente istorice. O parte dintre imagini au apărut în expoziții recente, vernisate la Curtea de Argeș și la Câmpulung, dar multe dintre lucrări sunt inedite. Important de subliniat

este faptul că artistul-arhitect dă și minime informații despre clădiri (stradă, vechime, proprietari, arhitect – atunci când asemenea date sunt cunoscute), aceasta și ca o provocare pentru o inventariere mai atentă a „comorilor de lângă noi”, cu investigații de arhivă – împreună cu imaginile de față, s-ar contura un frumos album despre „casele cu suflet” ale Curții de Argeș.

În cele ce urmează, pe lângă numărul care identifică imaginile, am precizat și pagina din revistă la care apare fiecare. (Redacția)

15. Casa cu parter și etaj, fost sediu al CLF, început de secol XX, str. Castanilor (pag. 26)

16. Vila Virginia, 1925/1930, str. Violetelor (pag. 32)

17. Casa Goangă, secolul XIX, str. Violetelor (pag. 5)

18. Casa Ciolculeștilor, secolul XIX, str. Armand Călinescu (pag. 31)

19. Casa Călinescu, secolul XIX, str. Armand Călinescu (pag. 30)

20. Casa Deleanu, secolul XIX, str. I.E.

1. Mănăstirea Argeșului – detaliu, începutul secolului XVI (pag. 32)

2. Palatul regal, secol XIX (pag. 32)

3. Casa Bibliotecii Municipale, început de secol XX, bd. Basarabilor (pag. 32)

4. Casa doctorului Marinescu, început de secol XX, bd. Basarabilor (pag. 29)

5. Casa pictorului Dumitru Norocea, 1922, arhitect Grigore Cerchez, str. Victor Ștefănescu (pag. 22)

6. Vila Rozelor, actualmente Cercul Militar, construită între anii 1938–1943, proiectată de arh. Richard Bordenache, bd. Basarabilor (pag. 4)

7. Biserica Domnească „Sf. Nicolae”, secolul XIV (pag. 32)

8. Ruinele Bisericii Sant Nicoară, secolul XII/XIII (pag. 32)

9. Biserica „Adormirea Maicii Domnului”, Olari, secolul XVII, str. Cuza Vodă (pag. 6)

10. Casa doctorului Frățilescu, str. Sant Nicoară, construită între 1938-1943 (pag. 19)

11. Casa Tică Marin, str. Sant Nicoară (pag. 26)

12. Casa profesorului Rizescu, str. Plopiș, construită la sfârșitul de secol XIX (pag. 28)

13. Casa cu parter (magazinul DIODA) și etaj, cu bosaje cu chipul lui Mihai Viteazul, str. Negru Vodă (pag. 8)

14. Casa cu parter comercial și etaj, str. Decebal, început de secol XX (pag. 25)

Rădulescu (pag. 31)

21. Casele Tică și Achim, secolul XIX, str. Castanilor (pag. 32)

22. Biserica „Adormirea Maicii Domnului”, Drujești, str. Negru Vodă (pag. 7)

23. Casa Ilea, fosta clădire a Tribunalului local, construită la sfârșitul secolului XIX (pag. 21)

24. Biserica Brad, Botușari, str. Vlaicu Vodă (pag. 15)

25. Casa Rădulescu, construită la sfârșitul de secol XIX, str. Vlaicu Vodă (pag. 30)

26. Gara CFR (regală), finalul secolului XIX (pag. 2)

27. Tribunalul, începutul secolului XX (pag. 3)

Revista este ilustrată cu acuarele de Eugeniu Ivănescu, reprezentând clădiri din Curtea de Argeș.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Cătălin MAMALI – psihosociolog, SUA
- Victor RAVINI – scriitor, Franța
- Florin Radu PINTEA – scriitor, București
- Raia ROGAC – scriitor, Chișinău
- Dumitru LAZĂR – istoric, Râmnicu Vâlcea
- Eugenia TOFAN – publicist, Chișinău
- Mihaela ALBU – scriitor, București
- Ștefan STAREȚU – istoric, Brașov
- Radu HOMESCU – prof. univ., diplomat, București
- Dan D. FARCAȘ – scriitor, București

- Constantin LUPEANU – scriitor, diplomat, București
- Nicolae CONSTANTINESCU – prof. univ., București
- Mihaela I. RĂDULESCU – profesor, Râmnicu Vâlcea
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta-Turnu Severin
- Octavian MIHALCEA – scriitor, București
- Ana DOBRE – scriitor, București
- Nicolae MELINESCU – publicist, București
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., București
- Paula ROMANESCU – scriitor, București
- Eugeniu IVĂNESCU – arhitect, Curtea de Argeș